

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภopakเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

WAYS TO CULTURAL TOURISM MANAGEMENT FOR ALL: CASE STUDY OF
KOH KRET, PAK KRET, NONTHABURI

By
MISS Napason WETCHAPRAM

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2022
Copyright of Silpakorn University

59112301 : การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล / เกาะเกิร์ต

นางสาว นภสร เวชพราหมณ์: แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกิร์ต อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ พึ่งประชา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของชุมชนเกาะเกิร์ต อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีการศึกษาคือการออกภาคสนามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ ผู้ประกอบการจากภายนอก นักท่องเที่ยวที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 10 คน รวมถึงผู้ประกอบการที่เกี่ยวเนื่องเพื่อคนทั้งมวล

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกิร์ต อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย ไม่เพียงแต่เดินชมเลือกซื้อสินค้าดังเช่นสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไป เช่น การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดนนทบุรี การนั่งเรือชมวิถีชีวิต การทดลองทำเครื่องปั้นดินเผา การสาธิตทำขนมไทยโบราณ หรือกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ การเที่ยวชมโบราณสถานศิลปะไทยกรุงศรีอยุธยา-มอญ เช่น เจดีย์เอียงริมน้ำ เจดีย์มฤเตา ได้ทั้งทางเท้าและตามเส้นทางธรรมชาติด้วยจักรยาน แต่เกาะเกิร์ตมีจุดอ่อนคือยังขาดการบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกตามแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่มีอยู่ รวมถึงอุปสรรคทางการเข้าถึง โดยมีปัจจัยสำคัญคือพื้นที่อันจำกัด การเข้าถึงเพียงทางน้ำ และการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกายแต่มีต้นทุนทางเวลาและทุนทรัพย์ เช่น ผู้สูงอายุ ที่มีพฤติกรรมท่องเที่ยวอย่างเนิบช้า ให้ทราบและเข้าใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดเตรียมไว้ อย่างถูกจุดยิ่งขึ้น

โอกาสของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลบนพื้นที่เกาะเกิร์ตพบว่า ศักยภาพในเชิงพื้นที่ทั้งแหล่งวัฒนธรรม ศาสนสถาน ประเพณีนั้นมีอย่างสมบูรณ์และได้รับการสืบทอดอย่างเคร่งครัด กลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญมีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขคือ ความสามัคคีระหว่างตัวแทนฝ่ายบริหารและกลุ่มชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือจำนวนนักท่องเที่ยว และการกระจายกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ทั่วถึง รวมถึงกระจายรายได้ของชุมชนให้ออกจากกระจุกตัวในพื้นที่ตลาดมายังพื้นที่ตามบ้านแต่ละหลังมากขึ้น อีกส่วนหนึ่งควรเพิ่มเติมคือการประชาสัมพันธ์เส้นทางที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่เกาะเกิร์ตให้มีการใช้งานอย่างแพร่หลายมากขึ้นในกลุ่มคนที่จำเป็น เช่น ผู้สูงอายุ ซึ่งคือนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักที่พบบนพื้นที่

กล่าวโดยสรุปว่า หากความสามัคคีในการทำงานและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับผู้มีข้อจำกัดทางด้านร่างกายของเกาะเกร็ดได้รับการปรับปรุง โอกาสในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีจะสามารถเติบโตได้ดีขึ้น และเกาะเกร็ดจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติในอนาคต

59112301 : Major CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT

Keyword : Cultural tourism / Tourism for all / Koh Kret

MISS NAPASON WETCHAPRAM : WAYS TO CULTURAL TOURISM MANAGEMENT FOR ALL: CASE STUDY OF KOH KRET, PAK KRET, NONTHABURI THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR DR. EKARIN PHUNGPRACHA

The purpose of this research was to study the management of cultural tourism for the whole people of the Koh Kret community. Pak Kret District Nonthaburi Province This thesis is qualitative research. The study method was field trips and purposive sampling of tourism stakeholders. Entrepreneurs who are domiciled in the area outside operator Tourists aged 60 years and over, both males and females, totaling 10 people, including tour operators for all.

The results showed that Cultural Tourism Management for All of Koh Kret Pak Kret District Nonthaburi Province There are various cultural tourism activities. Not only walking and shopping for products such as general tourist attractions, such as paying homage to the sacred things of Nonthaburi Province. Taking a boat to see the way of life pottery making experiment Demonstration of making traditional Thai desserts or the most popular activity is A visit to the ancient Thai art of Ayutthaya-Mon, such as the riverside chedi Mutao, can be reached by bicycle. But Koh Kret has a weakness which is the lack of maintenance of facilities according to the existing tourism concept for all people. including barriers to access the important factor is the limited space. access only by water and public relations invite people who have physical limitations but have a cost of time and money, such as the elderly who have slow travel behavior. To know and access the facilities provided. more precisely.

The opportunity of tourism for all people in the area of Koh Kret found that the spatial potential of cultural sites, religious sites, traditions is complete and strictly inherited. Thai people of Mon descent are very fond of and cherish their culture. But what should be fixed is the unity between the administrative representatives and the villagers in each village to achieve the objective is the number of tourists. and distribution of tourist groups thoroughly as well as distributing the income of the community from being concentrated in the market area to the area of each house more Another part that should be added is to promote the route that has facilities on

Koh Kret area to be more widely used by people in need, such as the elderly, who are the main groups of tourists found in the area. concluded that If the unity of work and the management of facilities to accommodate the physically constrained of Koh Kret can be improved. Opportunity to organize tourism for all of Koh Kret Pak Kret District Nonthaburi Province will be able to grow better. And Koh Kret will be able to better accommodate a variety of tourists. including future foreign tourists.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีต้องขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. เอกรินทร์ พึ่งประชา. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำเสมอมา รวมทั้ง ศาสตราจารย์ ดร. รัชมี ชูทรงเดช ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และ รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งคณาจารย์สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่านที่ให้ความรู้และประสบการณ์อันมีค่า รวมถึงขอขอบคุณคุณคุณวันวิสาข์ กุลธรรารมณีนักวิชาการอุดมศึกษา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สำหรับคำแนะนำเรื่องขั้นตอนต่าง ๆ รวมถึงการยื่นคำร้อง ตลอดทุกปีการศึกษา รวมถึงเจ้าหน้าที่กองกิจการนักศึกษา กองบริหารงานวิชาการ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย และคุณธวัช เจริญสุข สำหรับการช่วยเหลือในการจัดรูปเล่มและลงข้อมูลในระบบของมหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณเจ้าของหนังสือ วารสาร เอกสาร และวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณนักศึกษารวมหลักสูตรการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกคนที่ให้คำแนะนำและกำลังใจเสมอมา ขอขอบพระคุณชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการเก็บข้อมูลให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี และที่สำคัญที่สุดขอขอบคุณ นางรานี เวชพราหมณ์ มารดาของผู้ศึกษาที่ให้การสนับสนุนด้านกำลังใจอย่างดียิ่งเสมอมา

นางสาว นภสร เวชพราหมณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	7
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	8
แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล.....	16
แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล.....	21
แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลกับประเทศไทย.....	24
แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลกับเกาะเกร็ด.....	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	41
ประเภทของงานวิจัย.....	41

กลุ่มประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	41
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	46
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	47
บทที่ 4 บริบทพื้นที่ศึกษา	48
เกาะเกร็ดกับลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์.....	48
บทที่ 5 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	95
สรุปผลและอภิปรายการศึกษา.....	96
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	100
วิธีการและรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	115
บทสรุป.....	117
ข้อเสนอแนะ	118
ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด.....	120
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา.....	123
สรุปผลการศึกษา.....	123
ข้อเสนอแนะงานวิจัย	126
รายการอ้างอิง	129
ภาคผนวก.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	144

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์..... 45

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 หลักการ 9 ข้อของแนวคิดอารยสถาปัตย์.....	17
ภาพที่ 2 สัญลักษณ์ของมูลนิธิฯและใช้สำหรับงานนิทรรศการประจำปี.....	18
ภาพที่ 3 ภาพแสดงรายละเอียดสถิติ กลุ่มเป้าหมาย และสิ่งนำเสนอในงานประจำปี 2564	19
ภาพที่ 4 ภาพการเปิดงานเลี้ยงรณรงค์และส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	20
ภาพที่ 5 ภาพการรณรงค์เมืองจำลองการออกแบบที่เป็นมิตร ณ จังหวัดแม่ฮ่องสอน	21
ภาพที่ 6 แผนผังสรุปแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล.....	23
ภาพที่ 7 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี.....	25
ภาพที่ 8 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ณ พระนครคีรี เขาวัง จังหวัดเพชรบุรี.....	26
ภาพที่ 9 ท่าเรือไอคอนสยาม พร้อมอุปกรณ์เชื่อมการเข้าถึงแบบพกพา.....	27
ภาพที่ 10 ท่าเรือกรมเจ้าท่ากับสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตย์.....	27
ภาพที่ 11 ตัวอย่างเรือและท่าเรือ.....	28
ภาพที่ 12 โครงการชุมชนต้นแบบ	30
ภาพที่ 13 ภาพผลลัพธ์ของโครงการเกาะเกร็ดโมเดล จากเอกสารโครงการฯ 2560	31
ภาพที่ 14 คณะเยี่ยมชมและแผนผังเส้นทางท่องเที่ยวจากโครงการ ฯ.....	35
ภาพที่ 15 พระราชญาณมงคล (เสน่ห์ ปภังกโร) และคณะสงฆ์ออกบิณฑบาตในช่วงที่เกาะเกร็ดเกิดน้ำท่วม ปีพ.ศ. 2554.....	42
ภาพที่ 16 ผู้ให้สัมภาษณ์ชุมชนเกาะเกร็ด	43
ภาพที่ 17 ภาพถ่ายมุมสูงของเกาะเกร็ด ที่มาภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด	49
ภาพที่ 18 ลักษณะเฉพาะในการตั้งถิ่นฐานของมอญเกาะเกร็ด	50
ภาพที่ 19 ชาวไทย-มุสลิมเจ้าของศูนย์หัตถกรรมบาติก	53
ภาพที่ 20 เต้าเผาแบบโบราณ บริเวณหมู่ 1 เกาะเกร็ด	55

ภาพที่ 21 ภาพจำลองประเพณีแห่ข้าวแช่ โดย กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด ..	56
ภาพที่ 22 ภาพประเพณีแห่ทางหงส์ ธงตะขาบ 4 กรกฎาคม 2561.....	57
ภาพที่ 23 ประเพณีตักบาตรทางเรือ ปี พ.ศ. 2562	58
ภาพที่ 24 แผนผังสรุปประเพณีในรอบปีของกลุ่มชาวมอญเกาะเกร็ด	61
ภาพที่ 25 พิธีแต่งงานแบบมอญซ้อนมือ ที่มาภาพ รัมภ์คดี	64
ภาพที่ 26 แผนภาพสรุปประเพณีในรอบปีของเกาะเกร็ด	65
ภาพที่ 27 พระนอนประจำวิหารหลังวัดปรมัยยิกาวาส	67
ภาพที่ 28 ช่างตอกกระตาศแบบอังกฤษคนสุดท้ายของเกาะเกร็ด	69
ภาพที่ 29 งานตอกกระตาศแบบอังกฤษ	69
ภาพที่ 30 เจดีย์ตามศิลปะมอญหลังวัดไผ่ล้อม	70
ภาพที่ 31 ชาวไทยเชื้อสายมอญต่างถิ่นที่มารวมตัวในงานเข้าพรรษา ณ วัดไผ่ล้อม เกาะเกร็ด	70
ภาพที่ 32 พระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง วัดเสาธงทอง	71
ภาพที่ 33 เจดีย์ทรงมะเฟือง วัดเสาธงทอง	71
ภาพที่ 34 วัดฉิมพลีสุทธาวาส.....	72
ภาพที่ 35 มัสยิดเกาะเกร็ด หมู่ 3 ผังตรงข้ามมัสยิดทำอิฐ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา	73
ภาพที่ 36 ข้าวแช่มอญและเครื่องเคียงแบบชาวบ้าน	76
ภาพที่ 37 ข้าวแช่มอญและเครื่องเคียงแบบ ชาววัง (ประยูรศักดิ์).....	76
ภาพที่ 38 ขนมหันตรา (เม็ดขนุนมอญ) และผู้สืบทอดสูตรโบราณของเกาะเกร็ด.....	77
ภาพที่ 39 ขนมหันตราแบบสำเร็จ มีไข่ขาวโรยด้านบน.....	77
ภาพที่ 40 สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดระยะที่ 1	85
ภาพที่ 41 สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ดระยะที่ 2	86
ภาพที่ 42 สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ดระยะที่ 3	87
ภาพที่ 43 ภาพสื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมโครงการ ฯ เปิดตัว 5 เส้นทาง	88
ภาพที่ 44 โครงการเส้นทางเปิดตำนานเกาะเกร็ด.....	89

ภาพที่ 45 ภาพแผนผังและสถานที่ยอดนิยมบนเกาะเกร็ด	92
ภาพที่ 46 ภาพรวมเส้นทาง รวมระยะบนเกาะเกร็ด	101
ภาพที่ 47 ป้ายบอกทางและสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณจุดจอดรถใต้สะพานพระราม 4	102
ภาพที่ 48 แผนที่ทางลาดระหว่างหัวเรือกับท่าตลาดประชาอุทิศ	102
ภาพที่ 49 แผนที่เกาะเกร็ดภาพหุ่นตัวพร้อมอักษรเบรลล์บริเวณท่าเรือครูทิวฝั่งเกาะเกร็ด.....	102
ภาพที่ 50 เรือข้ามฟากที่มีพื้นที่รองรับรถเข็นด้านหน้า (หากมีการปรับปรุงแล้ว).....	102
ภาพที่ 51 เจดีย์ตามศิลปะมอญ วัดไผ่ล้อม	103
ภาพที่ 52 เจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสอง วัดเสาธงทอง.....	103
ภาพที่ 53 ห้องน้ำรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล วัดเสาธงทอง.....	103
ภาพที่ 54 เส้นทางตลาดหมู่ 6 – 7	103
ภาพที่ 55 มะตาด พืชมอญท้องถิ่นเกาะเกร็ด บนรถเข็นตามเส้นทาง	104
ภาพที่ 56 แม่ฉลวย ผู้สืบทอดสูตรขนมไทย ชาววัง.....	104
ภาพที่ 57 เจดีย์เอียง วัดปรมย์ยิกาวาส	104
ภาพที่ 58 ห้องจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์วัด ปรมย์ยิกาวาส	104
ภาพที่ 59 โรงศพมอญของอดีตเจ้าอาวาส วัดปรมย์ยิกาวาส	105
ภาพที่ 60 ยอดฉัตรบนเจดีย์มูเตาของวัดปรมย์ ยิกาวาส.....	105
ภาพที่ 61 เครื่องมุก ของใช้สมัยรัชกาลที่ 5.....	105
ภาพที่ 62 พระไตรปิฎกและจารึกภาษามอญ.....	105
ภาพที่ 63 เครื่องปั้นดินเผายุคโบราณภายในพิพิธภัณฑ์วัดปรมย์ยิกาวาส	106
ภาพที่ 64 นิทรรศการประวัติเครื่องปั้นดินเผาภายในพิพิธภัณฑ์วัดปรมย์ยิกาวาส.....	106
ภาพที่ 65 พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรีภายในวัดปรมย์ยิกาวาส.....	108
ภาพที่ 66 ผู้อภิบาลที่รัชกาลที่ 5 ทรงบูรณะวัดถวายเป็น.....	108
ภาพที่ 67 ท่าเรือวัดปรมย์ยิกาวาสที่ยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล.....	108

ภาพที่ 68 อุปสรรคในการสัญจรของผู้สูงอายุคือความแออัดและราวกันที่ต้องปีนข้าม	108
ภาพที่ 69 เรือที่มีพื้นที่รองรับรถเข็นแต่ไม่ได้รับการใช้งาน	109
ภาพที่ 70 ท่าเรือวัดเสาชิงช้าที่มีการรองรับแต่ยังไม่ใช้ท่าเรือหลัก	109
ภาพที่ 71 เต่าเผาเครื่องปั้นโบราณภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1 พื้นที่ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากขาดผู้สืบทอด	109
ภาพที่ 72 เต่าเผายุคปัจจุบัน ภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1 ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากขาดผู้สืบทอด	109
ภาพที่ 73 เครื่องปั้นดินเผายุคโบราณของเกาะเกร็ดภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1	110
ภาพที่ 74 ฐานรองเครื่องปั้นดินเผาลายเฉพาะเกาะเกร็ดภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1	110
ภาพที่ 75 ห้องจัดแสดงภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1	110
ภาพที่ 76 บรรยากาศภายในร้านข้าวแช่ในหมู่ 1	111
ภาพที่ 77 เครื่องเคียงข้าวแช่สูตรชาวบ้านจากวัดดุสิตท่งถิ่นเช่น ถั่ว ผักบุง แตกต่างจากสูตรชาววัง	111
ภาพที่ 78 ขนมทองเอกสูตรชาววังจากร้านที่ย้ายจากตลาด กลับมาบริเวณบ้านในพื้นที่หมู่ 1	111
ภาพที่ 79 ขนมเสน่ห์จันทน์สูตรชาววังจากร้านเดียวกัน	111
ภาพที่ 80 เส้นทางเลี้ยวจุดพหลุกล่วงเพื่อกลับไปยังท่าเรือแต่ยังต้องการงบประมาณเพื่อสร้างเพิ่มเติม	112
ภาพที่ 81 เส้นทางถูกออกแบบให้มีวัสดุและสีสันท้ายเครื่องปั้นดินเผา มีราวจับและร่องกันลื่น ...	112
ภาพที่ 82 เรือนมะขาม จุดบริการนวดและแช่เท้าด้วยสมุนไพร	112
ภาพที่ 83 จุดแช่เท้าด้วยสมุนไพรสูตรคลายปวดเมื่อย	112
ภาพที่ 84 ชาวบ้านสูงอายุผู้ประกอบการข้าวแช่สูตรชาววัง	113
ภาพที่ 85 นักท่องเที่ยวสูงอายุและครอบครัว	113
ภาพที่ 86 พุดคุยกับชาวบ้านหมู่ 7	113
ภาพที่ 87 คุณสุรัตน์ บัวศิริธัญ ผู้ให้สัมภาษณ์จากหมู่ 1	113
ภาพที่ 88 ครอบครัวนักท่องเที่ยวสูงอายุบริเวณหมู่ 1	114
ภาพที่ 89 นักท่องเที่ยวที่มีอุปสรรคทางร่างกาย (ขา)	114

ภาพที่ 90 วิธีการดำเนินงาน..... 117

ภาพที่ 91 ภาพแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคของโลกที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด..... 120

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีส่วนพัฒนาสุขภาพทางร่างกาย ช่วยลดความวิตกกังวล และได้รับความนิยมในกลุ่มคนทุกประเภท แม้การท่องเที่ยวถูกมองว่าไม่มีความจำเป็นต่อพื้นฐานของการดำรงชีวิตและบางครั้งถูกมองว่าเป็นความสิ้นเปลือง แต่ถือเป็น การเปิดประสบการณ์แปลกใหม่ จากการได้พบความสวยงาม สัมผัสวิถีชีวิต ทำความเข้าใจวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี ท้องถิ่น และสร้างสัมพันธ์อันดีกับชุมชน (ปรารธนา ศิริเบญจรัตน์, 2553) จากสถานการณ์โควิด-19 แพร่ระบาดและส่งผลกระทบต่อการเดินทางทั่วโลกในปัจจุบัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประเมินแนวโน้มตลาดท่องเที่ยวในประเทศปีพ.ศ. 2564 ครึ่งปีหลังคาดว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวไทยอยู่ที่ 90 ล้านคน ต่อครั้ง หรือความหวังต่ำสุดไม่น้อยกว่าปีก่อนในจำนวนเท่ากัน เนื่องจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ ทำให้การใช้จ่ายด้านท่องเที่ยวของคนไทยอาจลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม ได้เตรียมการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศทันทีที่สถานการณ์โควิดระลอก 3 (นับตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงปัจจุบันเดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ. 2564) คลี่คลาย หลังจากภาวะอึดอั้น ไม่ได้ออกเดินทาง (พรไพสิน จุลพันธ์, 2564)

ขณะที่องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (The World Tourism Organization: UNWTO) หน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยวของโลก ได้คาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเบื้องต้นว่าประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นและอัตราประชากรเกิดใหม่กำลังลดลง ส่งผลต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีโอกาสเติบโตในเชิงปริมาณและศักยภาพทางการเงิน ถือเป็นตลาดใหม่ที่แหล่งท่องเที่ยวกำลังมุ่งเน้นพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้ดึงดูดใจ และมุ่งเน้นการบริการที่เหมาะสม

ในต่างประเทศมีงานศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย ให้ได้รับสิทธิการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมและทัดเทียมบุคคลทั่วไป ตัวอย่างเช่น มูลนิธิวีลแชร์ ทราเวล (Wheelchair Travel Foundation) องค์กรอิสระไม่แสวงผลกำไรเพื่อบริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวสำหรับผู้ใช้เก้าอี้รถเข็น ก่อตั้งในสหรัฐอเมริกา ทำหน้าที่สร้างสื่อออนไลน์ สื่อวิทยุออนไลน์ เพื่อให้แนะนำผู้มีข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหวร่างกายทั่วโลกเรื่องการเดินทางและจัดทำแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ พร้อมข้อมูลการติดต่อเช่ายานพาหนะ นอกจากนี้ ในสหราชอาณาจักรยังมีงานศึกษาการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวช่วงปีพ.ศ. 2554 เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวนมาก

เดินทางในอุทยานแห่งชาติจึงจัดพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล (UK Association of National Park Authorities, 2011) ซึ่งหมายถึงพื้นที่ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกตามสถานที่ท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผู้มีอุปสรรคในการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการบริการทางการท่องเที่ยว อย่างมีข้อจำกัดน้อยที่สุด

สำหรับเรื่องพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชากรหลักในงานศึกษาค้นคว้านี้ พบว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตามทฤษฎีพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Cohen, E., 1979: 179 – 201) สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่ง คือ ผู้ที่ต้องการความสำราญ เน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อน เพลิดเพลิน พฤติกรรมของกลุ่มนี้มีความสอดคล้องกับ พิทักษ์ ศิริวงศ์ และคณะ (2559) ที่ศึกษาและพบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมุ่งเน้นนันทนาการ และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทยยังมีความชอบท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลประเพณีที่สนุกสนาน (กรวรรณ สังขกร และคณะ, 2558) ส่วนชาวสูงอายุในยุโรป มุ่งเน้นการพักผ่อนและคลายเครียดเช่นกัน (Aswin Sangpikul, 2550)

นักท่องเที่ยวสูงอายุกลุ่มสอง มีพฤติกรรมมุ่งหาประสบการณ์ สนใจศึกษาและได้รับประสบการณ์จริงจากแหล่งท่องเที่ยว เช่น การศึกษาของ Aswin Sangpikul (2550) พบว่านักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้และค้นหาความแปลกใหม่ และวาริชต์ มัชยมบุรุษ (2554) ระบุว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องการได้รับข้อมูลความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวที่ละเอียดมากกว่าปกติ เนื่องจากบางครั้งเคยเดินทางมาชม จึงมีความประสงค์ให้แหล่งท่องเที่ยวมีมัคคุเทศก์เพื่อความรู้เชิงลึกทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน (กรวรรณ สังขกร และคณะ, 2558)

สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุกลุ่มสามคือ ผู้ที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตคนท้องถิ่น โดยมีลักษณะเด่นคือ ชื่นชอบการพูดคุยเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสถานที่ มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (ลัดดา ศรีอัมพรเอกกุล และคณะ, 2561) จากการแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งสามประเภท บ่งบอกถึงการให้ความสำคัญของกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะทาง ส่งผลต่อความสำคัญของการจัดการเส้นทาง สิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาเพื่อรองรับกลุ่มคนเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ตามงานศึกษาของ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา(2558) ที่ว่า ผู้สูงอายุคือหนึ่งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ดังนั้น การจัดการเส้นทางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุเป็นสิ่งควรคำนึงถึง ทั้งเรื่องการเดินทาง กิจกรรม และความปลอดภัย (ศูนย์พัฒนาวิชาการด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559) และในประเทศไทยเริ่มมีการจัดการที่ชัดเจน เช่น ธุรกิจนำเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ อาเดลี (Adely) ก่อตั้งโดย กัมพล อุฬารวิริโย และนิตินุช นุชนาคา คู่สมรสที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความสุขของมารดาหลังเดินทางท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่นและกลับมามีพลังดำเนินชีวิตอย่างสดใสอีกครั้ง บริษัท อาเดลี (Adely) มีลูกค้าเฉพาะกลุ่ม รับผิดชอบเส้นทางทั้งในและต่างประเทศ รวมถึง

การบริการที่รองรับเงื่อนไขทางกายภาพและสภาพแวดล้อม เช่น การจัดการเส้นทางโดยหลีกเลี่ยงบันไดสูงชัน การเลือกใช้ประกันการเดินทางที่ครอบคลุมสำหรับผู้สูงอายุ และเรื่องละเอียดอ่อนของลูกค้ำสูงอายุ เช่น การจัดวางเครื่องนอนในที่พักอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันปัญหาด้านสุขภาพ (Read The cloud, 2563) หรือ อีกกรณีศึกษาหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวที่รองรับสังคมผู้สูงอายุ คือ จากบริษัท นัตตี้ แอดเวนเจอร์ Nutty's Adventure ธุรกิจจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเต็มรูปแบบ มุ่งเน้นการแนะนำเส้นทางระยะสั้นในประเทศไทยให้กับกลุ่มผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกายรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีผู้ดูแลที่ผ่านการอบรมตลอดการเดินทาง การเริ่มต้นการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของบริษัท นัตตี้ แอดเวนเจอร์นี้เกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์ที่เล็งเห็นศักยภาพทางการเงินในการเดินทาง เพียงมีข้อจำกัดทางร่างกายแต่กลับไม่ได้รับความเข้าใจจากสังคมของกลุ่มดังกล่าว บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

ตัวอย่างการจัดการทั้งสองรูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลสำมะโนประชากรช่วงปีพ.ศ. 2550 – 2560 (กัลยา อยู่คง, 2560) ระบุว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 60 – 70 ปี ยังมีความสามารถพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งศักยภาพทางการเงินสำหรับการท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้สูงอายุมีทรัพยากรที่สำคัญคือเวลาและได้แสดงความคิดเห็นว่าประเทศไทยควรมีการจัดการรองรับการเข้าถึงได้ของกลุ่มคนทุกรูปแบบเช่นกัน เนื่องจากมนุษย์ทุกสภาพร่างกายยังมีความประสงค์ออกเดินทางได้อย่างมีความสุข

สำหรับแรงขับเคลื่อนจากภาครัฐเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในประเทศไทยนั้น เริ่มมีตัวอย่างงานวิชาการ เช่น การเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล ปี พ.ศ. 2560 - 2564 โดย คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งระบุตรงกับงานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นว่านักท่องเที่ยวสูงอายุนับเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพทางการเงินสูงและมีความสำคัญ การจัดเส้นทางและสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเพิ่มโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแล้ว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้ดำเนินโครงการในปีพ.ศ. 2561 เพื่อประชาสัมพันธ์และจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล สำหรับผู้สูงอายุและผู้ใช้รถเข็น โดยออกแบบบรรยากาศการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสำหรับทุกคน รวมทั้งจัดพิมพ์หนังสือแนะนำเส้นทางและสนับสนุนการชักชวนบุคคลที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ก้าวผ่านอุปสรรคออกมาท่องเที่ยว (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) และยังมีการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเดินทางตามแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ทั้งสถานที่ราชการหน่วยงานสาธารณะรวมถึงพื้นที่ชุมชน เช่นกรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดนนทบุรี อีกทั้งเป็นแหล่งอาศัยของชาวมอญตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านริมน้ำที่เรียบง่าย (อรสา เงินฉาย, 2550:19)

ชุมชนเกาะเกร็ดมีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่งดงาม ประกอบไปด้วยสวนผลไม้ของชาวบ้าน อีกทั้งโบราณสถาน (แดนชัย ไพรสมณต์, 2557:34) เช่น วัดปรมัยยิกาวาสพระอารามหลวง คัมภีร์ใบลานจารึกภาษามอญบนงาช้าง และเครื่องยศของชนชั้นสูงในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน วัดไผ่ล้อมศูนย์รวมชาวมอญ และวัดเสาธงทอง แหล่งประดิษฐานเจดีย์ตามสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งรวมงานเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงได้รับการสืบทอดจากสมัยแรกเริ่มที่มีชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

รวมทั้งอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวแช่ทั้งแบบชาววังและชาวบ้าน แกงส้มมะตาด ขนมมอญโบราณ เช่น ขนมหันตรา สืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบันไว้เชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาทำความเข้าใจและอุดหนุนเป็นของที่ระลึก ปัจจุบันเกาะเกร็ดบริหารจัดการทางกายภาพและทางกฎหมาย โดยองค์กรเทศบาลตำบลเกาะเกร็ด เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่แบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน เริ่มจากด้านซ้ายมือเมื่อหันหน้าเข้าวัดปรมัยยิกาวาส คือหมู่ 1 และวนไปทางซ้ายมือทางฝั่งทำอิฐไปยังหมู่ 2, 3, 4, 5, 6 อ้อมกลับมาถึงหน้าวัดปรมัยยิกาวาสอีกครั้งคือหมู่ 7 (กัลยา สว่างคง, 2560)

แม้จะมีท่าเรือสัญจรรอบด้าน แต่การท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดยังขาดการประชาสัมพันธ์หรือจัดทำเส้นทางแนะนำทรัพยากรวัฒนธรรมตามบ้านเรือนอีกมากมายให้เป็นที่รู้จัก เช่น ศูนย์หัตถกรรมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โรงปั้นดินเผา หรือแหล่งศิลปะท้องถิ่น การตอกกระดาดทองแบบอังกฤษใช้สำหรับพิธีทางพุทธศาสนาของมอญ พิพิธภัณฑสถานเครื่องปั้นดินเผาของใช้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงมักกระจุกตัวอยู่เพียงบริเวณด้านขวาจากหน้าวัดปรมัยยิกาวาสไปทางหมู่ 6 และหมู่ 7 ซึ่งเป็นแหล่งตลาดสินค้าประเภทอาหาร ของใช้และเสื้อผ้า จึงไม่เกิดการกระจายตัวรวมถึงการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงตามจุดอื่นที่มีแหล่งวัฒนธรรมที่น่าสนใจเช่นกัน

อุปสรรคทางการท่องเที่ยวอีกสิ่งหนึ่งคือการสัญจรมายังเกาะเกร็ดที่มีข้อจำกัดคือเข้าถึงได้ทางเรือข้ามฟากเท่านั้น และยังขาดการจัดการเส้นทางที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกจากบนท่าเรือและขณะโดยสารเรือเพื่อรองรับกลุ่มคนผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีอุปสรรคทางการเดินทางให้สามารถเข้ามาทำความเข้าใจเกาะเกร็ดและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมอันมีค่าของเกาะเกร็ดให้คงอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางหน่วยงานราชการได้มีการจัดโครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์¹ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน โดยเกาะเกร็ดได้ชื่อว่าเป็นชุมชนแห่งแรกของเมืองไทยที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวในปี พ.ศ. 2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดต้นแบบชุมชนที่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ใช้รถเข็น สามารถเดินทางได้อย่างอิสระ สะดวก

¹ แนวคิดอารยสถาปัตย์ คือหลักการออกแบบที่ให้ความสำคัญแก่การเข้าถึงของกลุ่มคนทุกประเภทรวมถึงผู้ที่มีอุปสรรคทางการเคลื่อนไหวตามอาคาร สถานที่ แหล่งท่องเที่ยว ศาสนสถาน (กฤษณะ, 2559)

ปลอดภัย อีกทั้งเป็นตัวอย่งเพื่อขยายผลยังชุมชนอื่น ๆ ได้เช่นกัน จากนั้น ได้มีงานศึกษาสำรวจความพึงพอใจหลังจบโครงการชุมชนต้นแบบ ๆ ดังกล่าวพบว่า มีข้อควรปรับปรุงในเรื่อง ห้องสุขา ท่าเรือ และเรือที่จะใช้ให้บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ใช้รถเข็น โดยเฉพาะผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ สุชาติดา ธโนภานุวัฒน์ ได้สรุปใน ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้โครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์มีความพึงพอใจต่อการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การปรับปรุงเส้นทาง น้อยกว่าที่คาดหวัง และได้เสนอให้เพิ่มกิจกรรมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดเส้นทางท่องเที่ยวภายใต้โครงการชุมชนต้นแบบ ๆ ที่ยกตัวอย่างนี้ ลำดับแรกคือ ความไม่พร้อมใช้งานของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาดเชื่อมจากท่าเทียบเรือสำหรับการลงเรือที่สะดวกขึ้นไม่สามารถใช้งานได้จริงด้วยตนเอง หากมีผู้ใช้รถเข็น ยังคงต้องมีการเตรียมคนล่องหน้าสำหรับยกรถเข็นขึ้นลงเรือ ไม่สามารถเดินทางเพียงลำพังได้ รวมถึงห้องน้ำที่มีพื้นที่สำหรับรถเข็นทั้งบริเวณหน้าวัดปรมาัยยิกาवासและตามจุดต่าง ๆ ของเกาะเกร็ดมีจำนวนไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว และเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากเนื่องจากเกาะเกร็ดมีพื้นที่จำกัดในการก่อสร้างสิ่งใหม่

อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนสูงอายุและผู้พิการเหล่านี้กลับมีความพอใจเกินคาดต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ทรัพยากรวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ด อีกทั้งพึงพอใจต่อความหลากหลายของกิจกรรม เช่น มีทั้งการนั่งเรือชมวิถีชีวิต การไหว้พระ การทดลองทำเครื่องปั้นดินเผา การสาธิตทำขนมไทยโบราณ ไม่เพียงแต่เดินชมเลือกซื้อสินค้าดังเช่นสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไป เป็นต้น

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาสนใจสืบค้น สำรวจ และนำเสนอแนวทางที่สอดคล้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมเดิมของพื้นที่เพื่อการนำมาปรับใช้จริง เพิ่มคุณค่าให้กับชุมชนเกาะเกร็ดให้คงอยู่ ปรับตัวเข้ากับสังคมผู้สูงอายุที่กำลังมาถึง ให้เกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักและสามารถเข้าถึงได้สะดวกยิ่งขึ้นโดยกลุ่มคนหลากหลายรูปแบบ เบื้องต้นคำนึงถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่ระบุในงานศึกษานี้ มุ่งเน้นไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพร่างกายที่สามารถเคลื่อนไหวได้ระดับหนึ่ง (เดินได้) เพียงแต่จำกัดระยะสั้นกว่า 5 กิโลเมตร ติดต่อกันในหนึ่งวัน และบนทางที่มีความสะดวก ปลอดภัย เป็นลำดับแรกก่อนขยายผลไปยังกลุ่มอื่น ตามหลักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้สูงอายุ
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเสนอแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากรวัฒนธรรมและบริบทของพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3. รับรู้และเข้าใจการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้สูงอายุ
4. ทราบถึงปัญหาของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเสนอแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากรวัฒนธรรมและบริบทของพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นความหลากหลายบนเส้นทางท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด โดยนำเสนอทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ เช่น อาหารมอญ เครื่องใช้สมัยรัชกาลที่ 5 เครื่องปั้นดินเผาโบราณสถาน รวมถึงทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ และประเพณี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เกาะเกร็ดมีเนื้อที่ประมาณ 4.2 ตารางกิโลเมตร นักท่องเที่ยวสามารถโดยสารเรือข้ามฟากได้จาก 5 ท่าเรือ ได้แก่ ท่าเรือวัดปริมย์ยิกาวาส ท่าเรือป่าฝ้าย ท่าเรือครูทิว ท่าเรือวัดบางจาก และในงานศึกษาเริ่มจากท่าเรือวัดเตย บริเวณภายในตลาดเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ได้แก่ ที่จอดรถในระยะใกล้ พื้นที่สำรองสำหรับผู้ใช้รถเข็น เก้าอี้นั่งสำรอง ราวจับบนทางเท้า ท่าข้ามเรือที่มีทางลาดสำหรับรถเข็น แผนผังจำลองพื้นที่เกาะเกร็ดภาพหุ่นตัวพร้อมอักษรเบรลล์สำหรับผู้พิการทางสายตา จากการสำรวจโดยผู้ศึกษาช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 สภาพการใช้งานมีความชำรุดบางส่วน คืออุปกรณ์แผ่นรองรับรถเข็นเชื่อมกับหัวเรือ ที่มีระบบไหลวนขึ้น ลง แต่ไม่สามารถเปิดใช้งานได้

เมื่อข้ามฝั่งด้วยเรือโดยสารที่มีพื้นที่ว่างส่วนหัวเพื่อความสะดวกในการขึ้น-ลงจากท่าเรือตลาดประชาอุทิศไปยังท่าเรือครูทิวเกาะเกร็ด ออกเดินทางไปยังฝั่งซ้ายตามเส้นทางร้านค้าสินค้าวัฒนธรรม หมู่ 7 เช่น ขนมไทยโบราณ ขนมมอญ โรงปั้นดินเผา วัดมอญ จนถึงเจดีย์เอียงวัดปริมย์ยิกาวาสบริ

เวณห้วมูริมน้ำเจ้าพระยา พิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส กลุ่มหัตถกรรมดินเผา และข้าวแหม่อยุแบบ ชาวบ้าน จากนั้นใช้เส้นทางชมธรรมชาติเลียงการสัญจรที่แออัด จากบริเวณด้านหลังวัดปรมัยยิกาวาสกลับมายังท่าเรือครุทิวเช่นเดิม รวมระยะทางประมาณ 4.5 กิโลเมตร เพื่อเดินทางกลับมายังฝั่งท่าเรือวัดเตย อำเภอปากเกร็ด และโดยสารรถส่วนตัวจากที่จอดเพื่อคนทั้งมวล หรือรถโดยสารสาธารณะ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ประวัติศาสตร์และทรัพยากรวัฒนธรรม (มุ่งเน้นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญ) ของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
3. พฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มาเยือนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์เรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประยุกต์แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อทำให้เห็นถึงประโยชน์ของงานวิชาการด้านการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล รวมถึงงานวิจัยและโครงการที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีในมิติต่าง ๆ และพฤติกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของงานศึกษารวมถึงเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อทำความเข้าใจและกระตุ้นให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด เตรียมรับสภาพสังคมผู้สูงอายุในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

งานศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนี้ อ้างอิงถึงแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สืบถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งแบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำมาประยุกต์กับท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และคำนึงถึงเข้าถึงได้สะดวกโดยกลุ่มคนหลากหลายรูปแบบยิ่งขึ้น

ความหมายของวัฒนธรรม

มีงานศึกษากล่าวถึงความหมายในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง เพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคม และถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา วัฒนธรรมหมายถึงพฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิด วิธีการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การกินอาหาร การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การสื่อสารความคิด เป็นการมองถึงพฤติกรรมพื้นฐานที่เน้นความอยู่รอดและความ เป็นจริงของชีวิตก่อนคำนึงความดีงาม นอกจากนี้ นิยพรธณ วรณศิริ (อ้างถึงใน ประพัทธ์ชัย ไชยนอก, 2554:34) ยังได้ให้ความหมายเพิ่มเติมถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ 1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ เป็นระบบทางชีวภาพ เกิดจากระบบสมอง ระบบประสาทและระบบจิตใจของมนุษย์ 2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์ และมนุษย์มีความคิดไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่

เสมอ ย่อมจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปเช่นกัน 3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ มนุษย์สืบทอดวัฒนธรรมต่อกันมาจากการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมของตน ตั้งแต่เกิดจนโตจากการอบรมสั่งสอน การสังเกต การลองผิดลองถูก 4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม บุคคลจะมีการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้ วัฒนธรรมที่ถูกนำมาปฏิบัติในสังคมจะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคมและเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไปของสังคมนั้น

ส่วนของกรณีศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคม พหุวัฒนธรรมที่มีความผสมผสานระหว่างกลุ่มคนเชื้อชาติไทย มอญอพยพ และมุสลิม นั้น ลักษณะของวัฒนธรรมที่พบในชุมชนนี้จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะครบทั้ง 4 ประการที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เนื่องจากอ้างอิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพบว่า การอพยพเข้ามาอยู่ของชาวมอญหลังสงครามช่วงกรุงศรีอยุธยา ตอนปลายและช่วงสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ปัจจุบันยังพบการตั้งหลักปักฐาน การสืบทอดตระกูลมอญ นำวิถีชีวิตแบบมอญที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ (ข้อ 1) เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผาใช้เป็นภาชนะในครัวเรือน และปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ไม่ตายตัว (ข้อ 2) รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีมอญอื่น ๆ เช่น อาหารการกิน ประเพณีสงกรานต์แบบมอญให้พบเห็นในชีวิตประจำวันถือเป็นทั้งสิ่งที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ (ตามที่ระบุข้างต้นในหัวข้อที่ 3) และเป็นสมบัติส่วนรวม เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป อย่างน้อยในฐานะของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยว (ตามที่ระบุในหัวข้อที่ 4)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาจากเบญจา จันทร (2545) กล่าวว่า วัฒนธรรมมักมีการค้นพบสิ่งใหม่ มีการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดไปยังลูกหลาน ทุกสิ่งสามารถเป็นวัฒนธรรมได้ เช่น วิธีการปรุงอาหาร การรับประทานอาหาร การแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การสื่อความหมาย ความเชื่อ แนวคิดและปรัชญาต่าง ๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสังคม สิ่งแวดล้อมและยังมีความหลากหลาย สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่ม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่น เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นคือคำจำกัดความโดยราณี อิศัยกุล (2546) คล้ายคลึงกับอารียา บุญทวีและคณะ (2558) ที่ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่นำประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่นมาประชาสัมพันธ์และส่งเสริมโดยเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ของ

ตีประจำท้องถิ่น อีกทั้งยังมีการอ้างอิงจากปานฤทัย แห่งพุ่ม (2563) ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการเยี่ยมชมแหล่งวัฒนธรรมหรืองานประเพณีที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อศึกษาความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม ความสนุกสนาน พร้อมทั้งประสบการณ์ใหม่ ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ศิวริตา ภูมิวิรมุณี (2559) ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครพนม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการในการมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและเติมเต็มให้กับชีวิตร้อยละ 29.8 โดยมีแรงจูงใจในการมาท่องเที่ยวเพราะวัฒนธรรมและประเพณี เช่นเดียวกับจริญญา เจริญสดีใส (2544) ที่พบว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างนักท่องเที่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ มีระดับที่แตกต่างกันซึ่งทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างน้อย 2 ประเภท ได้แก่ 1. ท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบโดยนักท่องเที่ยวอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นระยะเวลาหนึ่ง และใช้ชีวิตเหมือนชนพื้นเมืองอาทิ การท่องเที่ยวพักค้างแรมแบบโฮมสเตย์ 2. การท่องเที่ยวแบบมีการจัดการโดยทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งระยะสั้น ไม่พักค้างคืน โดยพยายามเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมของชนเผ่าชนนั้นและแต่ไม่ได้ลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมือง ในพื้นที่ศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 2 รูปแบบแต่แบบไม่พักค้างคืนได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวมากกว่า และ เกรก ริชาร์ด (Greg Richards, 2001) มองเช่นกันว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือกุญแจสำคัญและคุณลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีความยืดหยุ่น มีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่จะแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิมดังเช่นการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่เน้นปริมาณของนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพ

ขณะที่ประพัทธ์ชัย ไชยนอก (อ้างถึงใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ 2554:38) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่เน้นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สะท้อนความเป็นจริงเพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือความลึกซึ้งในความแตกต่างของวิถีชีวิตและการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันละกัน ส่วนของชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ยังให้คำนิยามที่แตกต่างออกไปว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวเพื่อรู้จักผู้อื่นและหันกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่สามารถแยกออก

จากกันได้ และการเรียนรู้คือสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีงานประมวลนัยสำคัญจาก ชันญ์ วงษ์วิภาค (2552: 15) ไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จะเสริมสร้างภูมิปัญญา และปลูกฝังให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่จะสร้างสรรค์สังคมให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของความยั่งยืน

กรมการท่องเที่ยว (2557) ได้จำแนกแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้นโดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนมากเป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท เดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้คุณผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว รูปแบบประเภทที่สองคือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี มีการเดินทางไปเยือนเพื่อชมงานประเพณีที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นจัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว สำหรับพื้นที่กรณีศึกษาเกาะเกร็ดแล้วพบการท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบผสมกัน กล่าวคือมีทั้งส่วนของการท่องเที่ยวแบบไม่มีส่วนร่วมใด ๆ กับคนในพื้นที่ เพียงจ่ายสินค้าทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการทดลองประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผา รวมถึงการมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อชมประเพณีท้องถิ่นของเกาะเกร็ด ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ดังนั้นการจำแนกประเภทของกรมการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวปัจจุบันมีการคาบเกี่ยวระหว่างกันอยู่เช่นกัน อย่างไรก็ตาม มีความจริงประการหนึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังจากบทวิเคราะห์ของ UNESCO (2010) ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการจัดการ ที่ว่าการท่องเที่ยวสามารถเป็นทั้งศัตรูและพันธมิตรกับการพัฒนาในเวลาเดียวกัน หากได้รับการจัดการ มีการวางแผนที่เหมาะสมตามกรอบทฤษฎีและแนวคิด ผลลัพธ์ที่ได้อาจนำมาซึ่งความสุขกับมนุษย์ผู้เป็น

เจ้าของวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมถึงส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเช่นกัน

จากคำนิยามที่กล่าวมาข้างต้นประกอบกับข้อชี้แจงจากองค์ระดับโลกในเรื่องของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบความสอดคล้องกับงานศึกษาในพื้นที่เกาะเกร็ดครั้งนี้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม คือความเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญของคนบนพื้นที่เกาะเกร็ดได้ และค่อนข้างตรงประเด็นในส่วนของ การนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและศักยภาพของชุมชน เป็นแรงดึงดูดผู้คนภายนอกให้เข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากที่อื่นของเกาะเกร็ด และผลประโยชน์ทางตรงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเกาะเกร็ดคือรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้าน ส่วนทางอ้อมคือการผลักดันให้ชาวบ้านยังคงสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้น โดยมีจุดเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยวนี้จากประเด็นที่จะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: พัฒนาการทางความคิด

สำหรับที่มาของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แมคเคอร์เชอร์ และ ครอส (Mckercher & Cros, 2002:4-10) กล่าวว่า ช่วงปีพ.ศ. 2513 เริ่มมีการจำแนกรูปแบบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจสัมผัสทรัพยากรวัฒนธรรมผ่านการเดินทาง ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2533 การจัดการการท่องเที่ยวมีความหลากหลายยิ่งขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงถูกแยกออกมาเป็นหมวดหมู่หนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามผลกระทบจากการนำการท่องเที่ยวเข้ามาผนวกกับวัฒนธรรมยังต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาปรับใช้อย่างไม่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับเอกสารการประชุมของสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ณ เมืองโซล สาธารณรัฐเกาหลีใต้ ในปีพ.ศ. 2548 ที่ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี รวมถึงเป็นโอกาสในการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ผู้มาเยือนต่างถิ่นให้เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น (ICOMOS Regional Conference in Seoul, 2005) ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เสนอทิศทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นประสบการณ์ร่วมกับนักท่องเที่ยว เช่น การเรียนทอผ้า การเรียนทำอาหาร ผ่านการประสานงานกับกลุ่มผู้จัดการเส้นทางท่องเที่ยวและชุมชนต้นกำเนิดทรัพยากรวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิม เชื่อมโยงสภาพภูมิศาสตร์เข้ากับความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นและให้ทรัพยากรวัฒนธรรมเล่าเรื่องราว

จากที่มำดังกล่าว ผู้ศึกษาสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ได้ว่า วัฒนธรรมสามารถเป็นปัจจัยดึงดูดที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงสื่อกลางที่ทำให้ นักท่องเที่ยวรู้จัก จดจำ และสนใจเรื่องราวของพื้นที่ เป็นต้นทุนในการสร้างคุณค่า องค์ความรู้ และความเพลิดเพลิน อีกมุมหนึ่ง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือ ที่ก่อให้เกิดความเคารพและการอนุรักษ์วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นเช่นกัน เนื่องจากสร้างแรงจูงใจให้ คนท้องถิ่นหันมาให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของตนมากขึ้น เช่นเดียวกับพื้นที่ศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดนนทบุรี ที่นำวัฒนธรรมเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในพื้นที่ โดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือและในยุคสมัยหนึ่งสามารถประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว ได้รับความ สนใจจากกลุ่มคนภายนอกจำนวนมากและมีการเข้ามาลงทุนปรับปรุงพื้นที่อย่างหลากหลาย ทั้งด้าน สาธารณูปโภคของชุมชน ด้านการเข้าถึง ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เนื่องจากวิถีชีวิตของ ชาวไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการคงเอกลักษณ์อย่างแข็งแกร่งและจริงจัง

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แมคเคอร์เชอร์และครอส (Mckercher & Cros, 2002:4-10) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน 4 ส่วน ได้แก่ การท่องเที่ยว การนำทรัพยากร วัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยว การบริโภคทรัพยากรวัฒนธรรมและสินค้าทางวัฒนธรรม และ องค์ประกอบสุดท้ายคือนักท่องเที่ยว กล่าวคือ แมคเคอร์เชอร์และครอส (Mckercher & Cros) มอง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างแตกต่างออกไปโดยได้รับอิทธิพลจากงานศึกษาอื่นและการให้คำ นิยามของนักวิชาการหลากหลายสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว แยกส่วนกับเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม จึงต้องอยู่ภายใต้พื้นฐานของมุมมองทางการ ท่องเที่ยว ทางการค้าขายก่อนมุมมองทางการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยรองลงมา งาน ศึกษาของทั้งสองคนคำนึงต่อเนื่องถึงเรื่องการนำทรัพยากรวัฒนธรรมไปใช้และการบริโภคสินค้าทาง วัฒนธรรม รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะทำให้การท่องเที่ยวพื้นที่นั้นประสบความสำเร็จหากตั้ง กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ลึกมากจึงต้องการเข้ามาเรียนรู้จากเจ้าของ ทรัพยากรวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามมุมมอง ของทั้งสองคนคือการสร้างความเข้าใจที่เท่าเทียมระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมและการ ท่องเที่ยว ทั้งคู่แสดงความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการให้คุณค่าซึ่งกันและกันของทั้งฝ่ายนัก อนุรักษ์และนักการค้า พยายามหาวิธีนำการท่องเที่ยวมาประยุกต์ใช้กับทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างเกิด ประโยชน์ เพื่อผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ต่อไป

อีกร่องประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากงานศึกษาของบุญเลิศ จิตตั้ง วัฒนา (2549:10) คือ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นเดียวกับ ชายชาญ ปฐมกาญจนา (2557) ที่ได้เสนอว่าสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วย วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้น วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณ วัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่น สถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้นในการทำงานเกี่ยวกับดิคแมน (Dickman, 1996) ที่ตอกย้ำว่าอีกร่องประกอบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการประสานงาน ระบบการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางไปยังสัมผัสประสบการณ์ในวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งแตกต่างกันไปตามทัศนียภาพอันสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตหรือกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเพิ่มเติมจากงานศึกษาของวรวรรณพร ไกรยะบุตร และคณะ (2563) เรื่องความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อภิปรายว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับสิ่งดึงดูดในระดับมากและระดับปานกลาง สิ่งเหล่านั้นได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสวยงามริมน้ำเจ้าพระยา ความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ความเต็มใจบริการของคนในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมมอญที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจ งานประเพณี วันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน และสินค้าที่ระลึกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย นอกจากนี้ ความสะดวกสบายในการเข้าถึง ยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยแหล่งท่องเที่ยวควรมีเส้นทางหรือการคมนาคมที่สะดวก เพียงพอ และปลอดภัย รวมถึงการจัดหาพื้นที่รองรับยานพาหนะของนักท่องเที่ยว เช่น ลานจอดรถ เพื่อลดปัญหาปัญหาสภาพการจราจรติดขัด อีกทั้งด้านการบริการ เช่น ระบบแสงสว่าง น้ำประปา ระบบกำจัดขยะ การจัดการด้านความปลอดภัย การลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ และการสื่อความหมาย แผนที่ ป้ายข้อมูลบอกทางไปยังจุดท่องเที่ยว

หลักการของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ธฤชวรรณ มาตกุล (2556) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ 1. มีประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและควรค่าแก่การดำรงรักษาสืบไป 2. เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการและการอนุรักษ์ 3. มีวิทยากร

และมัคคุเทศก์ประจำถิ่น 4. มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจและประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม หลักเกณฑ์ดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะพื้นที่ศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีครบทุกประการ เนื่องจากชุมชนเกาะเกร็ดมีมรดกวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ (ตามข้อ 1) คือวิถีชีวิตชาวมอญและส่งเสริมประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านทั้งการประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผา อาหารมอญ ประเพณีมอญ (ดังข้อ 4) และชาวบ้านมีส่วนวางแผน จัดการ และอนุรักษ์ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำทางศาสนา (วัดปรมัยยิกาวาส) (ดังที่กล่าวในข้อ 2) เพียงแต่ลักษณะที่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าวยังไม่มีการระบุถึงอย่างชัดเจนมากนักในงานเขียน

ในทำนองเดียวกัน จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ (2554) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1. การท่องเที่ยวที่มีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ รวมถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประวัติความเป็นมาทรัพยากรของวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลต่างเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีรู้สึก รัก วัฒนธรรมท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ 2. การท่องเที่ยวที่มีการสร้างหรือส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหรือจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง ทั้งยังได้รับผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ เช่น การมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การให้บริการที่พักที่เป็นแบบโฮมสเตย์ การบริการร้านอาหารที่เป็นอาหารพื้นเมือง เป็นต้น 3. การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม พร้อมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยาวนานและยั่งยืน และ ข้อ 4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น ให้เกียรติทุกคนเท่าเทียมกัน หลักการดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับเกณฑ์ที่ ฤชวรรณ มาตกุล (2556) ศึกษาไว้และเป็นลักษณะที่พบได้ในพื้นที่ศึกษา

จากการอ้างอิงถึงการให้ความหมาย ต้นกำเนิด รวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ และหลักการข้างต้นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยผู้ศึกษามีความตั้งใจอ้างอิงงานเขียนที่แตกต่างไปจากงานเขียนที่พบเห็นทั่วไปและดึงหลักแนวคิดจากงานวิจัยในต่างประเทศมาผสมผสานกับในประเทศเพื่อการใช้งานที่เป็นไปได้จริงสามารถสรุปได้ว่า ในงานศึกษาครั้งนี้มุ่งใช้แนวคิดในส่วนของการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของทรัพยากรวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เช่น อาหารกรรมวิธีการประดิษฐ์ของใช้ หรือ ประเพณี ที่มีเอกลักษณ์มีเพียงแห่งเดียวของเกาะเกร็ด ในรูปแบบที่คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ มาเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานครั้งนี้คือ การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนพื้นที่ที่มีความสะดวก ปลอดภัย และเข้าถึงง่ายกับกลุ่มคนทุกรูปแบบ ทุกกลุ่มวัย โดยอาศัยหลักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลมาเป็นส่วนเสริม ซึ่งคือแนวคิดจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจพัฒนาการของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ซึ่งถือเป็นเรื่องที่กำลังพัฒนาในประเทศไทย พบได้จากการทำโครงการอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล และมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวลเพื่อกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงสาธารณะสมบัติและสถานที่ท่องเที่ยวทั่วประเทศไทยให้มีการออกแบบที่รองรับผู้มีอุปสรรคทางการเดินทาง เช่นพื้นที่ศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี รวมถึงภาคธุรกิจนำเที่ยวที่ยึดหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล จัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุทั้งในสภาพร่างกายที่มีสภาพร่างกายปกติแต่ต้องการความสะดวกสบาย รวมถึงผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางร่างกายแต่มีกำลังทรัพย์และความมุ่งมั่นในการเดินทาง ส่วนแรกผู้ศึกษาขอกล่าวถึงแนวคิดอารยสถาปัตย์

แนวคิดอารยสถาปัตย์

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2560) อธิบายถึงแนวคิดอารยสถาปัตย์ว่าเป็นวิธีการก่อสร้างที่เกิดขึ้นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เริ่มโดย ศาสตราจารย์โรนัลด์ แอล เมส (Ronald L. Mace) มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนาซึ่งมีสภาพร่างกายพิการเพื่อลดอุปสรรคในชีวิตประจำวันของตนเองและผู้พิการที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น เริ่มต้นจากการดัดแปลงของใช้ส่วนตัว จากนั้นได้นำหลักการนี้มาใช้สำหรับการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์และต่อยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดในลักษณะเดียวกัน รวมถึงคนทั่วไป เน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยกและความแตกต่างของบุคคลในสังคม องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (2542) ได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับจริยธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (Global Code of Ethics for Tourism) ส่วนหนึ่งระบุประเด็นการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสำหรับคนที่มีอุปสรรคทางการเดินทางว่าควรมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ ทางลาด ห้องน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์วัดคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าการเริ่มต้นจากหน่วยงานชั้นสูงที่ดี ส่วนฮิกกินส์-เดบิโอะเล (Higgins-Desbiolles, 2006) ศึกษาว่าในปีพ.ศ. 2546 มีการออกข้อกำหนดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ซึ่งระบุว่าสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการทางด้านการท่องเที่ยวควรอยู่บนพื้นฐานของการบริการสำหรับทุกคน ได้มีการกำหนดว่าผู้ใช้รถเข็น เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ทุกคนมีสิทธิ์อย่างเต็มที่เทียบเท่าคนที่สามารถเดินทางได้อย่างปกติในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ยานพาหนะ และสถานที่ ดังนั้น อารยสถาปัตย์จึงเป็นประเด็นที่ควรถูกหยิบยกมาพิจารณาในทางปฏิบัติมากขึ้น

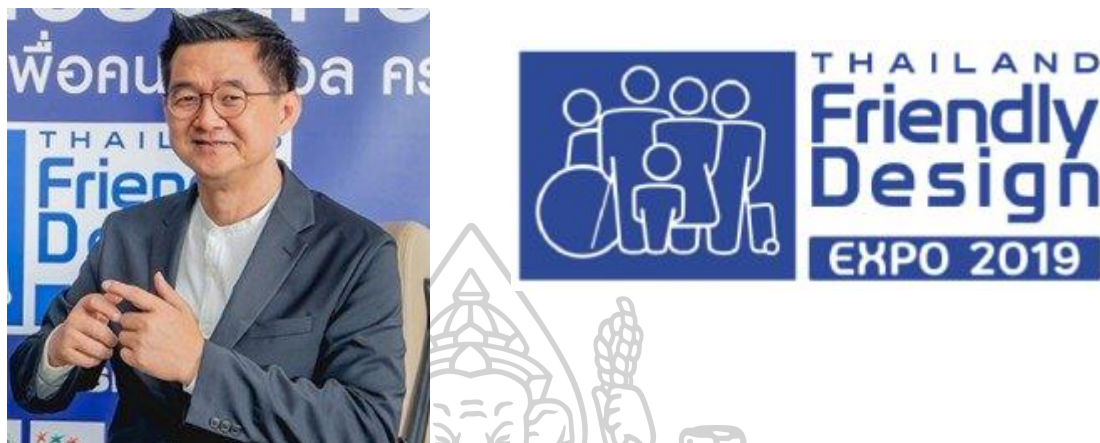
ภาพที่ 1 หลักการ 9 ข้อของแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม
ที่มาภาพ มูลนิธิอารยสถาปัตยกรรมเพื่อคนทั้งมวล, 2563²

อย่างไรก็ตาม สำหรับการนำหลักการอารยสถาปัตยกรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวยังมีอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งคือผู้ประกอบการในพื้นที่ที่ยังมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอุปสรรคต่อการเดินทางค่อนข้างน้อย โดยมีข้อมูลจากงานวิจัยการท่องเที่ยวในสหราชอาณาจักรจาก โบเทลล์ (Bowtell) (2015) แสดงให้เห็นว่าธุรกิจจัดการการท่องเที่ยวยังมีประสบการณ์การดูแลลูกค้าสูงอายุหรือนักท่องเที่ยวที่ใช้อัตราชันไม่มากนัก นอกจากนี้ ยังพบว่านักท่องเที่ยวที่มีอุปสรรคเรื่องการเคลื่อนไหวได้รับการปฏิบัติที่ด้อยกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป ผู้ใช้อัตราชันในทวีปยุโรปส่วนหนึ่งจึงเลือกที่จะไม่เดินทางท่องเที่ยวเพราะมีข้อจำกัดในการเข้าถึง

สำหรับประเทศไทยมีการผลักดันจากภาครัฐ ให้ประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตยกรรมในสถานราชการ รัฐวิสาหกิจ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล มีการจัดตั้งมูลนิธิอารยสถาปัตยกรรมเพื่อคนทั้งมวลในปีพ.ศ. 2557 โดย กฤษณะ ละไล ผู้สื่อข่าวที่มีร่างกายส่วนล่างในสภาพพิการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศไทยในการนำหลักแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมมาปรับใช้ในสถานที่ทั่วประเทศทั้งตามอาคารสำนักงาน สถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อการเข้าถึงได้สะดวกขึ้นของกลุ่มคนทุกเพศ ทุกวัย รวมถึง

² มูลนิธิอารยสถาปัตยกรรมเพื่อคนทั้งมวล. คู่มืออารยสถาปัตยกรรม การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวล เผยแพร่ 20 ตุลาคม 2563 เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaihealth.or.th/Books/668> หน้า 7

ผู้ที่มีอุปสรรคทางร่างกายดังเช่นผู้ก่อตั้งการดำเนินงานที่ผ่านมาของมูลนิธิ กฤษณะ ละไล (2563) ตัวอย่างงานของทางมูลนิธิฯ ได้แก่

ภาพที่ 2 สัญลักษณ์ของมูลนิธิฯและใช้สำหรับงานนิทรรศการประจำปี³
กฤษณะ ละไล ผู้สื่อข่าวและประธานมูลนิธิฯ⁴

³ ที่มาภาพ มูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล เข้าถึงเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://thailandfriendlydesignexpo.com>

⁴ ที่มาภาพ มูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล เข้าถึงเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://thailandfriendlydesignexpo.com>

1. การจัดนิทรรศการด้านนวัตกรรมการออกแบบ การดูแลสุขภาพ และการฟื้นฟูสมรรถภาพ Thailand Friendly Design Expo อย่างต่อเนื่อง ปีละ 1 ครั้ง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2559 ถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2564

มหกรรมอารยสถาปัตย์ 5 และนวัตกรรมสุขภาพเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 5

สถิติ ปี 2019	สถิติ ปี 2021
จำนวนผู้เข้าชมงาน : 59,541 คน	จำนวนผู้เข้าชมงาน : 80,000 คน
มูลค่าซื้อขาย : 110,893,000 บาท	มูลค่าซื้อขาย : มากกว่า 150 ล้านบาท
จำนวนผู้ออกบูธ : มากกว่า 120 บูธ	จำนวนผู้ออกบูธ : มากกว่า 150 บูธ

THAILAND Friendly Design EXPO 2021

กลุ่มเป้าหมาย

- ผู้สูงอายุ
- ผู้พิการในสุขภาพ
- มนุษย์ล้อและผู้พิการ
- สตรีมีครรภ์ ครอบครัวยุคใหม่
- ผู้รักสุขภาพ ประชาชนทั่วไป
- ตัวแทนจำหน่ายสินค้าสุขภาพ
- บริษัทการค้าต่างๆที่เกี่ยวข้อง
- ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ และเอกชน
- แพทย์ พยาบาล นักเรียน นักศึกษา
- ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ศูนย์ดูแลสุขภาพต่างๆ
- นักกายภาพบำบัด ฝ่ายอาคารสถานที่

Highlight Thailand Friendly Design Expo 2021

1. เทคโนโลยี นวัตกรรม และรูปแบบการใช้ชีวิตแบบปกติใหม่ (New Normal Life)
2. Virtual FD Expo เพิ่มรูปแบบ
3. แพคเกจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแพคเกจท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล
4. ผลงานความก้าวหน้าด้านการพัฒนาอารยสถาปัตย์ (Friendly Design)
5. แบบบ้านชะลอวัย การออกแบบอารยสถาปัตย์ ที่สะดวก ทันสมัย ปลอดภัย สำหรับผู้สูงอายุ และผู้ที่มีความต้องการพิเศษ
6. เทคโนโลยี นวัตกรรม Friendly Design สินค้าสุขภาพ สินค้าชุมชน และอาหารเพื่อสุขภาพ
7. การเสวนา บรรยายพิเศษ กิจกรรม Workshop เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพ การใช้ชีวิตแบบปกติใหม่ และการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล จากผู้เชี่ยวชาญนานาชาติ
8. การมอบรางวัล Friendly Design Awards 2021 และ Tourism for All Awards 2021
9. การประกวดสินค้า ผลิตภัณฑ์ และนวัตกรรม Friendly Design
10. ขบวนแห่ Friendly Design Carnival สุดอลังการแห่งแรกและแห่งเดียวในโลก

ภาพที่ 3 ภาพแสดงรายละเอียดสถิติ กลุ่มเป้าหมาย และสิ่งนำเสนอในงานประจำปี 2564⁵

⁵ ที่มาภาพ มูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล เข้าถึงเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://thailandfriendlydesignexpo.com/contact/>

2. การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์อาสาเพื่อรณรงค์และส่งเสริมการออกแบบที่เป็นมิตรในสมาคมอาเซียน

ภาพที่ 4 ภาพการเปิดงานเลี้ยงรณรงค์และส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3. การจัดงาน Friendly Design Ambassadors Meet Young Blood เพื่อปลูกจิตสำนึกส่วนรวมให้แก่เยาวชนในสถานศึกษาทั่วประเทศเรื่องหลักการแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อคนทั้งมวล และทัศนคติต่อผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายในสังคม
4. การรณรงค์และขับเคลื่อนเมืองจำลองการออกแบบที่เป็นมิตรทั่วประเทศ เช่น จังหวัดตาก น่าน แม่ฮ่องสอน พิษณุโลก นครพนม ขอนแก่น ชลบุรี สุราษฎร์ธานี และพังงา

ภาพที่ 5 ภาพการรณรงค์เมืองจำลองการออกแบบที่เป็นมิตร ณ จังหวัดแม่ฮ่องสอน⁶

ส่วนของการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์กับการท่องเที่ยว มูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล (2564) ได้กล่าวถึงโครงการที่ร่วมมือกับรายการฤดูชนะทัวร์ยกล้อ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ผู้เกี่ยวข้อง สำนักข่าว จัดกิจกรรมรณรงค์ภายใต้แนวคิด Thailand Tourism for All: เมืองไทย ใครๆ ก็เที่ยวได้ มีการออกแบบและจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกที่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสภาพร่างกาย สามารถเข้าถึงใช้ประโยชน์ได้ สะดวกและปลอดภัย จากเอกสารโครงการดังกล่าวผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวเข้ากับแนวคิดอารยสถาปัตย์ และถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับใช้ในประเทศไทยเพื่อความเท่าเทียมทางสังคมสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่จะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

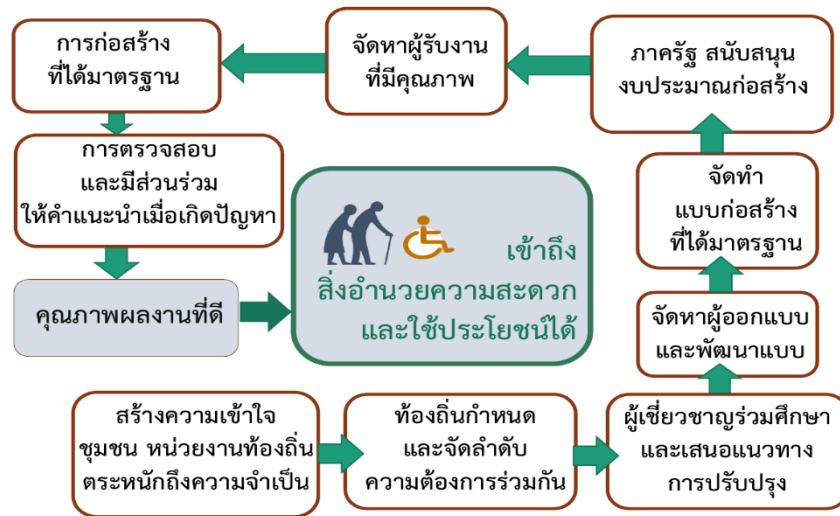
เดอซี แอนด์ ดิกสัน (Darcy, S., & Dickson, T., 2009) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรประเภทแหล่งท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นการสร้างคุณค่าและนำมาสู่รายได้แก่ชุมชน ยังมีบทบาทผลักดันประเทศสู่การเป็นที่ยอมรับในระดับสากลได้คำนึงถึงสิทธิในการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวสภาพร่างกาย หรือใช้หลักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล (Accessible Tourism) ซึ่งหมายถึงการทำให้บุคคลทุกคนได้รับความเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคในสินค้า บริการ และสภาพแวดล้อมที่ออกแบบมา

⁶ ที่มาภาพ มูลนิธิอารยสถาปัตย์ เข้าถึงเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564. เข้าถึงได้จาก

<https://thailandfriendlydesignexpo.com/contact/>

สำหรับนักท่องเที่ยวทุกคน ทั้งผู้สูงอายุ คนพิการ และทารก ที่มีอุปสรรค เช่น การเคลื่อนไหว การมองเห็น การได้ยิน องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO, 2016) ได้นำเสนอผลการศึกษาคำพ้องความหมายของ Accessible Tourism ในต่างประเทศที่เรียกแตกต่างกันออกไป เช่น Inclusive tourism, Adapted tourism, Tourism for All, Barrier Free Tourism (BFT), Easy Access, Tourism and Universal Tourism ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันที่เริ่มต้นจากการวางเป้าหมายให้สอดคล้องกับหลักการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกบนพื้นที่เพื่อกลุ่มคนทุกสภาพร่างกายอาศัยหลักอารยสถาปัตย์ ส่วนงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ขอใช้คำว่า Accessible Tourism เนื่องจากสื่อความหมายชัดเจนเรื่องการเข้าถึง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของความจำเป็นที่ต้องมีของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล และทาเลบ ริไฟ (Taleb Rifai) อดีตเลขาธิการองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติยังได้กล่าวไว้ใน World Tourism Organization (UNWTO) (2013: 1) ว่า การเข้าถึง เป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือสิ่งจำเป็นด้านสิทธิมนุษยชน และเป็นโอกาสทางธุรกิจที่ยิ่งใหญ่ เราควรตระหนักว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลไม่เพียงแต่ให้ประโยชน์แก่บุคคลที่มีความพิการหรือความต้องการพิเศษ แต่เป็นประโยชน์ต่อพวกเราทุกคน

ปัจจุบันภาคการท่องเที่ยวทั่วโลกให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลมากขึ้น จึงทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งด้านสถานที่และด้านการสื่อความหมายเพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างไร้ข้อจำกัด ตัวอย่างการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่น่าสนใจจากต่างประเทศนำเสนอโดย ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (DASTA Academy, 2021) ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่นมีการใช้แผ่นป้ายสื่อสารด้วยการชี้ให้เห็นโดยจัดทำแผ่นป้ายไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่บกพร่องทางการได้ยินเพื่อใช้ในการสื่อสารกับคนในท้องถิ่น ขณะที่ประเทศออสเตรเลียและสเปนมีมาตรการ แบรีเออฟรีไลฟ์ (Barrier-Free Life) ให้ทุกคนเข้าถึงการท่องเที่ยวได้ด้วยการใช้แผนที่ดิจิทัลรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลไว้ในสื่อเดียว สหราชอาณาจักรได้นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเช่นกัน มีการพัฒนาเว็บไซต์ วิสิตอิงแลนด์ (Visit England) สนับสนุนข้อมูลและคำแนะนำในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ขณะที่ประเทศอินเดียมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในพื้นที่สาธารณะและแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้อย่างไร้ข้อจำกัด

ภาพที่ 6 แผนผังสรุปแนวคิดการทอ่งเทียวเพื่อคนทั้งมวล
ที่มาภาพ กนกวรรณ อุสนโน⁷ เข้าถึงเมื่อ 26 กรกฎาคม 2564

หากพิจารณา ถึงตัวอย่างในต่างประเทศในด้านการสร้างความเข้าใจของผู้ที่มีความแตกต่าง
ประชากรในสหรัฐอเมริกาใช้ชีวิตด้วยกันอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ กล่าวคืออาคารส่วนมากถูกออกแบบ
เพื่อรองรับการใช้งานที่แตกต่างกัน มีทางลาดสำหรับรถเข็น มีศูนย์อำนวยความสะดวกให้ผู้ที่ต้องการ
ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็น ที่นั่ง พื้นที่ทำ
กิจกรรมร่วมกับผู้คนทั่วไป และยังมีพิพิธภัณฑสถานพิการโดยจุดประสงค์เพื่อให้ผู้คนทั่วไปเข้าใจผู้ที่มี
อุปสรรคทางการเคลื่อนไหวมากขึ้น และยังเพื่อให้ทุกคนรู้สึกเท่าเทียมกัน สามารถใช้ชีวิตประจำวัน
ร่วมกันอย่างเข้าใจ

ตัวอย่างจากต่างประเทศเหล่านี้มีความน่าสนใจนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชุมชนเกาะเกร็ด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในเรื่องของการสร้างสื่อออนไลน์สำหรับให้ข้อมูลและเป็นตัว
ขับเคลื่อนชุมชนให้มีชีวิตชีวาช่วงวิกฤตจากโรคระบาดโควิด-19 ที่ทุกคนไม่สามารถเดินทางออกจาก
บ้านได้เช่นนี้ เช่น การสร้างแผนที่และจุดรวบรวมทรัพยากรวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ไว้ยังแหล่งข้อมูลเดียว หรือรวมถึงการปรับปรุงทางกายภาพที่เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก
สำหรับการทอ่งเทียวเพื่อคนทั้งมวลในจุดที่มีความจำเป็น เช่น ท่าเรือที่นักท่องเที่ยวส่วนมากใช้
เดินทาง เป็นต้น

⁷ โครงการด้านชายเมืองแห่งสถาปัตยกรรมเพื่อทุกคน อำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม

แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลกับประเทศไทย

จากเอกสารงานวันท่องเที่ยวโลกของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทยช่วงปีพ.ศ. 2549 เนื่องจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ออกโครงการอะเมซิ่ง ไทยแลนด์ (Amazing Thailand) และได้รับโอกาสจากองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) เป็นเจ้าภาพการจัดงานวันท่องเที่ยวโลกในหัวข้อ การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล การเข้าถึงที่เท่าเทียม ถือเป็นจุดเริ่มต้นให้ทางภาครัฐเกิดความตระหนักต่อการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นไปตามหลักสากลคือมีความสะดวกและปลอดภัย จากนั้นกรมการท่องเที่ยว (2551) ระบุว่าในปีพ.ศ. 2550 รัฐบาลไทยได้จัดทำข้อเสนอกรุงเทพฯ ฯ (Bangkok Recommendation on Accessible Tourism in Asia Pacific) เพื่อแนะนำให้ทุกภาคส่วนทราบถึงรายละเอียดในองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ขณะเดียวกันรายงานการประชุมงานออกร้านธุรกิจท่องเที่ยวเก่าแก่ที่สุดงานหนึ่งของโลก จัด ณ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้ ITB Berlin Convention อ้างอิงจาก International Tourism Cooperation Division Department of Tourism (2012) ในปีพ.ศ. 2555 มีการบรรยายถึงศักยภาพทางการตลาด ความท้าทายและแนวคิดสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล โดยจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อให้มั่นใจได้ว่านักท่องเที่ยวทุกคนจะสามารถเข้าถึงข้อมูลและเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางได้ รวมถึงการจัดการอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการให้บริการนักท่องเที่ยวทุกรูปแบบ การออกแบบเพื่อคนทั้งมวลจึงต้องคำนึงถึงโครงสร้างและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวทุกคน และการร่วมมือกันของผู้ประกอบการ ซึ่งไม่ควรใช้กฎหมายบังคับแต่ใช้วิธีการเปลี่ยนทัศนคติให้ตระหนักถึงความสำคัญของนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าว

เอกสารข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลกำลังมีความสำคัญกับการพัฒนาประเทศไทยมากขึ้นตามสภาพสังคมที่มีผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่มีอุปสรรคทางการเดินทาง จำนวนมากขึ้น รวมถึงการเปิดกว้างทางความคิดในการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย หลักแนวคิดอารยสถาปัตย์และทัศนคติที่ดีจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษาทางวิชาการและการจัดการอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในประเทศไทย รวบรวมโดยมูลนิธิอารยสถาปัตย์ (2563) เช่น อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ถือว่าเหมาะสมอย่างยิ่งในการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่จะได้รับความนิยมมากขึ้นหลังวิกฤตจากโรคระบาดโคโรนาไวรัส 2019 ผ่านพ้นไป เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1. ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์สวยงาม 2. เส้นทางเที่ยวชมโดยรอบไม่ไกลนักประมาณ 1-2 กิโลเมตร 3. สิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณทางเดินตามหลักอารยสถาปัตย์ เสริมสร้างความสะดวก ปลอดภัย ยกกระดับสู่สากล และ 4. สิ่งสำคัญคือการปรับปรุงพัฒนาเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเข้าถึงได้ของผู้สูงอายุและกลุ่มคนที่

ใช้รถเข็นเพิ่มมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง⁸ จากตัวอย่างการจัดเส้นทางดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบที่ดีทั้ง 4 ข้อ ได้ถึงแนวทางที่ชุมชนเกาะเกร็ดควรมีเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ

ภาพที่ 7 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี
ที่มาภาพ สำนักข่าวเนชั่น (2563) เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2564 เข้าถึงได้จาก
<https://www.nationtv.tv/main/content/378781765>

ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง จากสื่อวิดีโอทัศนของมูลนิธิอารยสถาปัตยกรรม (2558) คือแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน พระนครคีรี (เขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี ที่ทำการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ. 2564 เช่น รถกระเช้า เพื่อการเข้าถึงได้ของคนทั้งมวลโดยเฉพาะผู้สูงอายุ⁹

ถึงแม้ตัวอย่างดังกล่าวยังไม่สามารถทำได้จริงกับพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แต่ถือว่าเป็นตัวอย่างของโอกาสที่เป็นไปได้ในการปรับปรุงพื้นที่โบราณสถาน หรือ เส้นทางที่มีความคับแคบ ให้เกิดความสะอาดขึ้น เพียงอาศัยความร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังเช่นเขาวัง ที่ดำเนินการมาหลายระยะจนสำเร็จ

⁸ Friendly Design อารยสถาปัตย์ การออกแบบ การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล. (2563)

<https://www.facebook.com/FriendlyDesignThailand>

⁹ เที่ยว "เขาวัง" แบบสิ้นไหล ไม่มีสะดุด. ออกอากาศ 8 เมษายน 2558 https://www.youtube.com/watch?v=_z-AsO6jdUc

ภาพที่ 8 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ณ พระนครคีรี เขาวัง จังหวัดเพชรบุรี
 ที่มา สำนักข่าวคมชัดลึก (2558) เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2564
 เข้าถึงได้จาก <https://www.komchadluek.net/news/ent/206037>

อีกหนึ่งเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่น่าสนใจสำหรับงานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีในครั้งนี้ จากสื่อเผยแพร่ทางวิถีทัศน์ของ มูลนิธิอารยสถาปัตย์ (2564) คือ การจัดเส้นทางของจังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งยังถือเป็นเมืองรองทางการท่องเที่ยว เนื่องจากมีขนาดเล็กและสถานที่ท่องเที่ยวยังมีชื่อเสียงมากนัก หลังจากมีการปรับปรุงพื้นที่ตามสถานที่ราชการได้จัดพิธีเปิดโครงการและเผยแพร่สาสน์หน้าพระแท่นศิลาอาสน์ประการหนึ่งการให้คำมั่นสัญญาในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่องให้สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองอุดรดิตถ์ได้เช่นเดียวกับสถานที่อื่นในจังหวัด¹⁰ แสดงให้เห็นถึงการอิงความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งสักการะประจำท้องถิ่นสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและนักท่องเที่ยวว่าจะเกิดขึ้นจริง มิใช่เพียงการทำข้อตกลงในสัญญาแล้วไม่ได้ดำเนินการจริงตามที่กล่าวไว้

นอกจากตัวอย่างของการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ทางมูลนิธิอารยสถาปัตย์เข้าไปสำรวจและเก็บภาพไว้เป็นหลักฐาน ยังมีตัวอย่างการสร้างท่าเรือตามหลักอารยสถาปัตย์ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับการจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ท่าเรือของห้างสรรพสินค้าไอคอนสยาม มีการสร้างจุดเชื่อมต่อโยนรอยต่อ มีราวจับสำหรับผู้สูงอายุ

¹⁰ อุดรดิตถ์ เมืองรองการท่องเที่ยวแต่ไม่เป็นรองเรื่องอารยสถาปัตย์. 2 เมษายน 2564.

<https://www.youtube.com/watch?v=pc8WyCN4gq4>

ภาพที่ 9 ท่าเรือไอคอนสยาม พร้อมอุปกรณ์เชื่อมการเข้าถึงแบบพกพา
ที่มาภาพ สำนักพิมพ์สยามรัฐ (2564) เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2564
เข้าถึงได้จาก <https://siamrath.co.th/n/116189>

รวมถึงท่าเรือกรมเจ้าท่า เขตสัมพันธวงศ์ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้อย ย่าน
การค้าดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนของกรุงเทพฯ ฯ ที่มีทางลาดพร้อมราวจับแบบพกพา รองรับการ
ขึ้น ลง เรือ ของผู้สูงอายุ ที่เข้ามาสัมผัสพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมบริเวณชุมชนตลาดน้อย

ภาพที่ 10 ท่าเรือกรมเจ้าท่ากับสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตย์
ที่มาภาพ รายการกฤษณะ ทวีร์ยกล้อ (2563) เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=fk-UUE9_5To

อีกหนึ่งตัวอย่างการจัดการการท่องเที่ยวที่รองรับผู้สูงอายุเป็นอย่างดีเรื่องการสัญจรทางน้ำ คือ ที่พักในจังหวัดตราขบุรี บริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่มีชื่อว่า ดำเนินแคร์ริสอร์ท ซึ่งมีการ ออกแบบท่าเรือ และเรือล่องคลองดำเนินสะดวกที่มีพื้นที่รองรับรถเข็นโดยเฉพาะบริเวณท้ายเรือ กฤษณะทัวริสกล้อ (2564) นอกจากนี้ ผู้ประกอบการดำเนินแคร์ริสอร์ทยังเชิญชวนให้มีการนำหลัก แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเข้ามาใช้ตามสถานที่ต่าง ๆ ของประเทศ ถือเป็นจัดการผ่าน ทางสื่อประชาสัมพันธ์เช่นกัน

ภาพตัวอย่างเรือและท่าเรือของดำเนินแคร์ริสอร์ท¹¹ พื้นที่ด้านหลังเรือสำหรับรถเข็นวีลแชร์¹²

ภาพที่ 11 ตัวอย่างเรือและท่าเรือ

สำหรับมุมมองจากภาครัฐ วีระศักดิ์ โควสุรัตน์ (2563) อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้อธิบายไว้ในสื่อสังคมออนไลน์สาธารณะ เรื่อง การประชุมเสวนาขับเคลื่อนอารยสถาปัตยกรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อคนทั้งมวล เมืองโบราณอู่ทอง จ.สุพรรณบุรี ไว้ว่านอกจากตัวอย่างการจัดการเข้าถึงทางน้ำ สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของประเทศไทยแล้ว ยังพบโครงการสนับสนุนจากภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวหลายภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เข้าร่วมงานเพื่อสร้างความตระหนัก ความเข้าใจในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล และนำไปปรับใช้กับสถานที่และบริการของตนเอง มุ่งมั่นส่งเสริมเรื่องอารยสถาปัตยกรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ภายใน 3 ปี เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คนทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะ

¹¹ ที่มาภาพ กฤษณะทัวริสกล้อ. แนะนำท่าเรืออารยสถาปัตย์ รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล. 12 พฤษภาคม 2564.

<https://www.youtube.com/watch?v=s6Ljj9gsGak>

¹² แหล่งเดียวกัน

ผู้สูงอายุ ยึดหลักที่ว่าความรู้ทางวิชาการมาตรฐานอาจไม่สำคัญเท่าความช่างสังเกตในการใช้สิ่งที่มีในพื้นที่ หรือวัฒนธรรมถิ่นที่ปลอดภัยในการจัดทำ

แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลกับเกาะเกร็ด

สำหรับการเข้าถึงชุมชนเกาะเกร็ด อ้างอิงจากเอกสารโครงการ ชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์ (Universal Design Community Model) (2017) นักท่องเที่ยวยังคงต้องอาศัยการข้ามเรือเพียงทางเดียว จึงอาจเกิดอุปสรรคในกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น ผู้สูงอายุ กลุ่มคนที่ทำการศึกษาหลักในงานครั้งนี้ หรือคนกลุ่มอื่น เช่น ผู้พิการ เด็กเล็ก ที่ใช้รถเข็น ดังนั้น แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลจึงถูกนำมาปรับใช้ผ่านหลากหลายโครงการ ออกมาในรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ เช่น ห้องน้ำที่มีทางลาดและพื้นที่กว้างขวางสำหรับรถเข็น แผ่นโลหะปิดร่องระบายน้ำสำหรับล้อรถเข็นวิ่งผ่าน แผ่นผังปุ่มสัมผัสอักษรเบรลล์ระบุข้อมูลเกี่ยวกับเกาะเกร็ดเบื้องต้นเพื่อผู้พิการทางสายตารวมถึงการต่อเติมจุดเทียบเรือกับท่าเรือให้มีทางลาดเพื่อรองรับรถเข็นวีลแชร์ได้ ป้ายสื่อความหมายสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณท่าเทียบเรือ เพื่อส่งเสริมสิทธิพื้นฐานในการเข้าถึงของผู้ที่มีอุปสรรคในการเดินทางให้สามารถเข้าถึงและสัมผัสทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดได้ เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวทั่วไปอย่างมีข้อจำกัดทางการเข้าถึงน้อยที่สุด

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2557) ยังได้ระบุในเอกสารโครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์ เกาะเกร็ดอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ว่าได้ก่อสร้างปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางลาด ป้ายสัญลักษณ์ ท่าเทียบเรือ จากท่าหน้าปากเกร็ดบริเวณเชิงสะพานพระราม 4 มายังเกาะเกร็ด รวม 90 จุด แต่ผู้ศึกษายังไม่พบสิ่งอำนวยความสะดวกเรือวัดสนามเหนือและวัดปรมย์ยิกาวาสซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้สัญจรหลักของนักท่องเที่ยว

การสำรวจโครงการชุมชนต้นแบบ ในปีพ.ศ. 2557¹³ การเข้าถึงในปีพ.ศ. 2563 ยังคงไม่สะดวก¹⁴

ภาพที่ 12 โครงการชุมชนต้นแบบ

นอกจากนี้ อ้างอิงเอกสารโครงการ เกาะเกร็ดโมเดล: ชุมชนต้นแบบเพื่อทุกคน จากเทศบาลนครปากเกร็ด (2560) พบการจัดทำโครงการที่อาศัยแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลโดยกรมส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการคนพิการสร้างต้นแบบ ระบบขนส่งมวลชนให้มีความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนในชุมชนใช้ชีวิตได้อย่างอิสระ โดยใช้วิธีการปรับทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ เปิดโอกาสเรียนรู้พัฒนาศักยภาพ อีกทั้งจัดการสภาพแวดล้อมให้สะดวกครอบคลุมไปจนถึงปลายทางของการใช้ชีวิตประจำวัน โครงการดังกล่าวได้รับเสียงตอบรับจากชุมชนค่อนข้างดี รวมถึงรางวัลระดับประเทศ แต่ภายหลังได้ส่งต่อความรับผิดชอบไปยังวัดปรมัยยิกาวาส และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ซึ่งได้วางแผนโครงการสร้างอื่นไว้เช่นกัน จึงขาดความต่อเนื่องในการบำรุงรักษา

¹³ ที่มาภาพ รายการกฤษณะทัวร์ยกล้อ ตอน สสำรวจอารยสถาปัตย์ เกาะเกร็ด จ.นนทบุรี เบรคที่ 1 ออกอากาศเมื่อ 22 พ.ย. 2557 เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=4lisH4gaJNg>

¹⁴ ที่มาภาพ นกสร เวชพราหมณ์ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2563

ภาพที่ 13 ภาพผลลัพธ์ของโครงการเกาะเกร็ดโมเดล จากเอกสารโครงการฯ 2560¹⁵

ผู้ศึกษาจึงมีความตั้งใจว่าการเสนอการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลบนพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีครั้งนี้สามารถกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่องของการบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สืบทอดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ดีมาแต่เดิมควบคู่ไปกับการเผยแพร่ทรัพยากรวัฒนธรรมเดิมของเกาะเกร็ดให้เป็นที่รู้จักอย่างลึกซึ้งและเข้าถึงได้มากขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าแนวคิดทั้งสองประการมีความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด และมีกลุ่มเป้าหมายร่วมกันคือนักท่องเที่ยวสูงอายุ

เพื่อขยายความถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว ในส่วนถัดไปจึงขอกกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ซึ่งคือกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล และเป็นกลุ่มประชากรในงานศึกษาครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลครั้งนี้อ้างอิงเอกสารทางวิชาการ จำแนกตามหัวข้อเกี่ยวกับเกาะเกร็ด ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และหัวข้อเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับหัวข้อศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มศึกษาหลัก ดังนี้

¹⁵ที่มาภาพ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. โครงการเกาะเกร็ดโมเดล: ชุมชนต้นแบบเพื่อทุกคน. เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2564 เข้าถึงได้จาก https://awards.opdc.go.th/front/awards_process/get_awards_detail/MjM

เกาะเกร็ดกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เกาะเกร็ดเป็นชุมชนคนมอญแต่โบราณ วรรณพร ไกรยะบุตร และคณะ (2564:65) และ สุภัตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545) วิเคราะห์ว่าลักษณะสำคัญในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของเกาะเกร็ด คือการขุดคลองลัดเกร็ดน้อยเพื่อลัดแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อเวลาผ่านไปคลองที่ถูกขุดขึ้นถูกความแรงของกระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งจนพังลง กลายเป็นส่วนที่กว้างขึ้นจึงทำให้มีสภาพเป็นเกาะปรากฏชัด เอื้อให้เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรรมและติดต่อกับชุมชนภายนอกได้สะดวกด้วยการคมนาคมทางน้ำ อีกทั้งลักษณะการสร้างชุมชนที่เจริญมาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการตั้งถิ่นฐานร่วมกันของประชากรเชื้อสายมอญ ไทย - ไทยจีน และมุสลิม ชาวไทยและชาวมอญมีความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกันเนื่องจากวัตถุประสงค์ในการใช้ทรัพยากรในการดำรงชีพแตกต่างกัน ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง มีการนับถือพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกัน และยังมีการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนมอญจะเกาะกลุ่มกันตามริมแม่น้ำเนื่องจากประกอบอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา ต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำในการค้าขายกับชุมชนอื่น ส่วนชุมชนชาวไทยทำอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก สอดคล้องกับข้อมูลศึกษาของ ศุภวรรณ เจริญชัยสมบัติ (2554:61) เรื่องการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ว่าชาวไทยเกาะเกร็ดมีวิธีการปลูกพืชแบบใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ คือการปลูกไม้ผลแบบผสมผสานหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ปลูกผักเสริมไม้ผล ยกร่องสวนเพื่อกันน้ำในฤดูน้ำหลาก ส่วนมากทำสวนผลไม้ยืนต้นใช้พื้นที่เกษตรกรรมมาก การตั้งถิ่นฐานจึงกระจายไปตามพื้นที่ทำกินแตกต่างจากชาวไทยเชื้อสายมอญ

ในส่วนของการสร้างบ้านเรือนในอดีต ศุภวรรณ เจริญชัยสมบัติ (2554:80) พบว่าชาวเกาะเกร็ดจะสร้างบ้านให้สอดคล้องกับ อาชีพและภูมิอากาศ ลักษณะของบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในอดีตมีการสร้างเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วม ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงวัสดุเป็นปูน มีการดัดแปลงให้เป็นห้องแถวเชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อการใช้พื้นที่ทำการค้าขายเพิ่มจากการอยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว ตัวบ้านจึงมีความสูงไม่มากนัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ควบคุมความสูงของตึกอาคารเพื่อคงทัศนียภาพไว้

สิ่งเหล่านี้เมื่อถึงเวลาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทั้งการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมที่น้อยลง พื้นที่ทางการเกษตรที่น้อยลง จากปัจจัยภายนอกเช่น การพัฒนาทางเทคโนโลยี และความสนใจของคนรุ่นหลังที่มีน้อยลง ทำให้หันไปประกอบอาชีพอื่นมากกว่าเกษตรกรรม หรือแม้กระทั่งเรื่องของการตั้งที่อยู่อาศัย ที่กล่าวข้างต้นว่าได้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางด้านการประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพทางการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน สิ่ง

เหล่านี้ผู้ศึกษามองว่าไม่ได้ทำให้คุณค่าของเกาะเกร็ดเสื่อมหายไป หากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีแนวทางการจัดการที่ดี

เกาะเกร็ดกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีความหลากหลายทางด้านประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนชาวมอญ ชาวเกาะเกร็ดมีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านริมลำน้ําเจ้าพระยาที่เรียบง่าย โดยส่วนมากนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่รอบเกาะริมแม่น้ําเจ้าพระยาเกาะเกร็ดถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถเก็บบรรยากาศอบอุ่น และความรู้สึกผูกพันกันได้ด้วยหลากหลายปัจจัย ทั้งสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นเกาะที่สร้างความแน่นแฟ้น สร้างความรู้สึกอบอุ่นและเป็นกันเองเมื่อได้มาเยือน คือคํากล่าวถึงเกาะเกร็ดโดย แดนชัย ไพรสณฑ์ (2557:34) สอดคล้องกับการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ําเจ้าพระยา ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีโดย สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2560: 5) ที่สนับสนุนให้อุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี ลงพื้นที่เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนและศาสนสถานรอบเกาะเกร็ด ส่งผลให้เกิดโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรม รวมถึงมทรรวมการท่องเที่ยวและการบรรยายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยการนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาพัฒนาสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม รวมถึงทรัพยากรวัฒนธรรมอาหารของเกาะเกร็ด และวางแผนดำเนินฟื้นฟูอาหารพื้นบ้าน ผ่านสื่อโฆษณา รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่รอบด้านของเกาะเกร็ด และมักได้รับความสนใจเข้ามาดำเนินโครงการจากหน่วยงานรัฐอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวมีลักษณะเช่นโครงการอื่นๆ ทั่วไปคือขาดความต่อเนื่องหลังจบปีงบประมาณ

อุปสรรคด้านความยั่งยืนทางการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ถูกนำมาวิเคราะห์เช่นกัน ในแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562:15-17) ที่นำสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวและเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมิน สรุปได้ว่าปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง คือ การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่และโอกาสทางธุรกิจจากรัฐรวมถึงหลายหน่วยงาน ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว มีเสน่ห์ ความหลากหลาย สำหรับจุดอ่อนของเกาะเกร็ด ได้แก่ การเกิดอุทกภัยเป็นประจำ ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวเพียงบางจุด ความสะดวกในการเข้าถึงและพัฒนาพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวเนื่องจากรถยนต์ยังไม่สามารถเข้าถึงได้ ขาดความเข้าใจทางภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรมต่างถิ่นของคนในชุมชน งบประมาณในการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวมีจำกัด โอกาสในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดมีหลากหลาย เช่น ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนาแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีพื้นที่ที่สามารถพัฒนาให้รองรับ

หลากหลายกิจกรรม มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ วัดวาอารามที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยระบบโซเซียลเน็ตเวิร์ค ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ดี อย่างไรก็ตาม พบอุปสรรคคือข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่และการคมนาคมขนส่ง ส่งผลต่อการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม และการก่อสร้างสำหรับกิจการการท่องเที่ยว การขาดระบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ดี การขาดความรับผิดชอบต่อชุมชนของผู้ประกอบการจากภายนอกเป็นอุปสรรคต่อการจัดการ

จากการวิเคราะห์ทั้ง 4 ด้าน จากมุมมองของหน่วยงานราชการท้องถิ่นดังกล่าว การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดจึงมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับกิจกรรม รวมถึงการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาครั้งนี้คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงของแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมดังเช่นเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้เข้าถึงได้มากขึ้นโดยผู้สูงอายุ ผู้มีอุปสรรคทางการเดินทาง หรือบุคคลทั่วไป ตามหลักการของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างโครงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด: โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industrial Village : CIV) ดำเนินการโดย กระทรวงอุตสาหกรรม (2560) โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จัดขึ้นเพื่อสร้างรากฐานของชุมชนให้มีความพร้อมรับนักท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในลักษณะ เส้นทางท่องเที่ยว ในลักษณะเส้นทางจักรยาน ทั้งรูปแบบเต็มวัน ครึ่งวัน รวมถึงค้างแรมแบบแพ็คเกจ 2 วัน 1 คืน โดยเกาะเกร็ดได้รับการคัดเลือกจากความพร้อมทั้งด้านศักยภาพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างกิจกรรมของชุมชนที่เน้นชูอัตลักษณ์ชาวมอญ และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น พัฒนาเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย อบรมผู้สูงอายุพัฒนาความรู้เพื่อสร้างสรรค์สินค้าหรือกิจกรรม ผลลัพธ์การดำเนินโครงการ ฯ พบว่านักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70 และเกิดการจัดระบบการท่องเที่ยวใหม่ในรูปแบบของปฏิทินการท่องเที่ยว แต่ภายหลังจากงบประมาณโครงการหมดลงยังไม่พบการดำเนินกิจกรรมใด ๆ คงไว้เพียงสื่อประชาสัมพันธ์ตามจุดต่าง ๆ ของพื้นที่

ภาพที่ 14 คณะเยี่ยมชมและแผนผังเส้นทางท่องเที่ยวจากโครงการ ฯ
ที่มาจาก อินไซด์บิสิเนสส์ (2562) เข้าถึงเมื่อ 4 กันยายน 2564
เข้าถึงได้จาก <https://insidebiznews.com/?p=6683>

รายงานเอกสารของโครงการฯ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของพื้นที่เกาะเกร็ด นำมาซึ่งโอกาสและความสนใจของหน่วยงานภาครัฐที่แม้ไม่ได้บริหารจัดการเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรงอย่างกระทรวงอุตสาหกรรม นอกจากนี้การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางตามจุดต่าง ๆ ของโครงการฯ ยังแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงและการให้ความร่วมมือของคนในชุมชนอย่างเต็มที่ เพราะการเกิดขึ้นของผลิตภัณฑ์ใหม่ที่น่าสนใจในแต่ละจุดของเส้นทางนั้นย่อมอาศัยการระดมความคิดสร้างสรรค์ และการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นกระบวนการและใช้ระยะเวลาพอสมควร รวมถึงการกระจายนักท่องเที่ยวมาทางพื้นที่หมู่ 1, 2, 3 ซึ่งเดิมได้รับความนิยมน้อยกว่าเส้นทางตลาดริมน้ำทางหมู่ 5,6,7

อย่างไรก็ตาม นอกจากจุดแข็งของโครงการดังกล่าว จุดอ่อนหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด จากโครงการนี้คือ การนำวัฒนธรรมมาดัดแปลงเป็นสินค้าใหม่แบบระยะสั้นเฉพาะช่วงดำเนินโครงการเท่านั้น เมื่อไม่ประสบผลสำเร็จชาวบ้านที่รับผิดชอบสินค้าใหม่นั้นจึงหันไปให้ความสำคัญกับช่องทางอื่น หรือสินค้าอื่น ไม่เกิดความยั่งยืน และเหลือไว้เพียงกลุ่มกิจการที่มีฐานนักท่องเที่ยวดีพอสมควรอยู่แล้ว การสร้างโครงการที่สร้างสรรค์สินค้าใหม่เช่นนี้จึงยังไม่ใช่วางออกของการจัดการการท่องเที่ยวของกรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในมุมมองของผู้ศึกษา

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด

นอกจากเส้นทางท่องเที่ยวยังมีเรื่องของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ด กล่าวคือ งานศึกษาของ กนกธร ชัยสุขสังข์ (2556) เรื่องความต้องการ ความพึงพอใจ และความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อร้านค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนเกาะเกร็ด ผลคือความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือร้านค้าในเกาะเกร็ดสามารถสร้างความทรงจำที่ดีในการท่องเที่ยว รองลงมาคือผลิตภัณฑ์ในชุมชนคุณภาพดีใช้เป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้ ลำดับต่อมาคือร้านค้าสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ร้านค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนจะช่วยให้เกิดความสุขสนุกสนานมากขึ้นจากการกิจกรรมท้องถิ่น และข้อสุดท้ายคือร้านค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับนักท่องเที่ยวได้หลากหลายตามลำดับ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ของ วรณพร ไกรยะบุตร และคณะ (2564:67) พบว่าความพึงพอใจหลักในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวเกาะเกร็ดของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 400 คนอันดับที่สองและรองลงมาจากทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามของเกาะเกร็ด คือ ความสวยงามและความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด ลำดับที่สามคือ คนในชุมชนมีอัธยาศัยดีและเต็มใจให้บริการ ถัดมาคือ ชุมชนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจ งานประเพณีและวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชนบนเกาะเกร็ด และสุดท้ายยังคงเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือสินค้าและของที่ระลึกจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความหลากหลาย

อีกทั้งทางด้านกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวมีผลรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมนั่งเรือชมวิถีชีวิตชุมชนรอบเกาะเกร็ด กิจกรรมการปั่นจักรยานรอบเกาะเกร็ด กิจกรรมการทำเครื่องปั้นดินเผา กิจกรรมการแสดงของคนในชุมชน กิจกรรมเดินเที่ยวชมวิถีชีวิตคนในชุมชนบนเกาะเกร็ด และประเพณีและกิจกรรมการแสดงพื้นบ้านของชาวมอญในท้องถิ่น สอดคล้องกับทฤษฎีของ ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และคณะ (2560) ระบุว่า การจัดการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดการที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชุมชน โดยผ่านประสบการณ์จริง วรณพร ไกรยะบุตร และคณะ (2564:71) ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของเกาะเกร็ดที่สร้างความแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและผลตอบรับจากการจัดการทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ดของนักท่องเที่ยวตามลำดับ ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรวมถึงการท่องเที่ยวอย่างเนิบช้า ซึ่งเป็นพฤติกรรมหนึ่งของกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มเป้าหมายหลักของงานศึกษาครั้งนี้ การทำความเข้าใจพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องที่ควรกล่าวถึงเช่นกัน

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ

นอกจากเรื่องของเกาะเกร็ดกับการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากมีการคาดการณ์ว่าปีพ.ศ. 2563 ประเทศไทย จะเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มจำนวนเป็นร้อยละ 17 ของประชากรทั้งประเทศ (ปัทมา ว่าพัฒนางศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2549: 5)

เริ่มจาก งานศึกษาจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2557: 2) ที่อ้างถึงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ว่า สังคมสูงอายุมีสาเหตุมาจากการที่คนไทยนิยมมีบุตรจำนวนน้อยลง เกิดการวางแผนครอบครัว และอีกสาเหตุหนึ่งคือวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่ช่วยให้มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้น ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเชื่อว่ามีศักยภาพทางการเงินสำหรับการซื้อสินค้าและบริการไปตามบริบทของสังคม ดังนั้นเพื่อรองรับสภาวะทางสังคมดังกล่าว การศึกษาและทำความเข้าใจพฤติกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญ

ในทำนองเดียวกันโคเฮน อี (Cohen, E., 1979: 179 – 201) ระบุว่าผู้สูงวัยมีวิธีการท่องเที่ยวแบบเฉพาะตัว เน้นการสัมผัส ชิม ชั๊บ เรียนรู้ชื่นชม อย่างเนิบช้า การจัดการเส้นทางท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องดำเนินการ 2 ส่วน คือ ด้านกายภาพ เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย และด้านจิตวิทยา คัดสรรทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของสถานที่ท่องเที่ยวและทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุของคนท้องถิ่น ให้รองรับความต้องการดังกล่าว

หากระบุให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จุลสารวิชาการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2564) กล่าวถึงงานศึกษาศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว: Center of Tourism Research and Development แห่งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ที่มีชื่อว่าวิจัยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในกลุ่มเจนเนอเรชันเบบี้บูมเมอร์ (Boomer Travel Trend) กล่าวว่า Baby Boomer หรือบุคคลที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2489 – 2507 เดบโตหลังยุคฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของสงครามโลกครั้งที่ 2 อุบนิสัยมีความอดทนสูง ทำงานหนักมาตลอดชีวิต เชื่อมมั่นในตนเอง ไม่วิ่งตามกระแสของเทคโนโลยี ใช้ชีวิตเรียบง่าย คนเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มที่ผู้ค้าหรือสังคมวงการท่องเที่ยวควรให้ความสนใจ เนื่องจากมีจำนวนมาก มีเงินออม มีกำลังซื้อโดยเฉพาะสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (ภัสสรานัฐ รวยธนาสมบัติ, 2558: 6)

ผลการวิจัยพบว่าชาวเบบี้บูมเมอร์กำลังจะกลายเป็นกลุ่มคนสำคัญที่สร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากมีทุนทรัพย์ ประกอบกับการใช้จ่ายเงินเฉลี่ยในแต่ละวันน้อยกว่าวัยอื่นแต่ระยะเวลาที่ใช้จ่ายยาวนานกว่า ยินดีเพิ่มค่าใช้จ่ายเพื่อหลีกเลี่ยงเรื่องยากลำบากเพียงเล็กน้อย หากเป็นการลงทุนที่เพิ่มความสะดวกสบาย อีกทั้งมีเวลา กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องเดินทางเฉพาะใน

วันหยุดเพราะชีวิตหลังเกษียณมีเวลาสำหรับเดินทางท่องเที่ยวมากกว่าเดิม และยังมีสุขภาพที่ดีแต่ยังคงต้องการความสะดวกสบาย โดยคนกลุ่มนี้ยังรอคอยการท่องเที่ยวประจำปีอยู่เสมอ ฉะนั้นย่อมประสงค์ใช้เงินซื้อประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยวสำหรับตนเองด้วยเช่นกัน

ในอีกมิติหนึ่งของพฤติกรรมท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุคือเรื่องการสะท้อนตัวตนไปยังผู้อื่น การออกท่องเที่ยวของคนสูงวัย ยังเป็นการตามใจตัวเองให้ได้ทำในสิ่งที่เคยฝันในวัยหนุ่มสาว และสะท้อนไปถึงการเดินทางที่มีการ ‘ปรนเปรอ’ ตัวเองในระดับสูงและมีมิติสุขภาพปนอยู่ด้วยเสมอ ผู้สูงวัยส่วนมากยัง ‘เผื่อเวลา’ ไว้สำหรับการเดินทาง ดังนั้นเจ้าของสถานที่จึงควรมีความเอาใจใส่กับบริการเพื่อผู้สูงวัยมากขึ้น กล่าวคือการคมนาคมขนส่งที่สะดวก รถรับส่ง ตามจุดต่าง ๆ ประเด็นที่มีการพูดคุยแบ่งปันกันในกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุอยู่เสมอคือคำแนะนำเพื่อหลีกเลี่ยงวิธีเดินทางที่ลำบาก และผู้สูงวัยเองไม่ควรชะล่าใจว่าตัวเองยังมีศักยภาพทางร่างกายเท่าตอนหนุ่มสาว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563) ในทำนองเดียวกัน พบว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลมุ่งเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เน้นกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2560) กล่าวถึงนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุดของประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีกำลังซื้อสูงและมีเวลาสำหรับการท่องเที่ยวยาวนานกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น สอดคล้องกับงานศึกษาครั้งนี้ที่เน้นกลุ่มตัวอย่างคือนักท่องเที่ยวที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่สามารถเดินทางมายังเกาะเกร็ดได้ แต่สภาพร่างกายมีข้อจำกัดและต้องการความสะดวกความปลอดภัยในการเดินทาง รวมไปถึงกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แผนการพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับผลจากการประเมินศักยภาพการตลาดท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุทางภาคเหนือตอนบน โดย จันทร์จิตร เขียรสิริ และคณะ (2555) พบว่าผู้สูงอายุชาวไทยจะมีบุตรหลานเป็นผู้วางแผนและเดินทางท่องเที่ยวด้วยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูด คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ควรมีกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพิ่มการเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น การศึกษาวิถีท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมเชิงสุขภาพ มีการลดราคาเพื่อจูงใจตามกลุ่มลูกค้า แสดงถึงความคิดเห็นและความสนใจในด้านวัฒนธรรมของกลุ่มวัยดังกล่าวตามช่วงเวลา หรือการส่งเสริมการตลาดที่ดึงดูดผู้สูงอายุ ทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรผู้ให้บริการทั้งในเรื่องของความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

ประเทศไทยมีตัวอย่างการจัดการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้หลากหลายรูปแบบ เช่น อ้างอิงจาก สำนักพิมพ์เดอะ คลาวด์ (Read The cloud, 2563) กล่าวถึงการจัดการในลักษณะธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อผู้สูงวัยโดยเฉพาะ ยกตัวอย่างบริษัท อาเดลี (Adely) ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความสุขของมารดาหลังจากเดินทางท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่นและกลับมามีพลังดำเนินชีวิตอีกครั้ง ผู้ริเริ่มจึงเริ่มจัดการท่องเที่ยวแบบไร้ข้อจำกัดสำหรับผู้สูงอายุอย่างจริงจัง มีลูกค้าเฉพาะกลุ่ม มีการจัดเส้นทางหลากหลายทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการบริการที่รองรับเงื่อนไขทางกายภาพและ

สภาพแวดล้อมขณะเดินทาง แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการประยุกต์ข้อคิดที่ได้จากประสบการณ์ตรงให้เข้ากับสถานการณ์และพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส สร้างคุณค่าให้กับผู้สูงวัยให้ได้รับการดูแลที่ดี รวมถึงคุณค่าต่อสถานที่ท่องเที่ยวให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในบทความดังกล่าวยังได้ประชาสัมพันธ์การจัดการการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักด้วยเช่นกัน

สำหรับเรื่องความคาดหวังและความพึงพอใจ พบงานศึกษาเรื่องผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้โครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดย สุชาติ ธโนภานุวัฒน์ (2562) อ้างว่าผู้สูงอายุและผู้พิการผู้ให้สัมภาษณ์ มีความรู้สึกผิดหวัง ต่อการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การปรับปรุงเส้นทาง และเสนอแนวทางให้เพิ่มกิจกรรมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ขณะเดียวกันกลุ่มคนเหล่านี้กลับมีความพอใจเกินคาด ต่อการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิต ทรัพยากรวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ด อีกทั้งความหลากหลายของกิจกรรม เช่น มีทั้งการนั่งเรือชมวิถีชีวิต ไหว้พระ สาดิตและทดลองทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น จึงสมควรมีการเสนอแนะแนวทางการจัดการที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

ด้านการสื่อสาร จุฑารัตน์ ประเสริฐ (2557) ผู้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) กับการรับรู้ตนเองและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นของผู้สูงอายุไทย พบว่าผู้สูงอายุใช้ฟังก์ชันสนทนาส่วนบุคคลสื่อสารกับบุตรหลาน ญาติพี่น้อง และคนในครอบครัว เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนข่าวสารหรือเหตุการณ์ประจำวันมากที่สุด และหากการติดต่อสื่อสารกันทางออนไลน์ยังมีความจำเป็นกว่าการเยี่ยมชมสถานที่จริงดังเช่นในสถานการณ์โรคระบาดที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางดังเช่นทุกวันนี้ การให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวสูงอายุผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Line) สามารถเป็นอีกทางเลือกหนึ่งเพื่อเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อนคนทั้งมวลในพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีได้

จากแนวคิดและเอกสารอ้างอิงดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์พฤติกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุดังเช่นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวอิงศิลปวัฒนธรรมกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ใช้เวลาทำความรู้จักวัฒนธรรมอย่างเนิบช้า และการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ที่ตอบโจทย์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพและทางการสื่อสาร เป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษาค้นคว้า จัดการ วางแผนรับมือ และนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังตามสถานที่ท่องเที่ยวของประเทศไทย รวมถึงกรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ชุมชนท่องเที่ยวที่อุดมไปด้วยทรัพยากรวัฒนธรรมไทย-มอญอันเป็นเอกลักษณ์ที่ตอบโจทย์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความ

พร้อมรองรับสังคมสูงอายุในอนาคตอันใกล้ รวมถึงเปิดรับชาวต่างชาติที่จะเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
วัฒนธรรมและสร้างรายได้ให้กับคนไทยท้องถิ่น ในรูปแบบที่ลึกซึ้งและเข้าถึงได้มากกว่าเดิม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย ผู้ศึกษาได้ระบุถึงรายละเอียดของประเภทของงานวิจัย กลุ่มประชากรและการสุ่มตัวอย่าง รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประเภทของงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการออกภาคสนามและสัมภาษณ์แบบเจาะจง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวของพื้นที่ ทั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ผู้นำทางศาสนา ผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมในชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ภายใน ผู้ค้าภายนอกมาเช่าพื้นที่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน ทั้งเพศชายและเพศหญิง เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้สัมภาษณ์คือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและได้รับผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยตรง ได้แก่

1. ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด คือ คุณสุรัตน์ บัวหิรัญ อดีตรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการด้านวิชาการและทรัพยากรวัฒนธรรมโดยตรง อีกทั้งยังเป็นตัวแทนจากชุมชนในฐานะผู้บริหาร มีประสบการณ์ด้านการจัดการ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษานี้เพิ่มเติมได้ และยังสามารถให้ข้อมูลในส่วนของตัวแทนผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา ในฐานะคนไทยเชื้อสายมอญที่ประกอบอาชีพดังกล่าวมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษและเป็นตัวแทนออกงานเผยแพร่ตามต่างประเทศเนื่องจากคือผู้บุกเบิกโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในชุมชน

2. ตัวแทนจากกลุ่มคนในชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมมิติของ วิถีชีวิต ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ พระราชญาณมงคล (เสนห์ ปภังกร) อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ผู้เริ่มการสืบสานวัฒนธรรมชาวไทยพุทธ อนุรักษ์การสวดมนต์ภาษามอญ ควบคุมการพิธีการไทย-มอญของชุมชน รวมถึงดูแลสัมพันธ์ท่าเรือข้ามฟากวัดสนามเหนือ – วัดปรมัยยิกา

วาสในฐานะท่าเรือสัญจรหลักของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกาะเกร็ด พร้อมทั้งบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ วัดปรมัยยิกาवासแหล่งฟังฟังของชาวบ้านที่มีอิทธิพลทางจิตใจ และส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดโดยตรง อย่างไรก็ตามหลังการสัมภาษณ์ไม่นาน เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาवास ได้มรณภาพเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา ถือเป็นารเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของเกาะเกร็ดและส่งผลกระทบต่อการจัดการภายในหลังจากนี้

ภาพที่ 15 พระราชญาณมงคล (เสนห์ ปภังกร) และคณะสงฆ์ออกบิณฑบาตในช่วงที่เกาะเกร็ดเกิดน้ำท่วม ปีพ.ศ. 2554¹⁶

ประชากรกลุ่มผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวมอญอีกท่านคือ คุณเฉลิมศักดิ์ ปาลา อดีตประกอบอาชีพครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ชาวไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่ปัจจุบันแม่เกษียณอายุราชการ ครูอ๊อดยังคงทำหน้าที่มอบความรู้และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ พร้อมภาพถ่ายให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาในเกาะเกร็ด โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาขอข้อมูลวิจัย อีกทั้งยังเคยเปิดกิจการร้านอาหารในพื้นที่หมู่ 1 ชื่อร้าน เดอ ปาลา (ปิดกิจการลงเนื่องจากขาดทรัพยากรบุคคล) จึงมีความคุ้นเคยกับการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด และมีวิสัยทัศน์ที่มองเห็นสิ่งที่ควรปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลเช่นกัน ในฐานะผู้สูงอายุคนหนึ่ง

¹⁶ ภาพและข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระราชญาณมงคล (เสนห์ ปภังกร)

ครูอ้อต เฉลิมศักดิ์ ปาลา¹⁷

พลโท ชาตวิวัฒน์ งามนิยม

ภาพที่ 16 ผู้ให้สัมภาษณ์ชุมชนเกาะเกร็ด

ผู้ให้สัมภาษณ์จากกลุ่มนี้ท่านสุดท้ายคือ พลโท ชาตวิวัฒน์ งามนิยม ช่างตอกกระดาดแบบอังกฤษประกอบงานศิลปะมอญ เช่น ธงตะขาบ โลงศพมอญ ตามงานพิธีทางศาสนาปัจจุบันเหลือเพียงบุคคลเดียวบนเกาะเกร็ด เริ่มต้นทำงานจากใจรัก จากนั้นรับราชการทหาร เมื่อปลดเกษียณจึงกลับมาทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน ปัจจุบันคุณลุงเสี่ยงเป็นหัวหน้าคณะทำงานพระราชพิธีศพของเจ้าอาวาสวัดปรมย์ยิกาวาสที่มรณภาพไปเมื่อไม่นานนี้เช่นกันจึงถือเป็นบุคคลสำคัญทางด้านทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด

จากรายละเอียดที่กล่าวข้างต้น พระราชญาณมงคล คุณเฉลิมศักดิ์ (ครูอ้อต) และพลโท ชาตวิวัฒน์ (ลุงเส) มีความสำคัญต่อชุมชนเกาะเกร็ดในฐานะผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและทราบดีถึงปฏิบัติทั้งในอดีตและที่ยังคงหลงเหลือในปัจจุบันเชิงลึกผ่านการศึกษา และมีประสบการณ์ด้านการจัดการโดยตรง

3. ผู้ประกอบการร้านค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่บนเกาะเกร็ด 2 ท่าน ได้แก่ คุณพงษ์พันธุ์ ไชยนิล (คุณจ๊อด) ทายาทผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาบ้านดินมอญ บริเวณหมู่ 1 มีลักษณะการสร้างผลงานแบบประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย กลุ่มลูกค้ามักเป็นผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง รวมถึงคุณจ๊อดมีความสามารถทางภาษาต่างประเทศ สามารถสื่อสารเจาะตลาดกลุ่มลูกค้าชาวต่างชาติได้ อีกทั้งเป็นผู้วางแผนจัดตั้งตลาดนัดช่วงกลางคืน โครงการต่างๆ ในฐานะคนไทยเชื้อสายมอญแต่กำเนิด

¹⁷ ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ แสงมีสินสกุล, ศรีธัญญา อ่าวสมบัติกุล.เกาะเกร็ด ลมหายใจแห่งชีวิต ศิลปะ และประวัติศาสตร์มอญอายุกว่า 200 ปี ที่สัมผัสได้ในราคา 2 บาท. a day BULLETIN. 2561. เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2563
<https://adaybulletin.com/life-feature-koh-kret/19857>

ปัจจุบันอาศัยร่วมกับมารดาสูงอายุและครอบครัว ผู้ศึกษาจึงสังเกตเห็นวิสัยทัศน์ด้านผู้ประกอบการด้านผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อรับฟังข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล เจาะกลุ่มผู้สูงอายุเช่นกัน

ประชากรอีกท่านของกลุ่มผู้ประกอบการ คือ คุณนภาพร หะสิทธิ์เวช จากร้านขนมไทยและข้าวแช่แม่ทองเต็ม ปัจจุบันอายุ 67 ปี ยังคงทำหน้าที่ผู้รักษาวิธีการรับประทานข้าวแช่มอญแบบชาวบ้านอีกรูปแบบหนึ่งกับข้าวแช่ชาววังตามท้องตลาด และย้ายการตั้งร้านจากพื้นที่ตลาดหมู 7 ที่มีความแออัดกลับมายังหน้าบ้านของตนเอง เปิดเป็นร้านข้าวแช่สูตรชาวบ้าน (มีเครื่องเคียงที่แตกต่างจากสูตรชาววังคือ ยำถั่วฝักยาวกับมะม่วง ถั่วดำต้มน้ำตาลและกะทิ ผัดผักบุ้งเครื่องแกงเทโพ) อาหารมอญอื่นๆ และขนมไทยโบราณจากสูตรชาววังสมัยรัชการที่ 5 ที่บรรพบุรุษเข้าไปฝึกวิชาจากการช่วยงานครัวเมื่อมีการเสด็จประพาสฯ เกาะเกร็ด อีกทั้งยังมีจุดสอนทำเครื่องปั้นดินเผา พร้อมปั้น ดิน และสามารถประสานงานในชุมชนเพื่อหางานปั้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาทดลองทำได้ ตัวแทนผู้ประกอบการเหล่านี้ล้วนมีภูมิลำเนาอยู่บนเกาะเกร็ดและมองเห็นการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรม รวมถึงมุมมองด้านการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดอยู่เสมอ มีวิถีชีวิตคุ้นเคยกับผู้สูงอายุ จึงมีความสำคัญทางด้านข้อมูลทางวิถีชีวิตและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล

ประชากรกลุ่มสุดท้ายคือผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่เกาะเกร็ด ได้แก่ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดบนสื่อสังคมออนไลน์ (เฟซบุ๊ก)¹⁸ ที่มีชื่อว่า ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด¹⁹ ดำเนินกิจการจำหน่ายสายคล้องหน้ากากอนามัย จัดส่งและรับซื้อแบบออนไลน์ อีกทั้งยังทำหน้าที่เขียนเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมเกาะเกร็ดในกลุ่มสังคมออนไลน์ชื่อว่า ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด ผู้ศึกษาจึงสังเกตเห็นมุมมองจากคนนอกที่กลายเป็นคนในของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านนี้ ในฐานะผู้ประกอบการคนหนึ่งและมีใจรักในการบอกเล่าเรื่องราวทางวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดผ่านตัวหนังสือ เพื่อสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว อีกทั้งกลุ่มคนภายนอกนับว่ามีความสำคัญในเรื่องของมุมมองการแสดงความเป็นผู้ค้าที่มีประสบการณ์ภายนอกมาเปรียบเทียบและเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดจึงสามารถให้ข้อมูลในเชิงกว้างและเชิงเปรียบเทียบได้

¹⁸ เฟซบุ๊ก คือ บริการเครือข่ายสังคมสัญชาติอเมริกัน โซเชียล ที่ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายๆ กิจกรรมกับผู้ใช้งานอื่นๆ ได้ เช่น การถาม-ตอบในเรื่องที่สนใจ โพสต์รูปภาพ โพสต์คลิปวิดีโอ เขียนบทความหรือบล็อก โลกพีวีดีไอเอส ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นเครือข่ายหรือสังคมขนาดใหญ่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมไปถึงในเชิงธุรกิจ. ที่มา wande (Takra Online training) เผยแพร่ 23 สิงหาคม 2561 เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2564 เข้าถึงได้จาก

<https://www.takraonlinetraining.com/>

¹⁹ เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/Tourkohkret>

ส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์แบบไม่เฉพาะเจาะจง ได้แก่นักท่องเที่ยวที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จำแนกเป็นเพศชายจำนวน 5 ท่าน และเพศหญิงจำนวน 5 ท่าน รวม 10 ท่าน เพื่อทราบความต้องการแบบเจาะจงตามอายุและเพศสภาพ กลุ่มคนเหล่านี้คือตัวแทนของผู้ได้รับประโยชน์จากงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ การสัมภาษณ์จะเริ่มจากการค้นหากลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจและจัดทำแบบสอบถามที่รับฟังความต้องการจากผู้ให้สัมภาษณ์โดยตรง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยอ้างอิงแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับที่	ผู้ให้สัมภาษณ์	หน่วยงาน
ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด		
1.1	คุณสุรัตน์ บัวหิรัญ	อดีตรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด
กลุ่มคนในชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรม		
2.1	พระราชญาณมงคล	อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส (มรณภาพ)
2.2	คุณเฉลิมศักดิ์ ปาลา	ชาวไทยเชื้อสายมอญ อดีตครูสอนประวัติศาสตร์
2.3	พลโท ชาติวัฒน์ งามนิยม	ช่างตอกกระดาษอังกฤษ งานศิลปะมอญ
ผู้ประกอบการร้านค้าที่มีภูมิลำเนาบนเกาะเกร็ด		
3.1	คุณพงษ์พันธุ์ ไชยนิล	ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาบ้านดินมอญ
3.2	คุณพัชรพร หะสีตะเวซ	ผู้ประกอบการร้านขนมไทยและข้าวแช่แม่ทองเดิม
ผู้ประกอบการร้านค้าที่มีภูมิลำเนานอกพื้นที่เกาะเกร็ด		
4.1	ไม่ประสงค์ออกนาม	ผู้ดูแลกลุ่มสังคมออนไลน์ท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด
นักท่องเที่ยวที่มีอายุเกิน 60 ปี ขึ้นไป เพศชาย 5 ท่าน เพศหญิง 5 ท่าน (สัมภาษณ์แบบเจาะจง)		

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทรัพยากรวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อข้อมูลที่ครบถ้วนในการตั้งคำถาม การสัมภาษณ์อย่างครอบคลุม และทำการศึกษาวิธีการออกแบบแบบสอบถาม เพื่อการสัมภาษณ์ที่ตรงประเด็น
2. สัมภาษณ์แบบเจาะจง ด้วยคำถามแบบปลายเปิด มีกรอบประเด็นที่ศึกษา ดังนี้
  - ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มประชากร
  - ตอนที่ 2 ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เช่น โบราณสถาน อาหารมอญ
  - ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เช่น แหล่งท่องเที่ยว ตลาดสินค้า
  - ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
  - ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การสัมภาษณ์ใช้โทรศัพท์มือถือสำหรับบันทึกภาพนิ่งและเสียง เจาะจงนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป รวมจำนวน 10 ท่าน ผู้ศึกษาทำการคัดกรองคุณสมบัติของผู้ถูกสัมภาษณ์จากการพูดคุยเบื้องต้น จากนั้นทำการสอบถามและเก็บบันทึกข้อมูล โดยดำเนินการในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเกาะเกร็ดจำนวนมากที่สุดและแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ช่วง คือ 07.00 – 09.00 น. 12.00 – 13.00 น. และ 15.00 – 16.00 น. เพื่อความหลากหลายของจุดประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวและครอบคลุมผู้มีเหตุผลในการหลีกเลี่ยงช่วงที่พลุกพล่าน

รวมถึงเมื่อเกิดสถานการณ์โรคระบาด โควิด 2019 จึงปรับวิธีการสัมภาษณ์สำหรับบางท่านมาใช้ในการโทรศัพท์และผู้ศึกษากรอกข้อมูลผ่านแบบฟอร์มออนไลน์ (Google Form) ด้วยตนเองเพื่อลดความเสี่ยงจากการลงพื้นที่ ทั้งนี้ก่อนทำการสัมภาษณ์มีการนัดหมายล่วงหน้าและสอบถามความสมัครใจก่อนเสมอ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะจงจะถูกถอดจากการบันทึกเสียงออกมาเป็นตัวอักษร จากนั้นทำการจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม จากนั้นวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลตามประเด็นคำถาม รวมถึงนำข้อเสนอแนะจากผู้ให้สัมภาษณ์มาประยุกต์เข้ากับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลครั้งนี้

บทที่ 4

บริบทพื้นที่ศึกษา

เนื้อหาของบทนี้นำเสนอเรื่องราวของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยเกาะเกร็ดกับลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ เกาะเกร็ดกับประวัติศาสตร์ชุมชน เกาะเกร็ดกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์มุ่งเน้นกลุ่มชาวมอญซึ่งคือกลุ่มประชากรที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดอย่างโดดเด่นจากสภาพความเป็นจริงที่พบเห็นในพื้นที่ งานค้นคว้าทางวิชาการรวมถึงคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ เกาะเกร็ดกับระบบความเชื่อ ประเพณีในรอบปี และศาสนสถานสำคัญ ทรัพยากรวัฒนธรรม วิถีชีวิต เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ รวมถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด มีรายละเอียดดังนี้

เกาะเกร็ดกับลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์

งานศึกษาจำนวนมากกล่าวถึงเรื่องทางภูมิศาสตร์แบบพิเศษของเกาะเกร็ดที่ว่าเป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดจากการขุดคลองลัดแม่น้ำขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2265 ทำให้มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นใกล้เคียงที่ล้นแล้วแต่เป็นแผ่นดินผืนเดียวกัน จากการมีสภาพทางกายภาพที่โดดเด่นมีความงดงามทั้งทางธรรมชาติสภาพวิวทิวทัศน์ที่หาดูได้ยากในพื้นที่ใกล้เคียง และการอยู่ท่ามกลางกระแสการเติบโตของชุมชนที่อยู่โดยรอบจึงทำให้เกาะเกร็ดมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล, 2545: 126) เกาะเกร็ดมีทัศนียภาพทางธรรมชาติประกอบด้วยสวนผลไม้และแปลงผักเป็นพื้นที่ราบต่ำ บริเวณพื้นที่ริมน้ำเป็นที่ลุ่มมากกว่าพื้นที่ตอนกลาง ส่วนมากเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง ทำให้ทั่วทั้งเกาะเหมาะสมสำหรับเกษตรกรรม มีการทำสวนไม้ผลอยู่บริเวณส่วนกลาง เดิมเคยปลูกข้าวเจ้าแต่ลดจำนวนการปลูกลงจนหมดไปในปีพ.ศ. 2525 เนื่องจากการตึ๊งน้ำเข้าสู่พื้นที่นาบริเวณกลางเกาะเป็นที่ยอดสูงจึงต้องอาศัยเครื่องสูบน้ำ การทำนาจึงไม่คุ้มทุนและล้มเลิกไป (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2563)

ภาพที่ 17 ภาพถ่ายมุมสูงของเกาะเกร็ด ที่มาภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด
เข้าถึงได้จาก <https://www.kohkred-sao.go.th/public/list/data/index/menu/1142>

เกาะเกร็ด ได้รับการบริหารจัดการดูแลพื้นที่โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด มีเนื้อที่
ประมาณ 4.2 ตารางกิโลเมตรหรือ 2,625 ไร่ ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด	หมู่ที่ 5 บ้านท่าน้ำ
หมู่ที่ 2 บ้านศาลากุลนอก	หมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง
หมู่ที่ 3 บ้านศาลากุลใน	หมู่ที่ 7 บ้านโอง่าง
หมู่ที่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย	

ภาพที่ 18 ลักษณะเฉพาะในการตั้งถิ่นฐานของมอญเกาะเกร็ด

ที่มาภาพ: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด

เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2563, เข้าถึงจาก <https://kohkred-sao.go.th/public>

ลักษณะเฉพาะในการตั้งถิ่นฐานของมอญเกาะเกร็ด คือ ชุมชนในบริเวณที่สามารถสัญจรได้สะดวกทั้งทางน้ำและทางบก รวมถึงมีการแสดงขอบเขตชุมชนแต่ละชุมชนอย่างชัดเจน โดยอาศัยคูคลองและทำนน้ำเป็นเส้นทางการสัญจรหลัก

จากข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2562 (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2563) มีประชากรรวมทั้งสิ้น 5,842 คน เพศชาย 2,750 คน เพศหญิง 3,092 คน แยกตามการตั้งถิ่นฐานและเชื้อชาติได้ดังนี้

หมู่ที่ 1, 6, 7 มีประชากรเชื้อชาติมอญ ร้อยละ 35 ของประชากรทั้งตำบล

หมู่ที่ 2, 3 มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามซึ่งอาศัยบริเวณริมแม่น้ำ ร้อยละ 15 ของประชากรทั้งตำบล

หมู่ที่ 2, 3, 4, 5 มีประชากรเชื้อชาติไทยและไทยเชื้อสายจีน ร้อยละ 50 ของประชากรทั้งตำบล

ปัจจุบันเกาะเกร็ดได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเยี่ยมชมจำนวนมาก เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00 – 20.00 น. มีจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

มากช่วงวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวมีทั้งนักเรียนนักศึกษา ประชาชนทั่วไป รวมถึงผู้สูงอายุ เนื่องจากทางสำนักงานอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผู้สนับสนุน และตัวชุมชนเองได้มีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาปรับปรุงการท่องเที่ยวในชุมชน (แผนแม่บทการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, 2550) เกาะเกร็ด มีร้านค้าเพื่อการท่องเที่ยวหลายร้านเรียงรายกันตามริมถนนรอบ โดยเฉพาะบริเวณหมู่ 6 และ 7 ที่ชาวบ้านได้ใช้ส่วนของบ้านที่ติดถนนตกแต่งเป็นร้านค้าบางบ้านเจ้าของไม่ได้เป็นผู้ขาย แต่จะให้บุคคลภายนอกเข้ามาเช่าร้านแทน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562) อีกทั้งยังมีขนมมอญโบราณ เช่น ขนมหันตรา ขนมกระเช้าสีดา และขนมไทยชาววัง เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ประกอบกับปัจจัยทางด้านเวลา ระยะทางที่ไม่ไกลจากตัวเมืองกรุงเทพมหานคร ฯ การท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดจึงเป็นที่นิยมของกลุ่มคนทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสนใจในวัฒนธรรมมากอยู่ส่วนหนึ่ง

เกาะเกร็ดกับประวัติศาสตร์ชุมชน

พ.ศ. 2265 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้า ฯ ให้ขุนขยาย “ เกร็ด ” ที่ชาวบ้านขุดไว้แต่เดิมให้มีความกว้างและลึกมากขึ้น คือ กว้าง 6 วา ลึก 6 ศอก ยาว 29 เส้น คลองนี้เรียกว่า คลองลัดเกร็ด การขุดคลองลัดเกร็ดเกิดขึ้นเนื่องจากการค้าทางสำเภามีมากขึ้น มีเรือชาวต่างชาติมาติดต่อค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตกับกรุงศรีอยุธยามากขึ้น ทำให้เรือเหล่านั้นต้องเสียเวลามากเมื่อเดินทางถึงบริเวณลำน้ำโค้งที่ปากเกร็ด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระจึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระธนบุรีเป็นแม่กองคุมคนจากหัวเมืองปากใต้คือ เมืองธนบุรี เมืองนนทบุรี เมืองสมุทรปราการ เมืองชลบุรีเมืองสมุทรสาคร เมืองสมุทรสงคราม เมืองนครชัยศรี (นครปฐม) และเมืองราชบุรีรวมคนได้หนึ่งหมื่นขุนขยายเกร็ดที่มีอยู่เดิมนั้นให้กว้างและลึกกว่าเดิมเพื่อให้เรือขนาดใหญ่สัญจรผ่านไปมาได้สะดวก ทั้งยังสามารถลดเวลาในการเดินทางได้มากขึ้น ทางด้านใต้ของเกร็ดเป็นที่ตั้งด้านขนอนบ้านปากเกร็ดซึ่งมีมาก่อนที่จะมีการขุดคลองลัดเกร็ดอย่างเป็นทางการ

ด้านขนอนแห่งนี้มีเรือมาจอดรอรับการตรวจของเจ้าหน้าที่ด้านขนอนอยู่แล้วเมื่อมีการขุดคลองลัดเกร็ดทำให้การเดินทางเรือไปมาระหว่างปากน้ำเจ้าพระยาถึง กรุงศรีอยุธยาสะดวกขึ้น เพราะย่นระยะทางเดินเรือซึ่งแต่เดิมต้องอ้อมไปทางอ้อมเกร็ดต้องเสียเวลา มาก ประกอบกับกรุงศรีอยุธยามีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย และเจริญสัมพันธไมตรี มากกว่าแต่ก่อน บริเวณด้านขนอนบ้านปากเกร็ดซึ่งอยู่ปากคลองลัดเกร็ด ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงมีเรือแพมาจอด เพื่อรอรับการตรวจของด้านขนอนบ้านปากเกร็ดมีจำนวนมากขึ้น (คณะอนุกรรมการด้านศิลปและวัฒนธรรม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560: 45)

การใช้คำว่า “เกาะเกร็ด” แสดงที่มาของชื่อนี้ได้กล่าวคือ นำเอาคำสองคำมารวมกันคือ “เกาะ” ซึ่งเป็นสภาพทางภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณนี้และ “เกร็ด” ซึ่งเป็นชื่อดั้งเดิมของชุมชนแห่งนี้ที่เรียกกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เนื่องจากมีการขุดทางน้ำที่เรียกว่า “เกร็ด” มาแต่โบราณ เมื่อนำคำสองคำนี้มารวมกันจึงเรียกว่า “เกาะเกร็ด” และเป็นชื่อของเกาะ และตำบลมาจนถึงปัจจุบันนี้ (คณะอนุกรรมการด้านศิลปะและวัฒนธรรม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560: 49)

จากหลักฐานเอกสารพบว่าสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ช่วงปี พ.ศ. 2317 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงไปรับครอบครัวมอญมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เนื่องจากมอญแพ้สงครามกับพม่าอพยพครอบครัวมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระองค์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเลือกพื้นที่ช่วงเกาะเกร็ดและปากเกร็ดเนื่องจากเป็นทำเลดีให้อาศัย ต่อมา ในปี พ.ศ. 2538 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ามงกุฎ (รัชกาลที่ 4 ในเวลาต่อมา) รับครอบครัวมอญซึ่งหนีภัยสงครามมาจากพม่ามาอาศัยอยู่ที่ด่านเจดีย์สามองค์เมืองกาญจนบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยภูธร สมุหนายกไปรับครอบครัวมอญเหล่านั้นมาอยู่ที่เมืองนนทบุรีบ้าง ปทุมธานีบ้าง พระประแดงบ้าง ดังนั้นจึงมีชาวมอญอาศัยในเกาะเกร็ดและหลายตำบลในอำเภอปากเกร็ดจากการอพยพดังกล่าว

เกาะเกร็ดกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ประชากรบนเกาะเกร็ดที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างโดดเด่นคือกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญจากการพบเห็นร้านค้าผลผลิตทางวัฒนธรรมมอญเช่น เครื่องปั้นดินเผา อาหารมอญ ขนมมอญโบราณจำนวนมากและคือกลุ่มที่มีข้อมูลการศึกษาทางวิชาการมากที่สุด จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ พิชัย จ้อยรุ่ง (2543: 103) กล่าวว่าชาวมอญที่เกาะเกร็ดนั้นได้มีการอพยพมาแล้ว 2 ครั้ง ได้แก่ เมื่อปี พ.ศ. 2310 – 2325 ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช เริ่มตั้งแต่แขวงเมืองนนทบุรีไปจนถึงสามโคก (ปทุมธานี) ส่วนครั้งที่ 2 ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2358 ในสมัยพระพุทธรเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ซึ่งสันนิษฐานว่าชาวมอญเกาะเกร็ดปัจจุบันคือ ชาวมอญที่อพยพมารอบที่ 2

“บรรพบุรุษของเราเป็นชาวมอญหรือมอญแต่ไม่ใช่พม่าเดิมจะอยู่ในพื้นที่เขตมะละแหม่งประเทศเมียนมา” คือคำเปรยของ ‘ครูฮ็อต’ – เฉลิมศักดิ์ ปาลา อดีตครูวิชาสอนประวัติศาสตร์ หนึ่งในตัวแทนกลุ่มสัมภามณ์และเป็นชาวมอญรุ่นที่ 7 ที่เกิดและเติบโต ในบ้านเลขที่ 5 หมู่ 1 ของเกาะสะท้อนให้เห็นถึงรากของวัฒนธรรมมอญที่ฝังแน่นในจิตใจของคนที่อยู่มาแต่เดิม (a day BULLETIN, 2561)

ขณะที่อีกมุมหนึ่งจาก พิศาล บุญผูก (2560) ปราชญ์ชาวบ้านสูงอายุไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่หมู่ 7 ซึ่งอยู่อีกทางหนึ่งบริเวณตลาดร้านค้าเคยกล่าวในงานศึกษาว่าชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ด

ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายยึดหลักธรรมตามศาสนาของตน โดยชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายมอญต่างนับถือศาสนาพุทธมีวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ วิถีชีวิตภูมิปัญญา คล้ายคลึงกัน และร่วมกิจกรรมทางศาสนาพร้อมเพรียงกันมาโดยตลอด ส่งผลถึงทรัพยากรทางประเพณีวัฒนธรรมไทย – มอญ เช่น ประเพณี พิธีกรรม มีการผสมผสานกลมกลืน

นอกจากนี้ เกาะเกร็ดยังมีชุมชนมุสลิมตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ฝั่งบ้านศาลากุน คูแกลโดยครอบครัวมุสลิมที่อพยพมาจากปัตตานีตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ 1 ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มศิลปะประดิษฐ์ผ้าบาติกเดิมประกอบอาชีพช่างตัดเสื้อแล้วเกิดความหลงใหลในลวดลายแบบมุสลิมจึงต่อยอดลวดลายของทางร้านให้มีความเฉพาะตัวและลงมาประกอบบนผืนผ้า

ภาพที่ 19 ชาวไทย-มุสลิมเจ้าของศูนย์หัตถกรรมบาติก
ที่มาจากภาพ โดย อรชร อรจิรา, ประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด
เผยแพร่เมื่อ 13 มิถุนายน 2564 เข้าถึงจาก

<https://www.facebook.com/Tourkohkret/posts/924181648127977>

ทั้งนี้ชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายมอญ และชาวไทยมุสลิมต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามโอกาสเหมาะสม เช่น ในประเพณีสงกรานต์ ชาวบ้านทั้งไทย มอญ มุสลิมร่วมกันวางแผนและรวบรวมเงินสิ่งของ เครื่องปรุงอาหาร เพื่อประกอบในพิธี สอดคล้องกับโครงการถนนสายวัฒนธรรมรอบเกาะเกร็ดของชุมชน เส้นทางท่องเที่ยวจากงานศึกษาที่ผ่านมา รวมทั้งแนวคิดการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ เกาะเกร็ดล้วนมีแหล่งวัฒนธรรมไทย มอญ และมุสลิมเป็นองค์ประกอบร่วมกัน ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย สืบเนื่องจากตัวอย่างของศาสนสถานไทย ขนมไทยโบราณ อาหารท้องถิ่นมอญ เครื่องปั้นดินเผาอมอญ รวมถึงการทำผ้าบาติกของชาวมุสลิมล้วนเป็นที่รู้จักและปรากฏอยู่

ในเส้นทางท่องเที่ยวแสดงให้เห็นถึงการมีจุดศูนย์กลางร่วมกันคือวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการยอมรับความแตกต่าง

ทั้งนี้ ในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กล่าวถึงชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหลักเพื่อเริ่มต้นการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่หลากหลายกลุ่มได้ง่ายขึ้น เป็นการจุดประกายจากเดิมมีเพียงนักท่องเที่ยวทั่วไปกระจายมายังผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพดังเช่นผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและตามแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

ระบบความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีในรอบปี และศาสนสถานสำคัญ

ระบบความเชื่อ

จากข้อมูลประชากรปีพ.ศ. 2562 (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2563) ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมีประชากรตั้งถิ่นฐานและเชื้อชาติ ได้แก่ หมู่ที่ 1, 6, 7 มีประชากรเชื้อชาติมอญ ร้อยละ 35 ของประชากรทั้งตำบล มอญถือว่าเป็นชนชาติที่ได้ชื่อว่ามีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีมากชาติหนึ่งที่ยึดถือปฏิบัติตามคติความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด จะสังเกตได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวมอญจะต้องมีผีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอซึ่งจะเห็นได้จากการแสดงความนับถือผีในลักษณะการเคารพบูชา การละเว้นการกระทำต่าง ๆ อันเป็นการไม่เคารพผีที่ตนนับถือ หรือทำให้ผีไม่พอใจ เป็นต้น จากคติความเชื่อและการนับถือผีของมอญข้างต้น จึงทำให้เกิดประเพณีการรำผี หรือประเพณีการรำเจ้าพ่อเกิดขึ้น (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 54-55)

นอกจากนี้ ยังมีพิธีเกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตประจำวันและรายได้หลักในสมัยก่อน การทำพิธีบูชาผีจึงเป็นการเพื่อขอให้ผีช่วยบันดาลให้เครื่องปั้นดินเผาได้ผลดี ไม่เกิดความเสียหาย

พิธีกรรมเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา

พิธีกรรมเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาของมอญเกาะเกร็ดมี 2 พิธีคือ พิธีไหว้เตา เป็นพิธีบูชาเตา โดยในวันปิดปากเตา เจ้าของเตาจะนำเครื่องไหว้คือ ดอกไม้ รูปเทียน ทองคำเปลว ข้าวคลุกถั่ว งา ไข่ปากเตาใกล้ช่องพินเป็นการบูชาเตาหรือแม่ย่านางเตา หลังจากนั้นทุกเย็นจะต้องจุดธูปเทียนไหว้เตาทุกวันจนถึงวันเปิดเตา

สำหรับอีกพิธีหนึ่ง คือ พิธีเซ่นเตา เป็นพิธีบูชาเตาหรือแม่ย่านางเตาในขณะที่เร่งไฟ โดยมีเครื่องบูชา 3 ประเภท คือ เสื้อผ้า เครื่องหอม อาหาร โดยเจ้าของเตาจะนำผ้าไปพาดไว้ที่เตา ดอกไม้ ธูปเทียนวางบูชาปักหูช้างทั้งสองข้างและปากเตา พรมน้ำอบและเจิมแป้งที่เตาพร้อมกับอธิษฐานให้

เครื่องปั้นที่เผาในเตานี้ได้ผลดี วางเครื่องบูชาไว้สักพักจึงถือว่าเสร็จพิธี โดยมีความเชื่อว่าพิธีดังกล่าวเกิดจากในอดีตเจ้าของเตาต้องการให้มีผีเฝ้าเตาไม่ให้เครื่องปั้นเกิดความเสียหาย จึงมีการจับเด็กใส่เข้าไปในเตาเพื่อกลายเป็นผีเฝ้าเตา จึงเกิดพิธีเพื่อบูชาผีเฝ้าเตาขึ้นในเวลาต่อมา โดยเดิมนั้นเจ้าของเตาจะต้องทำพิธีไหว้เตาและพิธีเซ่นเตาทุกครั้งที่มีการเผาเครื่องปั้นแต่ในปัจจุบันเพียงนำดอกไม้และธูปปักไว้ที่หน้าเตาเพื่อเป็นการไหว้เตาเท่านั้น (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 14-32)

ภาพที่ 20 เตาเผาแบบโบราณ บริเวณหมู่ 1 เกาะเกร็ด
ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 5 กรกฎาคม 2563

ประเพณีในรอบปี

นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบของประเพณีต่าง ๆ แบ่งออกเป็นประเพณีในรอบปี และประเพณีในวัฏจักรชีวิต เช่น **ประเพณีในรอบปี** คือ ประเพณีที่ปฏิบัติกันเป็นธรรมเนียมในหนึ่งปี เช่น **ประเพณีแห่ข้าวแช่** ประเพณีมอญในเช้าวันสงกรานต์ โดยชาวบ้านรวมกันเป็นหมู่บ้านและร่วมกันออกค่าใช้จ่ายเพื่อหุงข้าวแช่ จัดเตรียมสำหรับอาหารเป็นขบวนแห่ถวายวัด และทำพิธีบูชานางสงกรานต์ด้วยการสร้างศาลสักการะหน้าบ้านนำข้าวแช่พร้อมวางเครื่องบูชา จะมีการส่งสำหรับข้าวแช่ให้แก่ญาติผู้ใหญ่เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและขอพร (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562)

ภาพที่ 21 ภาพจำลองประเพณีแห่ข้าวแช่ โดย กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด
เผยแพร่เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2564

ประเพณีแห่ทางหงส์

ในพงศาวดารมอญ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562) กล่าวว่าครั้งหนึ่งมีสำเภาใหญ่ลำหนึ่งแล่นมาจากพืทยานครในประเทศอินเดียเพื่อไปค้าขายยังสุวรรณภูมิ ลมได้พัดพาเรือสำเภาไปถึงบริเวณภูเขาสุทศนะมรังสฤษดิ์ บรรดาผู้คนในเรือสำเภาเห็นหงส์ทองสองตัวกำลังเล่นน้ำอยู่ที่หาดทราย พราหมณ์ผู้รู้จดหมายเหตุโบราณได้กราบทูลพระเจ้าบมพูราชาเจ้าผู้ครองพืทยานครว่าเมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังมีพระชนมายุอยู่นั้นเคยเสด็จ ฯ มาถึงสถานที่หงส์ทองสองตัวลงเล่นน้ำและทรงทำนายว่าสถานที่นี้จะได้เป็นเมืองหลวง ต่อมาเจ้าชายโอรสฝาแฝดของพระเจ้าเสนะคงคาและพระนางวิมลาราชเทวีได้พาผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและสร้างเมืองขึ้นมีพระอินทร์ลงมาช่วยสร้างมีหงส์ทองมาเล่นน้ำจึงตั้งชื่อว่าหงสาวดี หงส์จึงเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่โบราณและนิยมทำเสาหงส์ประดับไว้ตามวัดเป็นพุทธรูป การแห่ทางหงส์เป็นประเพณีในเทศกาลสงกรานต์ที่ยังกระทำถึงปัจจุบันเพื่อเป็นสิริมงคลความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านและถวายเป็นพุทธรูป หางหงส์จะทำด้วยผ้าตัดเย็บเป็นรูปธงยาวผูกปลายไม้แห่ไปตามหมู่บ้าน ผู้มีศรัทธามักตัดผมตนเองผูกไว้ที่หางหงส์แล้วแห่ไปถึงหมู่บ้านเมื่อถึงวัดชาวบ้านจะทำการสักการะพระเจดีย์ที่สำคัญของวัดนั้นแล้วเชิญหางหงส์ขึ้นสู่ยอดเสาหงส์ จากนั้นพระสงฆ์สวดเพื่อเป็นสิริมงคล ประเพณีแห่ทางหงส์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประเพณีแห่ธงตะขาบ ปัจจุบันเหลือเพียงการจำลองประเพณีจากการประดิษฐ์ธงตะขาบด้วยตนเองเป็นทางวัดจัดทำธงแล้วนำไปผูกไว้ที่บ้านแล้วแห่กลับไปวัดอีกครั้งในวันถัดไป (พลโท ชาตวิวัฒน์ งามนิยม, ช่างตอกกระดาศแบบอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 14 มีนาคม 2564)

ธงตะขาบ

ธงตะขาบคือเครื่องแขวนเป็นพุทธบูชาในระหว่างวันที่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี มีความหมายแฝงด้วยคติธรรมทางพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับชิ้นส่วนของตะขาบที่ปรากฏบนธง เช่น หนวด 2 เส้น ได้แก่ สติ (ความระลึกได้) และสัมปะชัญญะ (ความรู้ตัว) เขี้ยว ได้แก่ หิริโอตตปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) ดวงตา 2 ข้าง ได้แก่ บุปผารี (ผู้มีพระคุณ) และกตัญญูกตเวทิตา (การรู้บุญคุณ) (ที่มา ป้ายความรู้บริเวณวัดปรมย์ยิกาวาส สสำรวจโดยผู้ศึกษา วันที่ 29 พฤศจิกายน 2563) นับเป็นการประยุกต์หลักคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังเป็นโอกาสร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน

ภาพที่ 22 ภาพประเพณีแห่หางหงส์ ธงตะขาบ 4 กรกฎาคม 2561

โดย กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด

การทำธงตะขาบใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครงโค้งมนทั้งหัวและท้าย ส่วนลำตัวใช้ผ้าขาวทั้งผืนเย็บขอบผ้าเข้ากับเชือก ใส่ซี่ไม้ไผ่หรือหวายในส่วนลำตัวเป็นระยะห่างเท่ากัน ติดธงซี่เล็กที่หัวไม้ไผ่ เจาะรูบนผืนผ้าระบายอากาศ ตรงส่วนหัวและส่วนท้ายติดตะกร้อสานด้วยหวาย ใช้ผ้าพันตะกร้อเพื่อความสวยงาม ส่วนหางใช้ผ้าเยื่อไม้หรือด้ายสีหรืออาจใช้ผมผูกเป็นกลุ่ม (อาภา ศรีสงคราม, 2539: 49-50)

ประเพณีแห่น้ำหวาน

ประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ดยังคงสืบทอดเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย การแห่น้ำหวานทำหลังจากวันสงกรานต์กลางเดือนเมษายนประมาณหนึ่งสัปดาห์ โดยชาวบ้านร่วมทำบุญจัดขบวนแห่น้ำหวานบรรจุขวดเพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์ไว้ฉันเวลากระหายน้ำ เมื่อขบวนแห่ถึงวัดใดจะนำน้ำหวานถวายพระสงฆ์และสามเณรในวัด ตามเส้นทางที่ขบวนผ่านจะมีโรงทานน้ำดื่ม ขนมและของ

ว่าง และขบวนแห่จะมีทั้งนกและปลาเพื่อนำไปปล่อยในเวลาเดียวกัน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562)

เกาะเกร็ดยังถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถเก็บบรรยากาศอบอุ่น และความรู้สึกยุคเก่า ไว้ได้ด้วยหลากหลายปัจจัย ทั้งสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ รวมไปถึงพื้นที่อันจำกัด การเดินทางเข้าถึงชุมชนจึงต้องอาศัยเพียงการข้ามเรือเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันอุปสรรคทางการเข้าถึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ของชาวเกาะเกร็ดเป็นเสมือนเครือญาติใกล้ชิด อีกทั้งยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกาะเกร็ดสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านดั้งเดิมทั้งภูมิปัญญา รวมถึงความศรัทธาในศาสนาและประเพณีไว้ให้เห็นตามวาระโอกาส เช่น ประเพณีทางน้ำซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในลำดับถัดไป

ประเพณีตักบาตรทางเรือ

งานประเพณีของชาวมอญซึ่งถือปฏิบัติกันในช่วงหลังออกพรรษา ขึ้น 14 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ ช่วงเช้าชาวบ้านจะนำเรือใหญ่ซึ่งประดับตกแต่งด้วยดอกไม้พร้อมผีพายออกมารับพระจากวัดลำละ 1 รูป จากนั้นพายเรือบิณฑบาตตามบ้านเรือน จากนั้นนำพระสงฆ์กลับมาฉันที่เพลที่วัด นอกจากนี้เป็นการตักบาตรแล้วยังถือโอกาสกิจกรรมพบปะของคนหนุ่มสาวเพื่อทำความรู้จักกันและเป็นการทำบุญเรือที่แห่พระไปตามเส้นทางด้วยอีกทางหนึ่ง (เกาะเกร็ด, 2542)

ภาพที่ 23 ประเพณีตักบาตรทางเรือ ปี พ.ศ. 2562

ที่มาภาพ เทศบาลตำบลเกาะเกร็ด

เพลงเจ้าชายและพิธีกรรมประกอบเพลง

เพลงเจ้าชายคือเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของชาวเกาะเกร็ดและอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพลงเรือของชาวมอญที่ใช้ร้องรับกันระหว่างพายเรือไปตามบ้านเรือนริมน้ำเพื่อแจ้งว่าเรือคณะนี้จะทำบุญที่วัดใด พร้อมกับชักชวนให้คนมาทำบุญร่วมกันในเทศกาลทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นช่วงเวลา

ที่ระดับน้ำในแม่น้ำล้นตลิ่ง กระบวนการคือพายเรือไปตามหมู่บ้านพร้อมกับร้องเพลงเรือเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญด้วยกัน การบอกบุญเช่นนี้สันนิษฐานว่ามีอายุไม่น้อยกว่า 200 ปี คนมอญที่มีภูมิลำเนาในเกาะเกร็ด และอำเภอปากเกร็ดได้ปฏิบัติเป็นประเพณีมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้ว่าประเพณีนี้มีเฉพาะในหมู่คนไทยเชื้อสายมอญเท่านั้น (กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด, 2563) ในตอนค่ำก่อนเทศกาลทอดกฐินมาถึงชาวบ้านจะรวมกลุ่มลงเรือลำใหญ่ ภายในเรือจะมีกระบุงที่เตรียมไว้ใส่ข้าวสาร ที่หัวเรือจะมีตะเกียงเจ้าพายุจุดไว้เพื่อให้แสงสว่าง กลางลำเรือจะมีเครื่องดนตรีอีก 1 ชุด เพื่อใช้บรรเลงประกอบเวลาร้อง เรือเจ้าชาวจะพายไปตามบ้าน เมื่อถึงบ้านใดบ้านใครจึงร้องเพลงเชิญให้เจ้าบ้านมาทำบุญ เมื่อเจ้าของบ้านทำบุญแล้วจะร้องเพลงให้พรแก่เจ้าของบ้าน จากนั้นพายไปยังบ้านอื่นต่อไป เรือเจ้าชาว จะออกบอกบุญครวละหลายคืน จนเมื่อเห็นว่าบรรดาสิ่งของที่ได้รับบริจาคไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร ถั่วฝักยาว อ้อย มะพร้าว ฯลฯ รวมทั้งเงินได้พอทอดกฐินแล้ว การบอกบุญจึงหยุด เรือบอกบุญรับบริจาคค่อยหายลับคั่งน้ำไปท่ามกลางบรรยากาศอันสงบในยามดึกจนเช้า

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 โดยจะเริ่มในตอนเช้า พระสงฆ์จะออกบิณฑบาตตามปกติ คนมอญจะนำข้าว น้ำผึ้ง และข้าวต้มลูกโยนมาใส่บาตร ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งมีความเป็นมาจากพุทธประวัติ คือ สมัยเจ้าชายสิทธัตถะทรงเลิกบำเพ็ญทุกขกิริยาแล้วกลับมาเสวยกระยาหารตามปกติ แต่ความสมบูรณ์แห่งพระวรกายยังไม่ฟื้นคืนดังเดิม จนนางสุชาดาได้กวนข้าวมธุปายาส (ข้าวที่หุงด้วยนมเจื่อน้ำผึ้ง) มาถวาย เมื่อได้เสวยพระวรกายจึงกลับสมบูรณ์แข็งแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว พระปรีชาญาณเกิดจนสามารถตรัสรู้สำเร็จพระโพธิญาณ ครั้งหนึ่งช่วงเดือน 10 พระภิกษุทั้งหลายถูกฝนจนชุ่มด้วยน้ำฝน เกิดอาพาธจึงหันอาเจียน ร่างกายซูบผอม จึงถวายเพื่อระงับโรคและบำรุงร่างกาย ด้วยเหตุนี้การตักบาตรน้ำผึ้งจึงเป็นการถวายเภสัชทานและปฏิบัติสืบต่อมาจนเป็นประเพณี ปัจจุบันแม้ไม่พบการปฏิบัติบนพื้นที่เกาะเกร็ดแต่ยังมีตามวัดมอญแห่งอื่น (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2557)

ประเพณีชอนรูป

ประเพณีชอนรูปจัดขึ้นในวันออกพรรษาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ณ วัดปรมย์ยิกาวาสวรวิหาร เดิมชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดเน้นถวายรูปเป็นหลัก คำว่า ถวายรูป เรียกเป็นภาษามอญว่าชอนรูป ต่อมาภายหลังได้ถวายดอกไม้และเทียนเพิ่มขึ้น ชนรุ่นหลังจึงเรียกว่าตักบาตรดอกไม้ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2557)

ประเพณีตักบาตรดอกไม้

ตักบาตรดอกไม้คือเทศกาลสำคัญจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เช่นเดียวกับประเพณีชอนรูปเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติว่าพระองค์ได้เสด็จประทับอยู่บนเทวโลกเพื่อโปรดพุทธมารดาตลอดพรรษา บรรดาอาณาประชาราษฎร์ต่างรอคอยการเสด็จกลับของพระพุทธองค์อยู่ตลอด เมื่อชาวเมืองทราบข่าววันเสด็จกลับต่างดีใจเตรียมการต้อนรับอย่างมโหฬาร ยิ่งเมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จกลับมนุษยโลก เหล่าเทพยดาทั้งหลายได้เนรมิตบันไดทอง บันไดเงิน และบันไดแก้วถวาย แต่พระองค์ ส่วนชาวเมืองสังกัสสะตั้งแต่พระราชชาติตลอดจนประชาชนทั้งหลายรวมถึงท้าวพระยามหากษัตริย์และราษฎรจากนครอื่น ต่างมาร่วมเฝ้ารับเสด็จอย่างล้นหลาม พร้อมจัดเตรียมบุปผามาลา เครื่องสักการะเพื่อเป็นพุทธบูชา เมื่อพระพุทธองค์ทรงเสด็จดำเนินทางบันไดแก้ว บรรดาเทพยดาต่างถวายสักการะองค์พระพรหมและสักกะเทวธาร นำฉัตรเครื่องสูงบังสุริยกางกั้นองค์พระบรมศาสดา เทพยดาทั้งหลายต่างประโคมดนตรีโปรยดอกไม้และตามเสด็จพระพุทธองค์เพื่อถวายการส่งเสด็จกลับมนุษยโลก เมื่อพระองค์เสด็จถึงมนุษยโลกที่เมืองสังกัสสะนั้น เหล่าบรรดามหากษัตริย์และอาณาประชาราษฎร์ต่างปลื้มปิติโสมนัสทำการบูชาพระบรมศาสดาด้วยดอกไม้ เครื่องหอมต่าง ๆ ชาวมอญนำเอาพุทธประวัติตอนดังกล่าวมาจัดเป็นพิธีตักบาตรดอกไม้

ชุมชนมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จัดประเพณีตักบาตรดอกไม้ที่วัดปรมัยยิกาวาสวรวิหาร พระสงฆ์ทั้งหมดจะไปร่วมทำพิธีปวารณาออกพรรษาในพระอุโบสถโดยชาวบ้านนั่งอยู่ตลอดสองข้างทางพร้อมทั้งจัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียนไว้ถวายสักการะ เมื่อถึงเวลาที่พระสงฆ์ลงโบสถ์เพื่อทำพิธีปวารณาออกพรรษาจะอัญเชิญพระพุทธรูปนำขบวน เมื่อพระสงฆ์เดินไปพระอุโบสถชาวบ้านทยอยถวายดอกไม้ธูปเทียนใส่ในย่ามของพระสงฆ์เหล่านั้นเพื่อบูชาพระรัตนตรัย เมื่อพระสงฆ์ได้รับถวายดอกไม้ธูปเทียนจะทำพิธีปวารณาออกพรรษาในพระอุโบสถเปรียบได้กับพุทธประวัติครั้งเสด็จลงจากเทวโลก (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2557)

ภาพที่ 24 แผนผังสรุปประเพณีในรอบปีของกลุ่มชาวมอญเกาะเกร็ด

จากรายละเอียดที่เกี่ยวกับประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ยังคงสืบทอดจนกระทั่งถึงปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงถึงการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลได้ว่า วิถีชีวิตแบบมีเอกลักษณ์และประวัติอันยาวนานของชาวมอญเกาะเกร็ด อย่างประเพณีเช่นนี้ สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่ และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสวัฒนธรรมมอญแบบดั้งเดิม และการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย เมื่อมีผู้คนสนใจเข้ามาทำความรู้จักมากขึ้น ยิ่งผลักดันให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมยังคงดำเนินต่อไป และสร้างคุณค่าให้กับชุมชน ในส่วนถัดไปผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประเพณีในวัฏจักรชีวิตของชาวไทยเชื้อสายมอญ

ประเพณีในวัฏจักรชีวิต

นอกจากประเพณีในรอบปี ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ยังมีการจัดพิธีกรรมตามวิถีของชาวไทยเชื้อสายมอญสมัยก่อนที่มีระเบียบแบบแผนประเพณีกำหนดไว้ตามช่วงสำคัญของชีวิต (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 57-70) เช่น

การเกิด

ชาวมอญมีประเพณีปฏิบัติตั้งแต่การตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด ซึ่งขณะตั้งครรภ์ผู้หญิงมอญจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและข้อห้ามหลายประการ คนมอญเชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้ลิขิตดวงชะตาชีวิตของมนุษย์โดยเขียนไว้ที่หน้าผาก เมื่อเด็กเกิดมาจึงต้องมีการจัดทำพิธีเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีเรือนทราบว่ามีเด็กเกิดใหม่และสร้างสิริมงคลต่อเด็กเช่นกัน (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 57-70) พิธีกรรมคือนำทารกไปใส่ในกระด้งร้อน แล้วพูดว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" (พิมศิริ มงคลพิภ, 2555)

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กมีอายุครบ 3 เดือนจะโกนผมออกและเหลือไว้เล็กน้อย จากนั้นปั้นดินขนาดเล็กลงรวมกับผมที่โกนออกและหญ้าแพรก ห่อด้วยใบบอนแล้วนำไปฝังใต้ต้นโพธิ์ ส่วนการโกนจุก เด็กหญิงและชายมอญจะโกนจุกในระหว่างที่เด็กมีอายุเป็นเลขคู่ เริ่มตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป แต่มีข้อแม้ว่ายกเว้นระหว่างที่แม่เด็กกำลังตั้งครรภ์ การโกนจุกจะทำที่วัดโดยพระสงฆ์จะโกนให้เด็กผู้ชาย มัคทายกโกนให้เด็กผู้หญิง (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 57-70)

การบวช

เมื่อถึงช่วงใกล้สงกรานต์คนมอญที่รัฐมอญจะนิยมบวชลูกหลาน ทั้งบวชพระและบวชเณรเป็นการบวชข้ามปี เนื่องจากถือเอาวันสงกรานต์คือวันขึ้นปีใหม่คล้ายกับไทย เด็กผู้ชายต้องทำพิธีอุปสมบทเมื่ออายุครบ 21 ปี ถือเป็นการทำขวัญครั้งที่ 2 หลังจากโกนผมไฟ โดยการบวชขนาดก่อนวันบวชเป็นพระภิกษุ 1 วัน วันบวชเป็นพระภิกษุจึงทำพิธีในพระอุโบสถ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่ามีพิธีการบวชพระสงฆ์ขึ้นใหม่มาเป็นกำลังสำคัญเพิ่มในพระพุทธศาสนาควรต้องสร้างพระพุทธรูป รวมถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือหนังสือพระไตรปิฎกเช่นกัน เพื่อเป็นการถวาย พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ให้กับพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน (รามัญคดี, 2561) ผู้จะบวชเณรต้องเลี้ยงผมยาว ตกแต่งผมโดยเกล้าผมมัดไว้ตรงกลางกระหม่อมทั้งหมด ส่วนผมด้านข้างตัดกร้อนแค่เหนือใบหู ส่วนล่างโกนออกจนเกลี้ยงขาว สวมลอมพอก (หมวกเทวดา มียอดแหลมคล้ายชฎา) ประดับประดาดอกไม้หลากสีสวยงาม หักดอกไม้ ใส่ต่างหู และแต่งหน้าทาปาก

เหตุที่นาคมอญแต่งกายอย่างวิจิตรพิสดารนั้นสืบเนื่องมาจากความเชื่อที่คนมอญอิงอยู่กับ พุทธประวัติ กล่าวคือ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกทรงผนวช ฉลองพระองค์หนอกษัตริย์ ทรงเครื่อง มงกุฏ ประดับเพชรนิลจินดา ทรงมาบนหลังม้ากัณฐกะ เช่นเดียวกับปูลุชนในขณะที่ครองเพศฆราวาส แม้จะมีทรัพย์สินศงคารมากมายเพียงใด แต่เมื่อจะเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ก็จำต้องสละสิ่งเหล่านั้นไปสู่ เพศอันบริสุทธิ์ คนมอญจึงนำเอาพุทธประวัติมาเล่าผ่านพิธีบวชนาค ถือเป็นคติในการบวชนาค นาค มอญจึงถูกแต่งองค์ทรงเครื่องอย่างวิจิตรพิสดาร จงใจให้งามราวรูปกษัตริย์หรือเทพตามาจุติ (องค์ บรรณ, 2564)

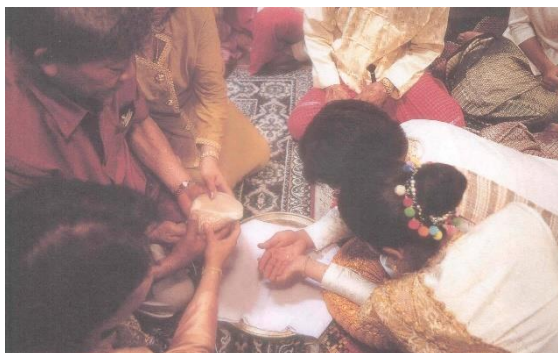
การปลูกบ้าน

ชาวมอญส่วนใหญ่เริ่มด้วยการปลูกเรือนหอซึ่งจะต้องเตรียมปลูกให้เสร็จก่อนแต่งงาน โดย ก่อนจะปลูกบ้านจะต้องดูลักษณะที่ดินที่จะปลูกบ้าน รวมถึงวันที่ปลูก ทิศทางและลักษณะบ้านเรือน ด้วย เนื่องจากมีความเชื่อว่าหากสามารถปลูกบ้านตามข้อกำหนดที่มีจะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความสุขและความเจริญ (อลิสรา รามโกมุท, 2542: 57-70)

การแต่งงาน

หลังเจรจาสู่ขอระหว่างผู้ใหญ่สองฝ่าย ก็เป็นการแห่ขันหมากจากบ้านเจ้าบ่าวไปยังบ้าน เจ้าสาว ภายในขบวนจะมีเจ้าแม่ที่ได้พูดจาสู่ขอกันไว้ ถือตะเกียงนำหน้าขบวน นัยว่านำสว่างไสวไปสู่ ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงในขบวนมีการร้องรำทำเพลงสนุกสนาน เมื่อถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าแม่ของทั้งสองฝ่าย จะออกมาพูดจากันพอเป็นพิธี เจ้าบ่าวจ่ายค่าผ่านประตู ก็ประตูแล้วแต่การหยอกล้อกันพอเป็นพิธี หลังเข้าไปในบ้าน บ่าวสาวจะทำพิธีขอมาผีบ้านผีเรือนฝ่ายเจ้าสาว และฝ่ายสาวจะต้องลาออกจากผี ตนเองไปนับถือผีตามฝ่ายชาย

ภาพที่ 25 พิธีแต่งงานแบบมอญซ้อนมือ ที่มาภาพ รามัญคดี
เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/RamannMon/photos/a.612394168835439/754241764650678/>

จากนั้นทำพิธีรดน้ำบ่าวสาว ให้บ่าวสาวนำมือวางซ้อนกัน มือซ้ายเจ้าสาวอยู่ล่างมือขวา เจ้าบ่าวอยู่บน ซึ่งผู้รดได้มีเพียงพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย 4 คน เท่านั้น ญาติผู้ใหญ่อื่นเพียงแต่รับไหว้ขอมาจากบ่าวสาวด้วยผ้าไหว้ รับไหว้ด้วยเงินขวัญถุงแก่คู่บ่าวสาว เพื่อใช้ตั้งต้นทำมาหากินต่อไป จากนั้นอาจารย์พิธีมงคลหรือทำขวัญ (บะชะมะ) หรือที่คนไทยนิยมเรียก "ประเพณีตักเบ็ด" ประกอบพิธีโดยในช่วงชีวิตคนๆ หนึ่ง ผู้ชายจะผ่านพิธีมงคลหรือพิธีทำขวัญนี้ 3 ครั้ง ได้แก่ โคนจุก บวชนาค และแต่งงาน ส่วนผู้หญิงจะผ่านพิธีนี้ 2 ครั้ง ได้แก่ โคนจุก และแต่งงาน จึงจะถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ อาจารย์ทำขวัญจะแหลให้ศีลให้พรบ่าวสาวทำนองมอญ ปลุกแนวคิดและคติในการครองเรือน โดยในพิธีแต่งงานของมอญจะไม่มีพิธีทางสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องแม้แต่น้อย วันรุ่งขึ้นบ่าวสาวจึงไปทำบุญตักบาตรที่วัด หลังเสร็จพิธี เลี้ยงดูแขกหรือทั้งสองฝ่าย (ขนมงานแต่ง ได้แก่ ลอดช่อง ข้าวตอกน้ำกะทิ) แขกจะทยอยกันกลับเป็นอันจบพิธีเพียงครึ่งวัน ในอดีตเจ้าบ่าวจะต้องนอนหลำฟัง 7 คืน เจ้าสาวจะถูกส่งตัวตามไปภายหลัง แต่ปัจจุบันทุกชั้นตอนล้วนเป็นแบบไทยสมัยนิยม คือ เข้าเลี้ยงพระ บ่ายรดน้ำ ค่ำงานเลี้ยง เทียงคิ่นส่งตัว (รามัญคดี, 2558)

การทำศพ

หากเสียชีวิตปกติญาติจะอาบน้ำเย็นและน้ำอุ่น รีดเอาของเสียออกจากร่างกายแล้วแต่งตัวให้ศพตามประเพณี แล้วนำไปประกอบพิธีตามศาสนา ชาวมอญนั้นนอกจากจะถูกกำหนดโดยธรรมเนียมประเพณีว่าต้องตายที่บ้านแล้ว ธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับพิธีกรรมความตายยังกำหนดไว้อีกว่า "ห้ามนำโลงเข้าบ้าน" ในเมื่อมีคนตายในบ้านแต่ห้ามนำโลงเข้าบ้าน ดังนั้นจึงต้องมีการต่อเตียงขึ้นสำหรับวางศพ โดยทั่วไปชาวมอญจะตั้งศพในบ้านเป็นเวลาประมาณ 3 วัน หรือ 5 วัน ในตอนแรกจะยังไม่บรรจุโลง โดยหลังจากอาบน้ำแต่งตัวให้ศพแล้ว จะนำศพวางบนเตียงที่ต่อขึ้นโดยเฉพาะ มีการ

นำเอาไม้ไผ่ประกบขัดกัน 4 ชั้น เตี้ยงมี 6 เส้า ปูด้วยไม้ยาว 8 ลี้ 8 ส่วนเพดานใช้ไม้ 20 แผ่น มีเครื่องประกอบการตั้งศพวางไว้ โดยไม่มีการปิดศพไว้ในโลงมีเพียงผ้าคลุมศพไว้เท่านั้น (รามัญคดี, 2558) ส่วนการเสียชีวิตแบบไม่ดีจะไม่มีการเผาต้องฝังอย่างเดียวและต้องรีบฝังอย่างเร่งด่วน ไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระ จะทำทานด้วยอาหารดิบ สำหรับงานศพพระสงฆ์ การปลงศพพระภิกษุโดยเฉพาะพระชั้นผู้ใหญ่จะมีการสร้างปราสาทเป็นที่ประดิษฐานศพและจุดไฟโดยการจุดจากลูกหนูแทน และยังมีประเพณีการแย่งศพซึ่งเกิดจากต้องการทำนายชะตาบ้านเมืองในอดีต มอญร้องไห้ กระทำในพิธีฌาปนกิจศพพระภิกษุสงฆ์หรือผู้สูงอายุ โดยหญิงสูงอายุชาวมอญจะทำหน้าที่ร้องดอครวญพรรณนาถึงคุณงามความดีของผู้เสียชีวิต

ภาพที่ 26 แผนภาพสรุปประเพณีในรอบปีของเกาะเกร็ด

ศาสนสถานสำคัญ

เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมทางศาสนา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี, 2559) คนมอญเกาะเกร็ดเคร่งครัดในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาพบได้จากหมู่บ้านมอญบนเกาะจะมีวัดอยู่ทุกหมู่บ้านเพราะคนมอญจะชอบทำบุญ เช่น เทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนา มักพบเห็นมอญบ้านลัดเกร็ดมาทำบุญที่วัด แต่พวกเขายังมีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน คนมอญเชื่อว่าถ้าพวกเขาบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วจะทำให้พวกเขาอยู่ดีมีสุข ประสบความสำเร็จในทุกสิ่ง หากพวกเขาไม่เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะทำให้ครอบครัวเดือดร้อน (ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์, 2537:63)

จากงานศึกษาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2559) รวมถึงการลงพื้นที่ช่วงเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม ปีพ.ศ.2562 ของผู้ศึกษาพบทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งประเภทจับต้องได้ในรูปแบบของศาสนสถาน พิพิธภัณฑสถาน ศิลปกรรมมอญบนพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ วัดปรมย์ยิกาวาส คัมภีร์ใบลานจารึกภาษามอญบนงาช้าง และเครื่องยศของชนชั้นสูงในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของวัดปรมย์ยิกาวาส (แดนชัย, 2557:34)

วัดเสาธงทองที่ตั้งเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง หรือวัดไผ่ล้อมศูนย์รวมชาวไทยเชื้อสายมอญใกล้กรุงเทพฯ ฯ และประดิษฐานเจดีย์เลียนแบบมหาเจดีย์ชเวดากองของประเทศเมียนมา รวมถึงเจดีย์มุเตาสัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด

พระเจดีย์มุเตา ตั้งอยู่บริเวณหัวแหลมของเกาะเกร็ด เป็นเจดีย์ทรงรามัญสีขาวมีผ้าแดงผูกบนยอด กล่าวกันว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของวัฒนธรรมรามัญแท้ จำลองมาจากพระเจดีย์หงสาวดีช่วงก่อนถูกพม่าแต่งเติมจนทำให้กลายเป็นเจดีย์ทรงมอญผสมพม่าในปัจจุบัน พระเจดีย์นี้สร้างโดยชาวมอญที่อพยพมาช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาอายุราว 300 ปี เริ่มต้นจากการก่ออิฐถือปูน ฐานแปดเหลี่ยมย่อมุมภายในบรรจุพระธาตุเป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยเชื้อสายมอญ ยอดมีฉัตรทรงเครื่อง 5 ชั้น อย่างมอญ สูง 1 วา ตั้งอยู่หัวมุมเกาะเกร็ด มีการจัดการทางวัฒนธรรมจากหน่วยงานราชการโดยกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปี 2478 เดิมเป็นเจดีย์ที่สร้างตั้งตรง ต่อมาน้ำเซาะตลิ่งพัง จึงทำให้เจดีย์ทรุดตัวและเอียงลงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2434 ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้สร้างเขื่อนไม้และเขื่อนปูนแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ได้รับงบประมาณจากกรมการศาสนาและได้มีผู้มีจิตศรัทธา ได้ซ่อมแซมเขื่อนคอนกรีตถาวร ปัจจุบันได้เสริมความแข็งแรงและยึดฐานไว้อย่างแน่นหนา กรมศิลปากรอนุญาตให้ซ่อมตัวพระเจดีย์เชิงอนุรักษ์ในสภาพเอียงไว้ เจดีย์เอียงองค์นี้ จึงเป็นสัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีที่เผยแพร่ไปทั่วโลก (ลุงโบราณ, 2564)

เกาะเกร็ดยังมีโบราณสถานอื่น ๆ เช่น วัดปรมย์ยิกาวาส พระอารามหลวง คัมภีร์ใบลานจารึกภาษามอญบนงาช้าง และเครื่องยศของชนชั้นสูงในพิพิธภัณฑสถานของวัดปรมย์ยิกาวาส วัดไผ่ล้อม ที่ตั้ง

ของเจดีย์จำลองจากขเวตาคอง ประเทศพม่า รวมถึงวัดเสาชิงช้า แหล่งประดิษฐานเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองตามสมัยกรุงศรีอยุธยา และวัดอื่น ๆ อีกทั้งศาสนสถานของชาวมุสลิมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำเจ้าพระยาทิศทางเดียวกับมัสยิดท่าอิฐ (แดนชัย ไพรสมณ์, 2557:34)

วัดปรมย์ยิกาวาสวิหาร

ศาสนสถานที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามท่าเรือวัดสนามเหนือมีฐานะพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร ลักษณะการสร้างแบบมอญทั้งพระเจดีย์และพระประธานภายในพระอุโบสถพบภาพจิตรกรรมฝาผนังและบานประตู หน้าต่างประดับลายปูนปั้น รวมทั้งหน้าบันมีปูนปั้นตราพระเกี้ยวอันเป็นตราประจำพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เดิมวัดปรมย์ยิกาวาส ๗ ชื่อวัดปากอ่าว จากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะและสร้างพระเจดีย์รามัญเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระราชทานนามว่า วัดปรมย์ยิกาวาส ทรพยากรวัฒนธรรมหลักของวัดปรมย์ยิกาวาส เช่น พระนนทมุนินท์ พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปไสยาสน์ พระพุทธรูปปูนปั้นร่วมสมัยกรุงศรีอยุธยากับหลวงพ่อมงคลบพิตร ศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์หล่อด้วยโลหะผสม พระพักตร์งาม ฝ่าพระบาทเขียนลายทองรดน้ำ เคยได้รับการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงเดียวกับการปฏิสังขรณ์วัด

ภาพที่ 27 พระนอนประจำวิหารหลังวัดปรมย์ยิกาวาส
ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 5 กรกฎาคม 2563

ส่วนพระประธานในพระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาส ๗ เป็นพระปางมารวิชัย ฝิพระหัตถ์ของพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ (ผู้สร้างพระสยามเทวาธิราช) สร้างเมื่อพ.ศ. 2427 อีกทั้งด้านหลังพระ

อุโบสถมีพระมหารามัญเจดีย์จำลองแบบมาจากเจดีย์ชเวดากองของประเทศพม่า ทรงเสด็จพระราชดำเนินบรรจุพระบรมสารีริกธาตุด้วยพระองค์เอง และเป็นศูนย์รวมของจิตใจของชาวบ้านในพื้นที่ วัดปรมย์ยิกาวาสคือ พระอุโบสถตกแต่งด้วยกระเบื้องโมเสกนำเข้าจากอิตาลีตามพระราชนิยมของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และคณะสงฆ์ของวัดปรมย์ยิกาวาสยังคงสวดมนต์เป็นภาษามอญทำให้ปัจจุบันวัดปรมย์ยิกาวาสเป็นวัดเดียวที่ยังเก็บรักษาพระไตรปิฎกภาษามอญ

พิพิธภัณฑ์วัดปรมย์ยิกาวาสวรวิหาร

นอกจากพระนอน พระประจำจังหวัดนนทบุรี พระประจำอุโบสถ และเจดีย์ทรงรามัญ วัดปรมย์ยิกาวาส ฯ ยังมีพิพิธภัณฑ์รวบรวมโบราณวัตถุตั้งอยู่ในหอไทยนิทัศน์เครื่องปั้นดินเผา สนับสนุนโดยสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา จำลองเตาเผา ช่างทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้โบราณ และมุมฉายวิถีทัศน์แสดงข้อมูลชนมไทยที่มีชื่อเสียงของเกาะเกร็ด อีกทั้งห้องจัดแสดงชั้นบนของพิพิธภัณฑ์มีของใช้ส่วนพระองค์ในพระเจ้าบรมมหาราชวังเธอ ฯ กรมสมเด็จพระสุทนต์ราชประยูร ผู้อนุบาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเคยพำนักอยู่ที่เกาะเกร็ด รวมถึงสิ่งของพระราชทานในวาระโอกาสสำคัญ เช่น เหม หรือ โกศมอญ ที่เคยถูกใช้ในงานพระราชทานเพลิงศพพระราชาคณะ ประดิษฐ์จากศิลปะการตกแต่งกระดาดแบบอังกฤษดอกไม้ปลาเพื่อต่อลายบนกระดาดอะลูมิเนียมอย่างละเอียดประณีต ใช้สำหรับศพแห้ง ส่วนเหมพระจะมีลักษณะพิเศษกว่าคือการแกะช่องหน้าต่างให้สามารถมองเห็นร่างด้านในได้ นอกจากนี้ ส่วนหนึ่งของชั้นบนพิพิธภัณฑ์ยังจัดแสดงห้องคัมภีร์รามัญ รวบรวมคัมภีร์ภาษามอญ หีบ รวบรวมคัมภีร์ลายรดน้ำ เครื่องวางหนังสือโบราณทำจากไม้ รวมถึงพระไตรปิฎกภาษามอญ

ศิลปะตอกกระดาดอังกฤษ

“ทองกริต หรืออะลูมิเนียมแท่งที่นำมารีดจนเป็นฟอยล์แล้วเคลือบด้วยทองเค ประเทศแรกที่ทำคืออังกฤษ จึงเรียกกันว่ากระดาดอังกฤษและชาวมอญยังคงอยู่ที่พม่า เมื่อครั้งอพยพใหญ่จึงนำกระดาดอังกฤษติดมาด้วยที่นี้ด้วย” คือคำอธิบายเกี่ยวกับงานศิลป์ที่กำลังบรรจงสร้างของพลโท ชา ติววัฒน์ งามนิยม ช่างตอกกระดาดอังกฤษคนสุดท้ายในเกาะเกร็ด เดิมชาวมอญใช้กระดาดสาซุบสีธรรมชาติ หรือใช้กระดาดข่อยนำมาทาเป็นลัทธิปิดทอง แล้วฉลุลายก่อนติดที่ผ้าไว้ตกแต่งเรือพระที่นั่ง ฯ บริเวณหลังคาด้านใน ม่าน ตกแต่งฉัตรเบญจาสำหรับประกอบเกียรติยศ เช่น การทำลายประดับ โลงศพมอญ (เหม) หรือโลงทองรวมทั้งทำธงตะขาบ ใช้ในการฉลองพระแท่นในงานสงกรานต์แต่เมื่อกระดาดสาดตอกลายจนเกิดสภาพฉีกขาดและพบกระดาดอังกฤษที่มีความเหนียวกว่าชาวมอญจึงปรับมาใช้วิธีนี้ในการตอกกระดาดเป็นต้นมา (รัชต์ภาคย์, 2561)

ภาพที่ 28 ช่างตอกกระดาษแบบอังกฤษคน
สุดท้ายของเกาะเกร็ด
ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ aday

ภาพที่ 29 งานตอกกระดาษแบบอังกฤษ
ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ aday

วัดไผ่ล้อม

มีการสันนิษฐานว่าวัดไผ่ล้อมเป็นวัดเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งบนเกาะเกร็ด เนื่องจากถูกสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้งหนึ่งช่วงปีพ.ศ. 2308 เคยมีสภาพเป็นวัดร้างเนื่องจากกองทัพพม่าเข้ายึดเมืองนนทบุรีแต่ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวมอญที่เข้ามาบูรณะวัดไผ่ล้อมจึงมีสภาพที่สมบูรณ์ขึ้น ประกอบกับเกาะเกร็ดได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและประกอบงานบุญอยู่เสมอ

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญภายในวัดไผ่ล้อม เช่น พระธาตุรามัญเจดีย์ 2 องค์ ทรงระฆังคว่ำตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม ต่อด้วยปลียอดตามลักษณะเจดีย์มอญประดับลายปูนปั้น ปิดลายใบเทศรอบองค์ ด้านหลังพระอุโบสถมีพระธาตุรามัญเจดีย์ขนาดใหญ่อีกหนึ่งองค์ ชุ่มพระพุทธรูปประจำวัตรรอบ 8 ทิศ กำแพงแก้วล้อมรอบพระธาตุรามัญเจดีย์ รวมไปถึงซุ้มประตูแบบมอญทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

ภาพที่ 30 เจดีย์ตามศิลปะมอญหลังวัดไผ่ล้อม
ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 5 กรกฎาคม
2563

ภาพที่ 31 ชาวไทยเชื้อสายมอญต่างถิ่นที่มา
ร่วมตัวในงานเข้าพรรษา ณ วัดไผ่ล้อม
เกาะเกร็ด
ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 11 กรกฎาคม
2563

วัดเสาชิงทอง

วัดเสาชิงทองตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณหมู่ที่ 6 ทางทิศตะวันตกของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีเดิมชื่อวัดสวนหมากเนื่องจากมีสวนหมากล้อมรอบ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นโดยชาวมอญซึ่งได้อพยพในสมัยกรุงศรีอยุธยาเช่นเดียวกับวัดปรมัยยิกาวาส ฯ และวัดไผ่ล้อม ภายในวัดเสาชิงทองมีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระประธานปูนปั้นปางมารวิชัยถือเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หน้าตักกว้าง 5 ศอก สูง 6 ศอกเศษ พระอู่ตั้งคเจดีย์ รวมถึงพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ขนาดใหญ่และงดงามที่สุดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

อีกทั้งวัดเสาชิงทองยังมีเจดีย์บริวาร 2 ชั้น และตึกขุนเทพภักดี ซึ่งเป็นที่ตั้งอาคารของโรงเรียนวัดเสาชิงทอง โรงเรียนมัธยมแห่งแรกของอำเภอปากเกร็ดซึ่งปัจจุบันเป็นที่ทำการห้องสมุดของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนี้ วัดเสาชิงทองยังมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ด้านหน้าพระอุโบสถมีต้นยางใหญ่และสูง บางต้นอายุมากกว่า 200 ปี ถือเป็นต้นยางที่ใหญ่และสูงที่สุดในจังหวัดนนทบุรี รวมทั้งฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยายังมีต้นมะขามและต้นกร่างขนาดใหญ่ที่ควรอนุรักษ์

ภาพที่ 32 พระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง
วัดเสาชางทอง
ที่มาภาพ ผู้ศึกษา 20 มิถุนายน 2563

ภาพที่ 33 เจดีย์ทรงมะเฟือง วัดเสาชางทอง
ที่มาภาพ ผู้ศึกษา 20 มิถุนายน 2563

วัดฉิมพลีสุทธาวาส

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกฝั่งคลองลัดเกร็ดหมู่ที่ 1 เดิมชื่อวัดป่าฝ้าย เนื่องจากสมัยก่อนมีชาวบ้านปลูกฝ้ายกันมากบริเวณพื้นที่ มีการสันนิษฐานว่าถูกสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางและเคยมีสภาพร้างเช่นเดียวกับวัดอื่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้คนมอญที่อพยพหนีภัยสงครามและชาวบ้านทำการบูรณะ วัดป่าฝ้ายจึงกลับมา มีสภาพสมบูรณ์อีกครั้ง วัดฉิมพลีสุทธาวาสถือเป็นวัดที่มีอุโบสถงดงามที่สุดในจังหวัดนนทบุรี ด้วยลักษณะตามสมัยกรุงศรีอยุธยาแบบโบสถ์มหาอุดม์ หน้าบันจำหลักรูปพระจันทร์ทรงกรดล้อมด้วยลายดอกไม้ ส่วนด้านหลังเป็นลายปูนปั้นรูปพรหมพฤษชา ชุ่มประทุมมีความงามแบบบันแถลงปูนปั้นปิดทอง ประดับด้วยกระจกลายกระจังและดินเผาปิดทอง ฐานอุโบสถแอนโค้งแบบเรือสำเภา เคยผ่านการบูรณะแต่ยังคงรักษารูปแบบเดิมไว้เป็นอย่างดี

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความสำคัญคือพระประธานในอุโบสถปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่บนแท่นสูงปั้นลายด้วยปูนปิดทองประดับกระจก มีลายผ้าทิพย์งดงาม นอกจากนี้ ยังมีพระมหาจุฬามณีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบหกที่มีขนาดใหญ่และมีแห่งเดียวในจังหวัดนนทบุรี ความงามของพระเจดีย์องค์นี้เกิดจากการนำกระจกสีมาประดับตั้งแต่ฐานบัวที่รับองค์ระฆังและทางวัดฉิมพลีสุทธาวาสได้จำลององค์พระมหาจุฬามณีมาประดิษฐานเพื่อเป็นเครื่องสักการะและยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชนเกาะเกร็ด (เกาะเกร็ด, 2542)

ภาพที่ 34 วัดนิมพิศุทธาวาส

ที่มา Thailand Tourism Directory (2564)

เข้าถึงได้จาก <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/attraction/3470>

ศาสนสถานอิสลาม: มัสยิดญาซีรอตุลญันนะห์

นอกจากวัดและโบราณสถานศิลปะมอญตามความเชื่อทางพุทธศาสนาแล้ว เกาะเกร็ด ยังมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายมุสลิมอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 3 ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามมัสยิดท่าอิฐ จังหวัดนนทบุรี ริมน้ำเจ้าพระยา และได้สร้างมัสยิดญาซีรอตุลญันนะห์ เป็นศาสนสถานประจำกลุ่มเช่นกัน ตามคำพูดของ ศศิณา จิตลลิต หญิงชาวอิสลาม นักวิจัยชุมชนหนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาธรรมชาที่ว่า “เราอยู่ที่นี้มานาน และเราอยากจะบอกว่าที่นี่ไม่ได้มีแค่ ไทยกับมอญเท่านั้น แต่ยังมีพวกเรา ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายอิสลามอยู่ด้วย” ที่พยายามจะสื่อสารไปถึงคนภายนอกและนักท่องเที่ยวถึงความมีอยู่ของอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่สำคัญบนเกาะเกร็ด (มติชนการศึกษา, 2562)

กัลยารัตน์ สีนสีบล รักษาการสมาชิก อบต. เกาะเกร็ดหมู่ 7 หนึ่งในนักวิจัยชุมชนและกรรมการสร้างสรรค์อัตลักษณ์พัฒนาธรรมร่วมเกาะเกร็ดเล่าถึงความรู้สึกหลังจากได้เห็นการแสดงศิลปะของ ลูกหลานคนไทยเชื้อสายอิสลามที่ได้แสดงบนเวทีเดียวกับอีก 2 ชาติพันธุ์ ไทยและมอญ ในงานการแสดงสื่อสารพัฒนาธรรม (ไทย มอญ มุสลิม) ประจำปี 2562 “ที่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ แต่คิดอยู่เสมอว่าอยากให้คนอิสลามบนเกาะเกร็ดได้มีพื้นที่ร่วมแสดงออกถึงอัตลักษณ์และตัวตนของเขาบ้าง เพราะเราอยู่กันแบบ 3 เชื้อชาติมานาน ครั้งนี้มีอิสลามมาร่วมแสดงกับเราดูมันเป็นเรื่องมหัศจรรย์มาก ซึ่งบ่งบอกถึงความรักความสามัคคีของคนเกาะเกร็ด” (มติชนการศึกษา, 2562) มัสยิดญาซีรอตุลญันนะห์จึงถือเป็นศาสนสถานประจำชาวมุสลิมบนพื้นที่เกาะเกร็ดแต่ไม่ได้เปิดรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ

ภาพที่ 35 มัสยิดเกาะเกร็ด หมู่ 3 ฟังตรงข้ามมัสยิดทำอิฐ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา
ที่มาภาพ Facebook มัสยิดและมุซอลลา Masjid & Musolla
เข้าถึงได้จาก https://www.facebook.com/musollathailand/?ref=page_internal

ศาสนสถานบนเกาะเกร็ดกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

จากงานศึกษาเกี่ยวกับศาสนสถานมอญและวัฒนธรรมอื่น เช่น มุสลิม บนพื้นที่เกาะเกร็ด ที่ได้กล่าวถึงเบื้องต้นพบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้เหล่านี้ล้วนเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความเชื่อทางพุทธศาสนา บนพื้นที่เกาะเกร็ดเนื่องจากยังคงพบเห็นร่องรอยความเป็นมอญอยู่ในตัวโบราณสถาน เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมมอญให้เป็นที่รู้จักและสร้างความตระหนักถึงคุณค่าในตนเองของคนในชุมชน อีกทั้งยังแสดงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันระหว่างชาวไทยเชื้อสายมอญและชาวไทยมุสลิมอีกด้วย ทั้งนี้สิ่งปลูกสร้างประเภทศาสนสถานสามารถนำมาเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้อย่างลงตัว เนื่องจากความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งที่คนกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ที่มีความชื่นชอบในศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวอย่างดีมีค่า เนิบช้า ฟังพอใจเป็นทุนเดิม และควรได้รับการพัฒนาทั้งทางกายภาพให้เข้าถึงได้สะดวกขึ้น และส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวางเป้าหมายรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวให้กระจายตัวจากทางร้านค้าริมน้ำให้มาทางศาสนสถานเหล่านี้เพิ่มขึ้นบ้าง

วิถีชีวิต

คนมอญเกาะเกร็ดนิยมตั้งบ้านเรือนแบบรวมกลุ่มกันตามริมน้ำเจ้าพระยา บางส่วนริมทางเดินสาธารณะและกระจายไปตามพื้นที่ประกอบอาชีพ (อรสา เงินฉาย, 2550:19)

วิธีทำกิน

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกาะเกร็ด มีความเกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยว ภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา (อรสา เงินฉาย, 2550: 25 - 26) ภาคท่องเที่ยวได้กล่าวถึงในข้างต้น ส่วนภาคเกษตรกรรม ชาวเกาะเกร็ดนิยมทำสวนผลไม้แบบเกษตรผสมผสาน เช่น ทุเรียน มะม่วง ส้มโอ กัลย และบางส่วนคือสวนผัก ผักกะเฉด ผักกูด ปัจจุบันผลผลิตทางเกษตรมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากชาวบ้านผันตัวไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่และอุปสรรคจากอุทกภัย จึงมีเพียงบ้านเรือนและร้านค้าเป็นส่วนมาก อีกทั้งเกาะเกร็ดยังมีการจัดการประสานงานและจัดวางคนอย่างเหมาะสม ระบบการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาบนเกาะเกร็ดที่ผ่านมาจากข้อมูลการสำรวจของผู้ศึกษาและสัมภาษณ์คุณสุรัตน์ บัวหิรัญ อดีตรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2563 ที่ว่า ชุมชนเกาะเกร็ดมีการแบ่งการบริหารจัดการออกเป็น 7 หมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านมีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นของตนเองและผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านพร้อมคณะกรรมการบริหาร การจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดลักษณะองค์รวมเมื่อมีเทศกาลประเพณีสำคัญจึงมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและตัวแทนผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานงานกับทางวัดปรมัยยิกาวาส ฯ ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์รวมทางพิธีศาสนาของชุมชน

สำหรับอาหาร

อาหารพื้นบ้านมอญถือเป็นวัฒนธรรมอาหารที่พบการบันทึกไว้คู่กับประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาอย่างยาวนาน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547) ในการกินอาหารของคนมอญไม่ว่าจะกินนอกหรือในมืออาหารมักให้เรียกคนที่ผ่านไปมาด้วยทุกครั้ง แม้จะไม่ได้แวะมาบ้านเรายังต้องเรียกให้ทานอาหารเสมอ พ่อแม่ของชาวมอญจะสอนว่าคนที่มานอนอาจเป็นผีปอบตามกินมาในรูปคน หากไม่เรียกเขาอาจโกรธทำให้เราล้มหมอนนอนเสื่อได้ การสอนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อกันโดยใช้วัฒนธรรมในการกินนั่นเอง (องค์ บรรจุน, 2557)

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หัวใจสำคัญคือการสร้างความประทับใจระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ความสามารถ และขีดจำกัดของทรัพยากรที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงความเข้าใจชุมชนบนหลักการของการเคารพต่อวัฒนธรรม (ภัทรา แจงใจเจริญ, 2558) อาหารจึงได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับคามสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบันและได้กลายเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าธุรกิจท่องเที่ยวในหลากหลายประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารในแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ไม่ใช่เพียงเพื่อความอิ่ม แต่เป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ผ่านการบริโภคเพื่อ

การเรียนรู้ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของผู้คน (ญาณภา บุญประกอบ และคณะ, 2560: 95-96)

อาหารในพิธีกรรม

ศรุดา นิตวรรการ (2557) พบว่า สำหรับมอญที่คนส่วนใหญ่รู้จักนั้นคือ สำหรับข้าวแช่ที่ชนชาติมอญนิยมทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ข้าวแช่ในภาษามอญเรียกว่า “ เป็งดัจจ์ ” แปลว่า “ ข้าวน้ำ ” จะรับประทานกับเครื่องเคียง 5-7 ชนิด เช่น ผัดผักกาดหวานกับกะทิ เนื้อเค็มผัดกะทิ ลูกกะปิทอด กระเทียมดองผัดไข่ หอมแดงสอดไส้ปลาเค็มผัดหวาน พริกหยวกสอดไส้ไข่เค็มต้มหอม และผลไม้ เป็นต้น เชื่อว่าในอดีตการหุงข้าวแช่เป็นพิธีกรรมบูชาเทวดาอย่างหนึ่งที่แฝงพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ทุกขั้นตอนในการเตรียมข้าวแช่ต้องพิถีพิถัน ใช้เวลามากในการจัดเตรียม เครื่องเคียงที่จะทานคู่กับข้าวแช่นั้น บางชนิดต้องเตรียมล่วงหน้านานนับเดือน บางถิ่นมีรายละเอียดเครื่องเคียงแตกต่างกันไป เช่น ที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีเครื่องเคียงข้าวแช่ที่ไม่เหมือนที่อื่น คือ ยำมะม่วง เมื่อจัดเตรียมข้าวแช่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวมอญจะจุดธูปเทียนเชิญท้าวทวิลพรหมลงมาเสวย จากนั้นจะพากันนำข้าวแช่ไปถวายพระ จบจากงานบุญหนุ่มสาวจะรวมขบวนกันแห่ข้าวแช่ไปให้ผู้ใหญ่ที่ตนนับถือ เหลือจากนั้นจึงจะนำทานกันเองในครัวเรือน (อรสา เงินฉาย, 2550) ดังนั้นจะพบได้ว่าสำหรับอาหาร มอญสามารถบ่งบอกวิถีชีวิต ประเพณี รวมทั้งวัฒนธรรมของชนชาติมอญได้เป็นอย่างดี

หากเปรียบเทียบกับท้องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาเกาะเกร็ดครั้งนี้ การสร้างความประทับใจในตัวสถานที่คือการนำรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้านบนเกาะเกร็ด เช่น การรับประทานข้าวแช่มอญ วัฒนธรรมอาหารในช่วงเทศกาลสงกรานต์โดยนำข้าวสุกมารับประทานในน้ำเย็นอบควันเทียนร่วมกับผักกาดหวานผัดกะทิ ยำถั่วฝักยาวกับมะม่วง ถั่วดำต้มน้ำตาลและกะทิ กะปิทอด เพื่อถวายพระและบุชานางสงกรานต์ หรือไหว้ผีบรรพบุรุษ (เกาะเกร็ด, 2542) ซึ่งแตกต่างจากข้าวแช่ทั่วไปซึ่งมีต้นกำเนิดจากตำรับชาววังที่ใช้วัตถุดิบสำหรับเครื่องเคียงที่แตกต่างกันคือ ไข่โป้วผัดไข่ หอมหัวใหญ่ทรงเครื่อง พริกหยวกสอดไส้หมูทรงเครื่อง มาดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เยี่ยมชมเกาะเกร็ดด้วยการจำหน่ายตามร้านอาหารและของที่ระลึก เป็นต้น “คนสูงอายุชอบมาทานข้าวแช่สูตรโบราณ เนื่องจากไม่เหมือนที่อื่น เป็นสูตรที่ทำแจกเวลามีงานบุญ แจกในโรงทาน” (บทสัมภาษณ์จาก พัทธราพร หะสีตะเวช, ข้าวแช่แม่ทองเต็ม หมู่ 1, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

ภาพที่ 36 ข้าวแช่มอญและเครื่องเคียงแบบ

ชาวบ้าน

โดย กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด
13 มิถุนายน 2564

ภาพที่ 37 ข้าวแช่มอญและเครื่องเคียงแบบ

ชาววัง (ประยุกต์)

โดย นภสร เวชพราหมณ์ 5 กรกฎาคม 2563

อาหารหวาน

“ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ วัดปรมัยยิกาวาส เป็นเวลากว่า 10 ปี จึงทำให้แม่ครัวชาวมอญและแม่ครัวชาววังได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องของการทำอาหารระหว่างกัน ทำให้ที่นี่มีขนมในตำรับชาววังอย่างขนมหั่นตรา จำมงกุฏ และขนมโบราณอีกหลายชนิด” คือคำกล่าวถึงที่มาของการสืบทอดตำราขนมหวานโบราณที่พบเห็นในหลายร้านค้าบนเกาะเกร็ด ส่วนหนึ่งจากบทสัมภาษณ์ของ แคทรียา ไฉยากุล เจ้าของผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านยาสา คนรุ่นใหม่ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวมอญในยุคดั้งเดิมที่มีความรู้สึกรักภูมิใจในเรื่องราวของบ้านเกิดที่โด่งดังในเรื่องของอาหารการกินไม่เหมือนใคร (ThaiQuote, 2564)

“ระหว่างการบูรณะที่กินเวลาร่วม 10 ปี พระองค์และพระอัยยิกา รวมทั้งเชื้อพระวงศ์ได้เสด็จมาทอดพระเนตรอยู่เนือง ๆ ทำให้ต้องมีการจัดตั้งโรงครัว คณะแม่ครัวชาววังก็มาดูแลราว 5-10 คน โดยมีลูกมือคือ คุณหญิงคุณนายมอญ ทำให้สูตรอาหารคาวหวานชาววังทั้งหลายผ่านสายตามาโดยตลอด คนมอญไม่ได้ต้องการทำสูตรตามชาววังเป๊ะๆ เพราะรสชาติไม่ถูกปาก และเพื่อให้ได้ขนมที่ถูกปากถูกใจชาวมอญ ก็เริ่มปรับสูตรขนมหั่นตราชาววังจากที่ใช้ไข่แดงทำเป็นฝอยทองลักษณะเป็นแพแล้วห่อขนมเม็ดขนุนไว้ข้างในเหมือนข้าวแช่พริกหยวก ให้เป็นหั่นตราชาวมอญที่โปะด้วยฝอยเงินที่ทำจากไข่ขาวแทน” คือคำกล่าวถึงขนมโบราณสูตรเฉพาะมอญเกาะเกร็ด ของ ครูอ๊อด หรือ เฉลิมศักดิ์ ปาลา ครูสอนประวัติศาสตร์เกษียณอายุ ปัจจุบันให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาเรื่องราวของเกาะเกร็ด อยู่ ณ บริเวณหมู่ 1 (รัชต์ภาคย์ แสงมีสินสกุล, ศรัญญา อ่าวสมบัติกุล, 2561) บทสัมภาษณ์ทั้งสองแสดงให้เห็นถึงที่มาของทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดอย่างหนึ่งคืออาหารหวาน โดยเฉพาะขนมโบราณอย่างหั่นตราซึ่งมีเพียงที่นี่

ภาพที่ 38 ขนมหันตรา (เม็ดขนุนมอญ) และผู้สืบทอดสูตรโบราณของเกาะเกร็ด
ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ แสงมีสินสกุล, ศรัณญา อ่าวสมบัติกุล, 2561

ภาพที่ 39 ขนมหันตราแบบสำเร็จ มีไข่ขาวโรยด้านบน
ที่มาภาพ วงใน (2562) เข้าถึงได้จาก <https://www.wongnai.com/restaurants/428024vg>

สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาพบเห็นในการสำรวจเส้นทางบนพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือการถูกหลงลืมของวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังเช่น การสืบทอดวิธีทำขนมหันตราสูตรเฉพาะของพื้นที่ เนื่องจากไม่เป็นที่เข้าถึงของนักท่องเที่ยวเท่ากับขนมไทยโบราณชนิดอื่น ๆ เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ที่พบเห็นได้ทั่วไปมากกว่า เป็นที่นิยมในงานมงคล และมีรูปลักษณ์สวยงามน่ารับประทานกว่า ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่ควรกลับหันมาดูแลคือทรัพยากรวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่กำลังจะสูญหายไปตามกระแสสังคมเหล่านี้ ทำได้โดยการสนับสนุนไปพร้อมกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเพิ่มการเข้าถึงของกลุ่มคนให้หลากหลายขึ้น

เครื่องปั้นดินเผา

ชุมชนเกาะเกร็ดยังเป็นแหล่งรวมงานเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงได้รับการสืบทอดกระทั่งถึงปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ที่เสมือนเป็นสัญลักษณ์เด่นของเกาะเกร็ด ด้วยความที่ชาวมอญโบราณมีภูมิปัญญาในการเผาดินเหนียวเพื่อทำอิฐมอญจึงได้พัฒนาเตาเผาและยึดอาชีพนี้มาจนปัจจุบันแต่ยังคงเหลือเพียงไม่กี่แห่งโดยมีจุดเด่นเรื่องการแกะสลักลวดลายวิจิตรลงบนเครื่องปั้นเช่น กระถาง หม้อ โอ่ง ครก มีโรงงานหัตถกรรมอยู่ตามพื้นที่ของชาวบ้านหมู่ 1 หมู่ 3 และหมู่ 7 ชาวไทยเชื้อสายมอญบนเกาะเกร็ดได้ชื่อว่าเป็นชนช่างเครื่องปั้นดินเผาชั้นเลิศมาแต่อดีต (เกาะเกร็ด, 2542)

ประวัติเครื่องปั้นดินเผา

การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญที่ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี บรรพบุรุษของชาวมอญเหล่านี้มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่อยู่นในประเทศมอญก่อนอพยพเข้ามาในประเทศไทย ดังนั้นเมื่อชาวมอญได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งบ้านเรือนบริเวณปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่สภาพดินเหมาะสมในการทำเครื่องปั้นดินเผา มาก โดยเฉพาะบริเวณเกาะเกร็ด จึงได้ตั้งหลักแหล่งสร้างเรือนที่อยู่อาศัยและผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวมอญตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านทิศตะวันออกติดกับคลองลาดเกร็ดและทางทิศเหนือติดแม่น้ำเจ้าพระยา แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดที่สำคัญอยู่ที่หมู่ 1, 6 และ 7 ตั้งอยู่ระหว่างวัดปรมัยยิกาวาสและวัดไผ่ล้อมคนมอญเรียนกว่า กวานอาม่าน แปลว่า บ้านเครื่องปั้น การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดในอดีตมี 2 ประเภทหลัก คือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่ทำขึ้นใช้เองและไว้ขาย และเครื่องใช้ประเภทสวยงามที่ทำขึ้นเป็นการพิเศษเพื่อมอบให้บุคคลสำคัญ หรือใช้เองในโอกาสพิเศษ (นาถวุฒิ พริงลำภู, 2555:8)

กระบวนและรูปแบบการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักและยกย่องว่างดงาม ทนทาน เดิมมี 2 ประเภท คือ เครื่องใช้ เช่น โอ่ง อ่าง ครก และเครื่องตกแต่ง เรียกว่าเครื่องปั้นดินเผาลายวิจิตร ลักษณะเป็นโอ่งและหม้อน้ำ มุ่งเน้นความสวยงามและการแกะสลักลวดลายฝีมือช่างเฉพาะตัวเพื่อถวายวัดหรือเก็บไว้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน (เกาะเกร็ด, 2542)

ปราชญ์ชาวบ้านคนสำคัญ

หนึ่งในปราชญ์ชาวบ้านคนสำคัญด้านเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ดร.พิศาล บุญผูก ชาวไทยเชื้อสายมอญ คนเกาะเกร็ดโดยกำเนิดผู้มีความรู้ความเข้าใจและชำนาญการอย่างยิ่งในการผลิตเครื่องปั้นดินเผามาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี ดร.พิศาล เป็นบุคคลดีเด่นของเกาะเกร็ดที่ได้รับการยกย่องจากทางราชการและชุมชนคนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ว่าเป็นปราชญ์ท้องถิ่น

ด้านวัฒนธรรมในเกาะเกร็ด ท่านมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักยภาพ อีกทั้งยังยึดมั่นในการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นศาสตร์และศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นฐานดั้งเดิมของชนชาวมอญจนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทยเป็นผลให้ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ได้รับพระราชทานโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ในปีพ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2536 อีกทั้งได้รับการประกาศเกียรติคุณให้เป็นบุคคลผู้สืบสานวัฒนธรรมไทยด้านภูมิปัญญายอดเยี่ยมโดยสถาบัน SEASOLIN ประเทศฟิลิปปินส์ ปีพ.ศ. 2538 (กำโชค เผือกสุวรรณ, 2560: 65) ดร.พิศาล บุญผูก ได้นำความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากศาสตร์แห่งเชื้อชาติมอญไว้ในมุมมองต่าง ๆ มากมาย ยกตัวอย่างจากรายงานการเสวนาเรื่องวัฒนธรรม : วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชนชาวเกาะเกร็ดเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญคือเตามอญ “ภูมิปัญญาช่างปั้นบ้านเกาะเกร็ด” มีการกล่าวถึงเตาเผาของเกาะเกร็ด ทั้งประวัติของเตา ประเภทของเตา ลักษณะของเตา ขั้นตอนการก่อเตา ไปจนถึงการเรียงเครื่องปั้นในเตา และการเผา อย่างละเอียด เป็นต้น (พิศาล บุญผูก, 2553) ความรู้จากการบรรยายอย่างละเอียดของ ดร.พิศาล บุญผูกนั้น สามารถนำมาต่อยอดประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เมื่อมีผู้เข้าชมเตาหลังเต่าแบบโบราณที่ยังคงหลงเหลืออยู่ของเกาะเกร็ดได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ความต้องของผู้บริโภคเปลี่ยนไป ส่งผลให้การผลิตเครื่องปั้นดินเผาบนเกาะเกร็ดมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การเปิดประสบการณ์งานปั้นและเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกส่วนมาก (อรสา เงินฉาย, 2550: 25 - 26) ภูมิปัญญาชาวมอญในการสืบเนื่องการผลิต เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันนั้นมีการปรับเปลี่ยนจากการใช้เตาหลังเต่าตามรูปแบบเดิมมาเป็นการใช้เตาแก๊สจากหน่วยราชการที่มาส่งเสริมและสนับสนุนในการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผา การปรับเปลี่ยนหรือพยายามนี้เป็นความพยายามเพื่อคงรูปการรักษาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดไว้เนื่องจากเตาหลังเต่าซึ่งมีขนาดใหญ่ดังกล่าวแล้วไม่มีการใช้งานมาต่อเนื่องกว่า 20 ปี เตาที่คงสภาพไว้ใช้ได้ยังคงมีเพียง 2 เตา ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ที่เคยผลิตเป็นสิ่งของเครื่องใช้กลับกลายเป็นสิ่งของ ที่ผลิตเพื่อความสวยงาม และมีลักษณะรูปทรง ลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มลูกค้าให้มากขึ้นไม่ใช่การผลิตภาชนะเครื่องใช้ที่ใช้ในชีวิตประจำวันตามแบบเดิม ส่งผลต่อผู้สืบทอดอาชีพในการทำเครื่องปั้นดินเผา ด้วยมองว่าภาวะรายได้เศรษฐกิจในปัจจุบันไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต อีกทั้งบุตรหลานได้ไปประกอบอาชีพในเมืองมากกว่า เนื่องจากมีอาชีพที่มั่นคงจึงเป็นแนวโน้มของการสูญหายของเครื่องปั้นดินเผา จากภูมิปัญญาชาวมอญเกาะเกร็ดและสืบทอดในการใช้เตาหลังเต่ามาจนถึงในปัจจุบัน วิวัฒน์ ปัญญาตระกูล (2562: 120)

นอกจากนี้ ยังมีกระทรวงอุตสาหกรรมที่ได้เปิดศูนย์เรียนรู้ในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industrial Village : CIV) จัดเส้นทางท่องเที่ยว พร้อมสื่อสิ่งพิมพ์และป้ายประชาสัมพันธ์รอบเกาะเกร็ด หรือ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ซึ่งได้ประกาศยกระดับให้เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนจากคนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม(Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, 2013)

สรุปวิถีชีวิตของคนบนเกาะเกร็ดกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล

จากการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวเกาะเกร็ด ทั้งในเรื่องของ วิถีทำกิน สำหรับอาหารอาหารในพิธีกรรม อาหารคาว อาหารหวาน รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา ประชาชนชาวบ้านด้านเครื่องปั้นดินเผา สามารถสรุปและเชื่อมโยงกับงานศึกษาครั้งนี้ได้ว่า วัฒนธรรมในชีวิตประจำวันที่ยังคงหลงเหลืออยู่ของชาวเกาะเกร็ด มีความเฉพาะตัวและคงเอกลักษณ์อย่างแข็งแกร่ง ทั้งในด้านของการอนุรักษ์ คือคงสภาพเดิมไว้ รวมถึงด้านการประยุกต์ พัฒนา กล่าวคือ ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม เช่น การใช้วัตถุดิบพื้นบ้านในการประกอบอาหาร ประยุกต์จากการใช้เพียงสูตรชาวจีนในข้าวแช่ และกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของเกาะเกร็ด รวมถึงการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยในการปั้นเครื่องปั้นดินเผาจากขนาดใหญ่มาเป็นขนาดเล็ก หรือ เพิ่มเติมความสวยงามเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยทำให้สินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ของเกาะเกร็ดได้รับความนิยมลดน้อยลงไป สิ่งหนึ่งที่เข้ามาบรรเทาปัญหานี้ได้คือแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เข้าถึงได้จากคนหลากหลายกลุ่มมากขึ้น เพิ่มช่องทางที่เป็นที่รู้จัก และขยายฐานผู้สนใจศึกษาให้กว้างขึ้น เพิ่มโอกาสเติบโตของทั้งตัววัฒนธรรมเองรวมถึงคนในชุมชน

พัฒนาการการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด

สำหรับพัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ดนั้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2564 พบว่า เกาะเกร็ดเป็นชุมชนที่มีความสามัคคีในการให้ความร่วมมือต้อนรับนักท่องเที่ยวของชาวบ้าน เนื่องจากหลายคนมีความสนิทชิดเชื้อในฐานะเครือญาติ มีประเพณีไทยเชื้อสายมอญการขอขมาลาโทษในวันสงกรานต์เป็นเครื่องประสานมิตรภาพหากเคยบาดหมางกันมาก่อน การพบหน้ากันปีละหนึ่งครั้งเพื่อขอขมาลาโทษจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยาก แต่ภายในเกาะเกร็ดยังคงมีชาวบ้านบางกลุ่มที่ประกอบอาชีพนอกรวมการท่องเที่ยว หรือกลุ่มที่มีความเชื่ออื่น รวมทั้งคนภายนอกที่เข้ามาดำเนินกิจการท่องเที่ยวเช่นกัน จึงทำให้เกิดมุมมองต่อการท่องเที่ยวในชุมชนที่แตกต่างออกไป

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนจากทางวัดปรมัยยิกาวาสและผู้ประกอบการในชุมชนพบว่า แม้เกาะเกร็ดได้รับการบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ข้าราชการท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัติวัดปรมัยยิกาวาสซึ่งมีความสำคัญในฐานะวัดหลวงและได้รับการบูรณะในสมัยแรกเริ่มถือเป็นจุดรวมใจหลักมีอิทธิพลต่อผู้คนและทิศทางการท่องเที่ยวภายในเกาะเกร็ดเป็นอย่างมากอยู่เสมอ ยกตัวอย่างเรื่องเดินทางเข้าถึงชุมชน ปัจจุบันท่าเรือหลักที่มีนักท่องเที่ยวใช้งานจำนวนมากที่สุด จากทั้ง 5 ท่าเรือ คือ ท่าวัดปรมัยยิกาวาส กิจการเรือข้ามฟากและการบำรุงรักษาท่าเรือนี้อยู่ในส่วนสัมปทานของวัดปรมัยยิกาวาสโดยตรงแต่ปัจจุบันมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่สามารถดำเนินโครงการใด ๆ ได้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลานานเนื่องจากติดข้อพิพาททางกฎหมาย หรือบ่อยครั้งอำนาจสั่งการในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนมาจากทางวัดเนื่องจากคือจุดศูนย์รวมจิตใจที่ชุมชนมีความเกรงใจ หากตัวแทนผู้นำชุมชนไม่ใช่กลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับวัดปรมัยยิกาวาสแล้วนั้น มักเกิดการคานอำนาจอยู่บ่อยครั้ง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนเกาะเกร็ด มีผู้สูงอายุและผู้พิการอาศัยอยู่เกือบร้อยละ 20 และมีอุปสรรคในการเดินทางออกนอกพื้นที่ เช่น การเดินทางไปยังโรงพยาบาล สถานศึกษา สถานที่ราชการนอกพื้นที่ แม้เคยมีการดำเนินโครงการ ๆ เช่น โครงการสร้างชุมชนแห่งการอยู่ร่วมกันและเข้าถึงได้ในอาเซียน: ชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทำการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งจากเทศบาลอำเภอปากเกร็ดและในเทศบาลตำบลเกาะเกร็ดรวม 90 จุด ได้แก่ ทางเท้าเชื่อมระหว่างป้ายรถเมล์และท่าเรือ ที่จอดรถรองรับวีลแชร์ ป้ายนำทางที่ชัดเจน จุดแวะพัก แก้วน้ำดื่มที่มีปุ่มสัมผัส ห้องน้ำ ทางลาดระหว่างทางเดิน และทางลาดลงท่าเรือ เรือต้นแบบมีแผ่นทางลาดสำหรับรถเข็น แต่โครงการเหล่านี้ยังต้องการความต่อเนื่องของงบประมาณในการบำรุงรักษา และยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและใช้งานในกลุ่มนักท่องเที่ยว (ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่โดยผู้ศึกษาและสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวสูงอายุแบบสุ่ม วันที่ 5 กรกฎาคม 2563)

อีกตัวอย่างที่ผู้ศึกษารับรู้จากการสัมภาษณ์และพบเห็นจากการลงพื้นที่คือสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวหลักของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ วัฒนธรรมมอญ เห็นได้ชัดว่านักท่องเที่ยวมาเยือนเกาะเกร็ดเพื่อสัมผัสสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวมอญคือ อาหารมอญ ขนมมอญ เครื่องปั้นดินเผาแบบมอญ ประเพณีมอญ และทรัพยากรวัฒนธรรมมอญประเภทอื่นมากกว่าสินค้าทางการเกษตร เส้นทางธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์นอกกลุ่มเชื้อสายมอญ สามารถปรับใช้ในงานศึกษาครั้งนี้ได้เรื่องการนำเสนอให้มีการประสานงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักคือองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด วัดปรมัยยิกาวาส ตัวแทนจากทั้ง 7 หมู่บ้าน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรง สามารถประยุกต์หลักของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยชุมชน มาเปิดใจร่วมกันให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดวิกฤตจากโรคระบาดโควิด-19 การท่องเที่ยวทุกชนิดรวมถึงบนชุมชนเกาะเกร็ดไม่สามารถดำเนินการตามปกติได้ เพื่อร่วมกันหาทางปรับตัวเพื่อการอยู่รอดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่ามีความสำคัญ คือการไม่ควรนำความสนิทสนมในพรรคพวกเข้ามาใช้กับการจัดการ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีความเท่าเทียมกันทางอำนาจในการจัดการ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันทุกฝ่ายต่างได้รับผลกระทบในแง่ลบ หากมีการประสานงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและจัดตั้งกลุ่มเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดนี้แล้ว การทำงานตามแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะเกร็ดจะมีความชัดเจน จริงจัง และมีทิศทางไปในทางเดียวกันยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ได้เล็งเห็นถึงศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของเกาะเกร็ด ซึ่งพร้อมไปด้วยคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมไทยมอญ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่มีเสน่ห์ของวิถีชีวิตเกษตร และวิถีชีวิตริมน้ำ จึงเริ่มดำเนินโครงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับประเทศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2551 (อพท., 2554) รวมถึงการจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่และจัดการทางการท่องเที่ยวเรื่อยมา ทำให้ในปีพ.ศ. 2560 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดเป็นจำนวนถึง 2,514,677 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2562) เนื่องจากชุมชนเกาะเกร็ด คือแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมที่เข้าถึงได้ด้วยการเยี่ยมชมด้วยตนเองเท่านั้นและเปิดรับนักท่องเที่ยวในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์เป็นส่วนมาก ชาวบ้านในพื้นที่จึงมีความกระตือรือร้นและสนใจในการมีส่วนร่วมต้อนรับนักท่องเที่ยวในเวลาอันจำกัดนี้ค่อนข้างมาก สังเกตได้จากการตั้งบริเวณร้านค้าทั้งจากคนภายในชุมชนและผู้พักอาศัยภายนอกชุมชนส่วนหลักในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ สินค้าจากร้านค้าชุมชนบนเกาะเกร็ดยังคงราคาสินค้าน่าคบหา ตามสภาพต้นทุนต่ำไว้ สร้างความประทับใจและความต้องการกลับมาเยือนอีกครั้ง อีกทั้งคนในชุมชนมอญเกาะเกร็ดได้พยายามช่วยกันพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลจนได้รับรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย ดังนี้

บ้านลัดเกร็ดหมู่ที่ 1 ได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบปีพ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นรางวัลระดับภาคกลาง ส่วนบ้านเสาธงทองหมู่ที่ 6 ได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP CHAMPAIN VILLAGE ปีพ.ศ. 2549 ด้านผลิตภัณฑ์และวัฒนธรรมชุมชนเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นหนึ่งในหนึ่งร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศที่ได้รับรางวัล และบ้านโอง่างหมู่ที่ 7 ได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP CHAMPAIN VILLAGE ปีพ.ศ. 2549 ด้านผลิตภัณฑ์และวัฒนธรรมชุมชนเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับอีก 80 หมู่บ้านทั่วประเทศ (สุวัช, 2562: 34)

จากตัวอย่างรางวัลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชุมชนเกาะเกร็ดได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำศิลปวัฒนธรรมมอญมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวและชุมชนยังคงสามารถอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมของตนได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงในส่วนของแหล่งวัฒนธรรมที่กระจายตาม 7 หมู่บ้าน ยกตัวอย่างจากการสำรวจและลงพื้นที่จริงของสุวัช วาณิชยวิรุพห (2562) พบว่า ยังคงมีการรักษาสภาพพื้นที่และตัวทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ในสภาพที่ดี แม้จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มักมีน้ำท่วมขัง รวมถึงวิกฤตเศรษฐกิจที่ทำให้การตั้งเตาดินเผาแบบโบราณถูกยกเลิกไปหลายแห่ง แต่ทางชุมชนยังได้มีการเก็บรักษาเตาเผาครกแบบโบราณ และสร้างศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา หนึ่งในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของภาคกลาง รวบรวมเครื่องปั้นดินเผายุคแรก ตัวอย่างงานศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาสร้างเป็นพุทธบูชา รวมไปถึงกรรมวิธีการเตรียมดิน เครื่องมือที่ยังใช้งานได้จริง ไว้เป็นศูนย์เรียนรู้ให้ผู้ศึกษาได้เป็นตัวอย่าง และสามารถต่อยอดไปยังกลุ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ยังดำเนินกิจการอยู่ ก่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของเกาะเกร็ดมากขึ้น เป็นต้น

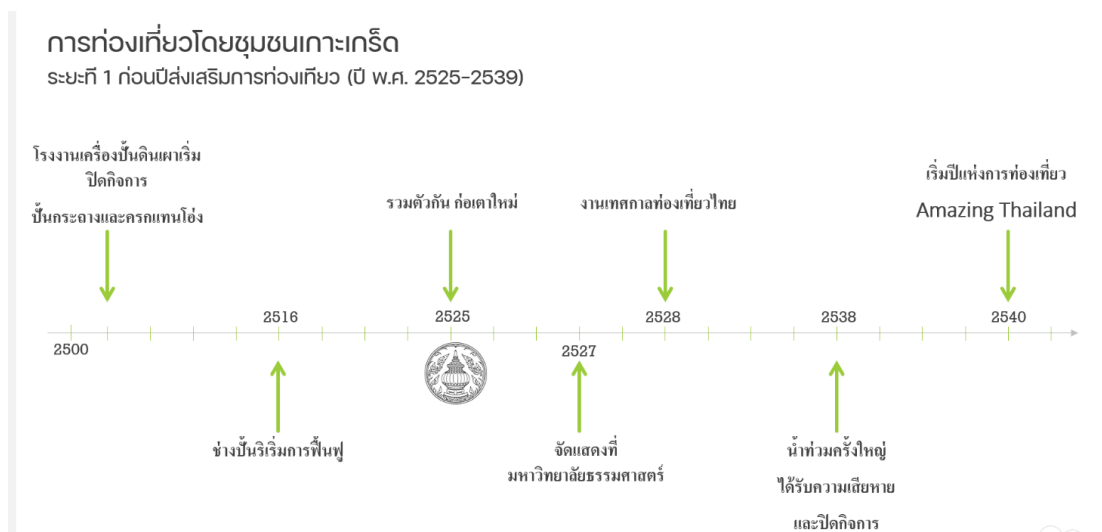
อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้มีพื้นเพอยู่บนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่มคนภายในเรื่องการทำความร่วมมือต่อการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ออกนามรายหนึ่ง (สัมภาษณ์เมื่อ 14 มีนาคม พ.ศ. 2564) กล่าวว่า “ ทางเราพยายามรณรงค์ให้เลี้ยวซ้ายเมื่อข้ามฝั่งมายังเกาะเกร็ดทางวัดปรมย์ยิกาวาส เพื่อเยี่ยมชมตามบ้านเรือนฝั่งทางหมู่หนึ่งบ้าง แต่ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ไม่ค่อยเปิดบ้านรับนักท่องเที่ยว หรือเคยเปิดแต่ยังไม่ได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจจึงตัดใจไปเสียก่อน ทำให้เป็นปัญหาทางการจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดว่า ทางหมู่ 1, 2, 3, 4 ไม่ค่อยได้รับความนิยมนั่งที่มีศิลปวัฒนธรรมไม่น้อยในฐานะหมู่บ้านแรกของเกาะ ”

พัฒนาการระยะที่ 1 (พ.ศ. 2500 – 2540)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา การผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะเกร็ดเริ่มลดลง โรงปั้นหลายโรงเลิกทยอยกันเลิกกิจการ การปั้นกระถางต้นไม้และการปั้นครกแทนการปั้นโอง่างขนาดใหญ่ที่เคยเป็นสินค้าหลักสร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในชุมชนมานานเกือบ 200 ปี การผลิตกระถางต้นไม้และครกที่ต่ออายุการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมาได้ระยะหนึ่งกลับมีแนวโน้มลดลง โรงปั้นกระถาง โรง

ปั้นครก จำนวนมากต้องปิดกิจการลง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2516 ทายาทช่างปั้นมอญที่มาทำเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเกาะเกร็ดมีความคิดริเริ่มที่จะฟื้นฟูอาชีพช่างปั้นขึ้นมาด้วยการชักชวนให้ผู้คนในท้องถิ่นตระหนักและร่วมสร้างอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา แต่การทำเครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในครัวเรือนแบบที่เคยทำมาเป็นไปได้ยากเนื่องจากทำมาแล้วไม่มีตลาดรองรับ การฟื้นฟูการทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525 โดย นายมิตร กองกุล ช่างปั้นอาวุโสฝีมือดีของบ้านเกาะเกร็ดร่วมกับนายอภิรมย์ อร่ามศรี ใช้บ้านของ นายโถ ชื้อเต็ง หมู่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด เป็นที่ผลิตเครื่องปั้นและที่ก่อเตาเผาเครื่องปั้น (อ้างถึง พิศาล บุญผูก ใน ชโย ทองลือ, 2559: 60) ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2527 อาจารย์พิศาล ได้นำเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตได้ไปแสดงในวันคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครบ 50 ปี ณ “ซุ้มบ้านมอญท่าพระจันทร์” ได้รับความสนใจจากผู้มาชมในงานนี้มากต่อมาศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี ได้รับเป็นกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี (อ้างถึง พิศาล บุญผูก ใน ชโย ทองลือ, 2559: 61)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้รับเชิญจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ไปจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาในเทศกาลท่องเที่ยวไทยที่สวนอัมพร การจัดงานครั้งนั้นได้นำช่างปั้นในเกาะเกร็ดไปร่วมแสดงและสาธิตในงาน จากนั้นได้ไปร่วมแสดงในงานเทศกาลท่องเที่ยวไทยเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2529-2531 รวมเป็นเวลา 4 ปี ส่งผลให้มีผู้สนใจทั้งจากสถาบันการศึกษา สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ รายการสารคดี โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ เดินทางมาเยี่ยมชมการทำเครื่องปั้น ดินเผาที่เกาะเกร็ดกันอย่างมากมาย ทั้งนี้ การฟื้นฟูการทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากส่วนราชการต่างๆ ในจังหวัดนนทบุรี เช่น จังหวัดนนทบุรี อำเภอบางเกร็ด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด อุตุสาหกรรมจังหวัด ทำให้การทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดได้กลับมาอีกครั้งและได้รับการพิจารณาให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดนนทบุรี5 (อ้างถึง พิศาล บุญผูก ใน ชโย ทองลือ, 2559: 61)

ภาพที่ 40 สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดระยะที่ 1²⁰

พัฒนาการระยะที่ 2 (พ.ศ. 2540 – 2550)

ในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย (อะเมซิ่งไทยแลนด์) ส่งผลให้สื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ วิทยูและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มาถ่ายทำรายการสารคดีทั้งเรื่องราวเครื่องปั้นดินเผา ประวัติความเป็นมา ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของมอญเกาะเกร็ด 56 ประกอบกับในปลายปี พ.ศ. 2539 นายอำเภอท่านใหม่ย้ายเข้ามารับตำแหน่งนายอำเภอปากเกร็ดจึงได้ทำการศึกษาพื้นที่ว่าเคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนจึงได้หารือกับเจ้าอาวาสวัดปรมย์ฯ ถึงแนวทางในการฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาและกำหนดแนวทางปฏิบัติขึ้น รวมถึงจัดงานสินค้าราคาถูกและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเชื้อสายรามัญ ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2540 ใช้พื้นที่ของวัดปรมย์ฯ เปิดตลาดทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อขายสินค้าอุปโภคบริโภคราคาถูกให้กับชาวบ้านผู้กระแสวิกฤตเศรษฐกิจ IMF จากการจัดงานปรากฏว่ามีชาวบ้านมาจับจ่ายซื้อของกันอย่างคึกคัก

ในแผนพัฒนาจังหวัดนนทบุรี 5 ปี (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการปรับปรุงอนุรักษ์พื้นที่เกาะเกร็ด พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านท่าเรือ ความปลอดภัย ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบป้องกันกำจัดขยะ การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมแสดงผลผลิตภัณฑ์เครื่องปั้น ดินเผา การละเล่นและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ

²⁰ ที่มาข้อมูล ชโย ทองลือ. วัดปรมย์ยึกาวาสกับการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2559: 59 - 73

การท่งเกี่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ด

ระยะที่ 2 ปี ส่งเสริมการท่งเกี่ยว (ปี พ.ศ. 2540-2550)

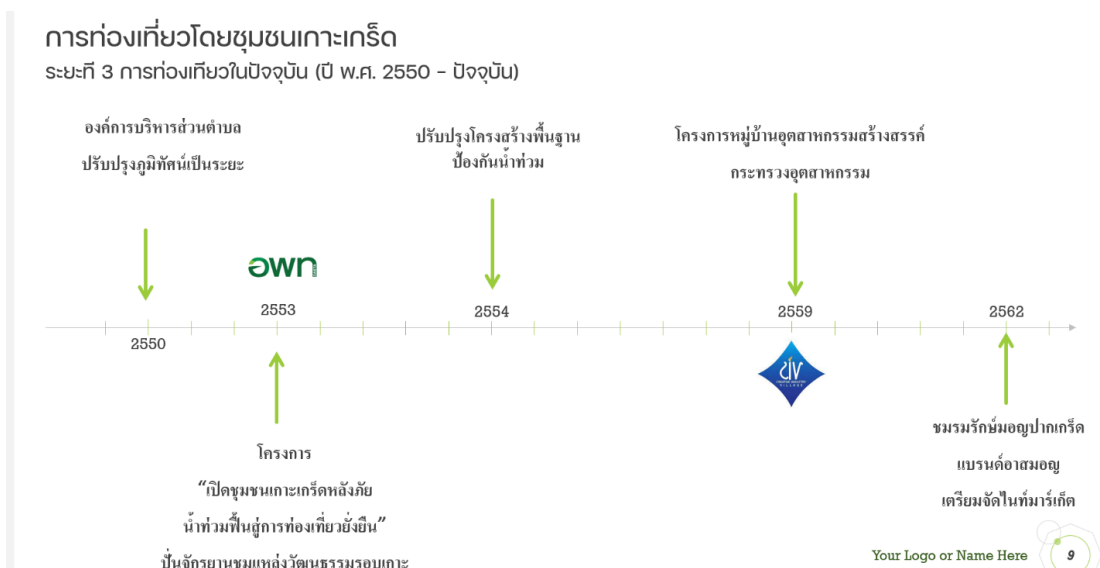

ภาพที่ 41 สรุปพัฒนาการการท่งเกี่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ดระยะที่ 2²¹

พัฒนาการระยะที่ 3 (พ.ศ. 2551 - 2560)

เนื่องจากเกาะเกร็ดประสบกับปัญหาน้ำท่วมมาตลอด โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2554 มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในการป้องกันน้ำท่วม หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่งเกี่ยว เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เช่น ในปี พ.ศ. 2553 ชุมชนเกาะเกร็ดได้ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้จัดงานแถลงข่าว “ เปิดชุมชนเกาะเกร็ด หลังภัย น้ำท่วมฟื้นฟูสู่การท่งเกี่ยวอย่างยั่งยืน ” ขึ้น ที่วัดปรมัยยิกาวาส เพื่อเปิดเกาะเกร็ดต้อนรับนักท่องเที่ยวอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2559 กระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดโครงการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งพัฒนาและส่งเสริมการท่งเกี่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมีเป้าหมายให้เกิดหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village: CIV) โดยการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับความรู้และนวัตกรรม สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งชุมชนเกาะเกร็ดเป็นหนึ่งในชุมชนพื้นที่นำร่อง

²¹ ที่มาข้อมูล แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 42 สรุปพัฒนาการการท่งเกี่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ดระยะที่ 3²²

เส้นทางที่เกี่ยวตามโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดได้รับงบประมาณจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กสอ.) เปิดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควบคู่ไปกับการท่งเกี่ยวชุมชน เพื่อดำเนินโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ หรือ Creative Industrial Village (CIV) นำร่องพัฒนา 9 ชุมชนในปีพ.ศ. 2560 ด้วยแนวคิดที่ว่า การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการบนพื้นฐานของทุน วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ด้วยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมสมัยใหม่ เชื่อมโยงการท่งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด นับเป็นการสร้างโอกาสทางการตลาดและรายได้ให้แก่ชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของประเทศตามแนวนโยบายประเทศไทย (กองบรรณาธิการ For Quality, 2017) คุณสุรัตน์ บัวศิริธัญ อดีตรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีคือผู้รับผิดชอบโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมจัดทำเส้นทางท่งเกี่ยวเชิงสร้างสรรค์: Creative Industrial Village (CIV) ดำเนินงานและประสานงานระหว่าง 7 หมู่บ้าน จัดหาผลิตภัณฑ์ชุมชนมานำเสนอในเชิงสร้างสรรค์และแบ่งกลุ่มออกเป็นเส้นทาง ได้แก่ เส้นทางนักปั้น เส้นทางขนมหวาน เส้นทางนาฏศิลป์ เส้นทางสมุนไพร และเส้นทางนักปั้น สอดคล้องกับการสัมภาษณ์คุณสุรัตน์ ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2563 ที่ว่า ชุมชนเกาะเกร็ดทั้ง 7 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมกระจายตัวหลากหลายและผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านพร้อมคณะ

²² ที่มาข้อมูล ชโย ทองลือ. วัดปรมัยยิกาวาสกับการท่งเกี่ยว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2559: 59 - 73

กรรมการบริหารการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดลักษณะองค์กรรวมเมื่อมีเทศกาลประเพณีที่สำคัญจึงมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและตัวแทนผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานงานกับทางวัดปรมัยยิกาวาส จากการพูดคุยเพิ่มเติมพบว่าความคิดสร้างสรรค์ของเส้นทางจากโครงการนี้เกิดจากคุณสุรัตน์ผ่านกระบวนการประสานงานกับชาวบ้านในชุมชนจนกระทั่งรวบรวมสินค้าทางวัฒนธรรมออกมาได้หลากหลายรูปแบบ

ภาพที่ 43 ภาพสื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมโครงการ ฯ เปิดตัว 5 เส้นทาง
ที่มาภาพ Creative Industry Village, 2017 ²³

นอกจากนี้ จากการสำรวจพื้นที่ช่วงเดือนมิถุนายน 2563 พร้อมสัมภาษณ์ คุณสุรัตน์อีกครั้ง ยังพบการดำเนินการต่อเนื่องหลังเสร็จสิ้นโครงการ ฯ ในรูปแบบสัมมนานอกสถานที่นำคนในชุมชนเกาะเกร็ดออกสำรวจชุมชนอื่นเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อีกทั้งการจัดโครงการอื่นอย่างต่อเนื่อง ผลจากความประทับใจในชุมชนเกาะเกร็ดของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมผู้สนับสนุนงบประมาณ จึงเป็นตัวอย่างการสร้างคุณค่าและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จากภาครัฐและเป็นตัวอย่างของการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่ง เพียงยังไม่ตอบโจทย์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากนักในความเห็นของผู้ศึกษา เนื่องจากการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อให้ได้จำนวนหลากหลาย อาจยังไม่ใช่แนวทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือมีการพึ่งพาตนเองและส่งเสริมความเป็นตัวตนดั้งเดิมของชุมชนที่มี

²³ เข้าถึงได้จาก

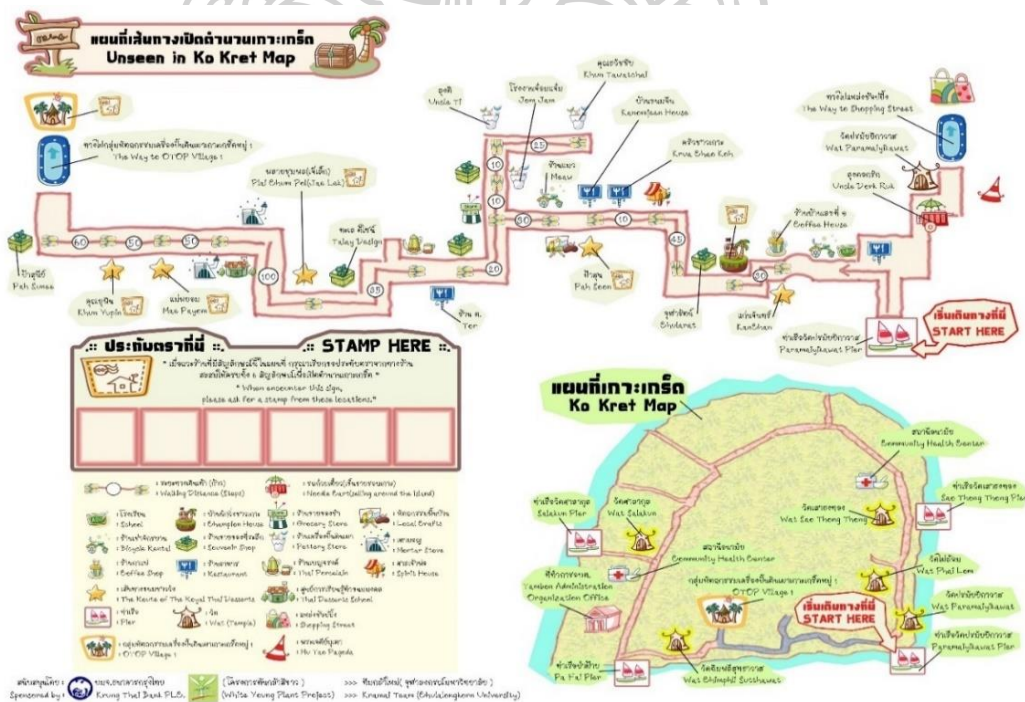
<https://www.facebook.com/1522521231094302/photos/a.1522532121093213/1634285769917847>

อยู่ ไม่เน้นอาศัยปัจจัยภายนอก แต่ถือเป็นแนวทางที่ดีในการกลับมาสำรวจตนเองและสร้างสรรค์
ผลิตภัณฑ์จากการประยุกต์วัฒนธรรมให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน

โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
เป็นเพียงตัวอย่างของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนพื้นที่โดยการนำทรัพยากรท้องถิ่นมา
ผสมผสานกับความคิดจากภาครัฐผู้สนับสนุน เนื่องจากเกาะเกร็ดมีจุดดึงดูดหลักคือวัฒนธรรมไทย
มอญ แล้วสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่และเส้นทางท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามผู้ศึกษามีความ
คิดเห็นว่า โครงการนี้ยังไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานครั้งนี้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ เนื่องจากทาง
โครงการฯ มุ่งเน้นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่มากกว่าการเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเดิมที่ชุมชน
เกาะเกร็ดมีอยู่

อย่างไรก็ตาม จากที่ได้กล่าวถึงในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่ายังไม่ตอบโจทย์การรองรับ
กลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลายและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจาก
ต้นทุนดั้งเดิมคือวัฒนธรรมไทยมอญแบบที่ปฏิบัติกันมาผู้ใช้การสร้างสรรคสิ่งใหม่ รวมถึงยังขาดการ
ประยุกต์ใช้หลักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่คำนึงถึงความสะดวกทางการเข้าถึงและระหว่างการเดินทาง
เดินทางมากกว่าจำนวนสินค้า

โครงการเส้นทางเปิดตำนานเกาะเกร็ด Unseen in Ko Kret Map

ภาพที่ 44 โครงการเส้นทางเปิดตำนานเกาะเกร็ด

อีกหนึ่งตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยวที่เคยมีการจัดการบนพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้คือแผนที่เส้นทางเปิดตำนานเกาะเกร็ด Unseen in Ko Kret Map (โครงการต้นกล้าสีเขียวและทีมกล้าใหม่ โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ที่มีการรวบรวมจุดท่องเที่ยวทั้งยอดนิยมและยังไม่เป็นที่รู้จักของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ออกมาเป็นเส้นทางผสมผสานกับการแข่งขันผ่านด่าน เมื่อภารกิจสำเร็จมีการรับของรางวัลเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์สถานที่ได้รับความนิยมน้อยกว่าให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น

เพิ่มเติมจากการจัดทำเส้นทาง ยังมีการสื่อความออกมา 3 ภาษาคือ ไทย อังกฤษ และ ญี่ปุ่น (ประเทศที่มีสังคมสูงอายุ) รวมทั้งให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด อีกสิ่งที่น่าสนใจสำหรับการจัดเส้นทางนี้คือการเลือกจุดท่องเที่ยวที่ไม่มีเพียงแค่ว่าได้รับความนิยม เช่น วัดปรมัยยิกาวาส ฯ หรือ ร้านค้าในตลาดริมน้ำบริเวณหมู่ 6-7 ที่เป็นจุดหลักของเกาะเกร็ด แต่เลือกที่จะเชื่อมโยงเส้นทางในลักษณะของการแวะตามบ้านที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมไปตามทางถือเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้สร้างสิ่งใหม่แต่นำสิ่งที่มีอยู่มาประยุกต์และเพิ่มคุณค่าให้มีการเข้าถึงยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การจัดการของโครงการ ฯ นี้สามารถนำมาใช้ในงานศึกษาครั้งนี้เพียงส่วนของแนวคิดการจัดเส้นทางเชิงการเลือกจุดเยี่ยมชมเท่านั้น เนื่องจากยังไม่มีกรกล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะมารองรับผู้สูงอายุ หรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด อย่างมีข้อจำกัดทางด้านร่างกายเท่าไรนัก การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด จึงควรมีมากขึ้นในแวดวงวิชาการเช่นกัน

พัฒนาการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด

จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ทำงานในชุมชนช่วงเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2563 ของผู้ศึกษาพบการใช้งานสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล จากโครงการเกาะเกร็ดโมเดล และโครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตยกรรมอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีบางส่วนโดยคนในพื้นที่ แต่ยังไม่พบการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ขาดการประชาสัมพันธ์สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ทั่วถึง อีกทั้งทำเรือวัดปรมัยยิกาวาสซึ่งใช้สัญจรหลักยังไม่พบการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อีกทั้งทำเรือฝั่งตรงข้าม (บริเวณวัดสนามเหนือ) ยังมีสภาพชำรุดทรุดโทรม

จากการสัมภาษณ์พระราชญาณมงคล อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส โดย ผู้ศึกษา วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 ตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำหน้าที่ดูแลสัมปทานท่าเรือพบว่า มีแผนโครงการปรับปรุงท่าเรือเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ท่าเรือปัจจุบันสร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวระหว่างการดำเนินคดีทางกฎหมาย เนื่องจากยังไม่สามารถดำเนินการปรับปรุงได้จนกว่าคดีความจะหมดอายุ การออกแบบ

และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเข้าถึงเกาะเกร็ดบริเวณท่าเรือสัญจรหลักจึงต้องหยุดลงชั่วคราวและให้นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มนี้ใช้บริการท่าเรือโดยสารอื่นไปก่อน

ปัจจุบันการเข้าถึงชุมชนเกาะเกร็ดมีท่าเรือหลักจำนวน 5 ท่า ได้แก่

1. ท่าเรือข้ามฟากจากวัดสนามเหนือฝั่งปากเกร็ด ไปยังวัดปรมย์ยิกาวาส เกาะเกร็ด ถือเป็นท่าเรือหลักของนักท่องเที่ยว บริหารจัดการสัมปทานโดยวัดปรมย์ยิกาวาส (ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล)
2. ท่าเรือจากฝั่งปากเกร็ดไปยังท่าเรือป่าฝ้าย บริเวณริมคลองอ้อมเกร็ด ติดกับวัดฉิมพลีสุทธาวาส
3. ท่าเรือจากวัดบางจาก ถนนชัยพฤกษ์ ไปยังท่าเรือเกาะเกร็ดฝั่งวัดเสาธงทอง หมู่ 6
4. ท่าเรือด่วนเจ้าพระยาจากท่าเรือวัดราชสิงขร กรุงเทพมหานคร ฯ มายังด้านข้างของวัดปรมย์ยิกาวาส บริเวณเจดีย์เอียง (เปิดเส้นทางตามวาระโอกาสโดยกรมเจ้าท่า)
5. ท่าเรือตลาดประชานิคมฝั่งปากเกร็ดไปยังท่าเรือคูทิวกลางตลาดของเกาะเกร็ด ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เช่น แผ่นเทียบท่าลงเรือรองรับรถเข็นวีลแชร์ แผ่นผังการเดินทางมีอักษรเบรลล์ ก่อสร้างตามโครงการจากหน่วยงานรัฐร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล จากการสำรวจพบผู้ใช้งานส่วนมากเป็นคนภายในชุมชน เนื่องจากไม่ใช่ท่าเรือหลักที่นักท่องเที่ยวรู้จัก อีกทั้งยังขาดการซ่อมบำรุงแผ่นทางลาดอำนวยความสะดวกสำหรับผู้โดยสารที่นั่งรถเข็น

ภาพที่ 45 ภาพแผนผังและสถานที่ยอดนิยมบนเกาะเกร็ด

ที่มาภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด เข้าถึงได้จาก <https://www.kohkred-sao.go.th/public/>

จากการสัมภาษณ์ผู้ก่อตั้งบริษัท อาเดลีทัวร์ ธุรกิจนำเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุระหว่างการท่องเที่ยวว่ามีวิธีจัดการที่ละเอียดอ่อน กล่าวคือ คำนึงถึงผู้สูงอายุโดยครอบคลุมทุกมิติ เช่น การประกันการเดินทาง การรับประทาน ประเมินสภาพร่างกาย การเลือกสถานที่ท่องเที่ยวต้องเหมาะสมเข้าถึงได้โดยรถตู้ และไม่เป็นอุปสรรคในการท่องเที่ยว จุดเด่นของการจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอีกประการคือ ความเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ดูแลใกล้ชิด บุคลากรเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพที่มีความเข้าใจในจิตวิทยาผู้สูงอายุโดยมีเสียงตอบรับจากกลุ่มนักท่องเที่ยวว่าพึงพอใจในการบริการเนื่องจากมัคคุเทศก์ดูแลลูกค้าใกล้ชิดกว่าผู้จัดเส้นทางท่องเที่ยวอื่น อย่างไรก็ตาม ทางผู้บริหารการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุอาเดลียังไม่เคยจัดเส้นทางมายังเกาะเกร็ด เนื่องจากเป็นเส้นทางระยะสั้นและผู้สูงอายุสามารถเดินทางมาได้ด้วยตนเองกับครอบครัว พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะว่าประเทศไทยควรส่งเสริมเรื่องการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างตามหลักอารยสถาปัตย์ให้มีความแพร่หลาย โดยเฉพาะด้านการเข้าถึงและการเดินทาง รวมถึงปรับทัศนคติของคนในพื้นที่ท่องเที่ยวให้เข้าใจผู้สูงอายุเพื่อรองรับสภาพสังคมที่จะมีคนกลุ่มนี้ตามแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (สัมภาษณ์ นิตินุช นุชนาคา, เจ้าของบริษัทนำเที่ยวผู้สูงอายุ อาเดลี, 23 กรกฎาคม 2564)

จากการค้นคว้าและสำรวจของผู้ศึกษาช่วงระหว่างเดือนมิถุนายนปีพ.ศ. 2563 พบการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการคมนาคมสำหรับการเข้าถึงเกาะเกร็ด เช่น ลานจอดรถสำหรับผู้มี

อุปสรรคทางการเดินทาง แก้อั้่นง่สำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงกระทั่งสิ่งอำนวยความสะดวกบนท่าเรือข้ามฟาก เช่น ที่นั่งพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงป้ายบอกที่ชัดเจนและพาไปยังจุดอำนวยความสะดวกบนเส้นทาง ตามหลักอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล และระบบการจัดการน้ำประปา ไฟฟ้า จากส่วนกลางกระจายตามร้านค้า อย่างไรก็ตาม สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้พบบางส่วนมีสภาพชำรุด (แผ่นเทียบท่าเรือกับพื้นที่หัวเรือที่มีระบบหมุนมือแต่มีความเสื่อมเมื่อไม่ได้รับการใช้งานเป็นเวลานาน) และสิ่งอำนวยความสะดวกบางส่วนถูกสร้างในส่วนที่ไม่มีนักท่องเที่ยวใช้งาน เช่น ท่าเรือตลาดประชาอุทิศ บริเวณใกล้ตลาดเทศบาลนครปากเกร็ดที่มักเป็นท่าสัญจรของคนภายในเกาะเกร็ดมากกว่านักท่องเที่ยวที่รู้จักและนิยมใช้บริการท่าเรือวัดสนามเหนือที่อยู่ภายในซอยอีกส่วนลึกเข้าไปมากกว่า แต่ท่าเรือวัดสนามเหนือกลับยังไม่มีการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลใดๆ เนื่องจากติดข้อพิพาททางกฎหมายกับทางวัดปรมัยยิกาวาส จึงเป็นการก่อสร้างที่ไม่เอื้อตามสภาพการใช้งานจริง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกปล่อยทิ้งกลับมีสภาพชำรุด ยังคงต้องการการบำรุงรักษาให้กลับมาใช้งานและเสริมการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนเกาะเกร็ดได้ใช้งานและยังพบองค์ประกอบที่ยังไม่สมบูรณ์บนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ว่ายังต้องการเสาไฟส่องสว่างตามเส้นทางย่อยในเวลากลางคืน ปัจจุบันมีแสงสว่างที่ไม่เพียงพอ บางครั้งรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อเดินเข้าเส้นทางแคบและมืดสนิท

นอกจากการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวบนพื้นที่เกาะเกร็ด การปรับปรุงทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดกิจกรรมบนพื้นที่ การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ยังเป็นอีกหนึ่งทางเลือกเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุ มองข้ามอุปสรรคทางร่างกาย ออกมาเดินทางมาท่องเที่ยวและเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดแบบไร้ข้อจำกัดหรือพบอุปสรรคจำนวนน้อยที่สุด รวมทั้งสร้างความเข้าใจต่อพฤติกรรมท่องเที่ยวของผู้สูงอายุจากทัศนคติของคนในพื้นที่ สำหรับการบริหารจัดการดั้งเดิมจากภายใน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ผู้ดูแลพื้นที่ชุมชนในฐานะของรัฐได้ดำเนินโครงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับการเดินทางของกลุ่มคนทุกประเภทดังที่กล่าวถึงโครงการชุมชนต้นแบบ โครงการเกาะเกร็ดโมเดล เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่ควรตระหนักถึง คือความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ สร้างรูปแบบของการท่องเที่ยวที่นานาชาติให้การยอมรับโดยมีชุมชนเป็นฐาน ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ถือว่ามีการจัดการในส่วนดังกล่าวในระดับหนึ่งคือ ด้านกายภาพแม้ข้อจำกัดคือพื้นที่คับแคบทั่วทั้งเกาะโดยเฉพาะบริเวณตลาดสินค้าบริเวณหมู่ 1,6,7 ที่ทางเดินไม่รองรับนักท่องเที่ยวแบบสวนทางและคงเป็นไปได้ยากหากมีการตัดแบ่งส่วนที่พักอาศัยของชาวบ้านมาทำเป็นทางเท้า ฦฎฐพัชร มณีโรจน์ (2560:29) อย่างไรก็ตามทางกองช่างขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ได้ดำเนินการก่อสร้างทางเดินสำหรับคนในชุมชนโดยใช้การเลี้ยงจุดท่องเที่ยวที่แออัดไปยังด้านหลังบริเวณหมู่ 3-4-5 รวมทั้งทางเชื่อมสำหรับชาวบ้านแต่ละ

หมู่เพื่อการสัญจรได้รอบเกาะและนำวัฒนธรรมการทำเครื่องปั้นดินเผามาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบให้มีสีสันตามเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดพร้อมร่องกันลื่นและราวจับสำหรับป้องกันอุบัติเหตุจากการสัญจรโดยทางเท้า จักรยาน และรถจักรยานยนต์

นอกจากนี้ อ้างอิงจากเอกสารของทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ยังมีการปรับปรุงเส้นทางบนพื้นที่อีกหลายโครงการ เช่น โครงการก่อสร้างทางเดินเท้า โครงการก่อสร้างหลังคาคลุมทางเดินเท้าเส้นทางหลัก ทางลาดบริเวณทางเชื่อมหมู่บ้าน เป็นต้น อีกทั้งชุมชนเกาะเกร็ดยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการของภาครัฐและภาคธุรกิจวงการท่องเที่ยวสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำสาธารณะ รองรับกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดทางการเดินทางได้ระดับหนึ่ง เพียงแต่จากการลงพื้นที่สำรวจขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้มีการกระจายตัวของกลุ่มผู้ใช้งานโดยเฉพาะนักท่องเที่ยว และจากอุปสรรคเดิมที่เข้าถึงได้เฉพาะทางเรือโดยสารและนักท่องเที่ยวกระจุกแน่นเพียงจุดข้ามฟากยอดนิมจากวัดสนามเหนือไปยังวัดปรมย์ยิกาवास เนื่องจากมีบริเวณจอดรถจำนวนมาก ควรมีการเพิ่มเส้นทางและวางแผนรองรับให้กระจายตัวมากขึ้น สร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยการประสานงานหลายภาคส่วน เริ่มจากการเพิ่มการโดยสารสาธารณะแทนการสร้างที่จอดรถ ประชาสัมพันธ์กระตุ้นการใช้งาน รวมทั้งการจัดการเส้นทางเดินสัญจรไปมาบนเส้นทางท่องเที่ยวยอดนิมรูปแบบเดิมที่แออัด ควรเสนอเส้นทางใหม่ ขยายโอกาสใหม่ให้มีความแตกต่างไปจากเดิม เป็นต้น

บทที่ 5

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล:

กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนั้น ถูกเรียบเรียงอย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

1. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเสนอแนวทางการจัดการที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมและพื้นที่

มีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้

1. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา
2. วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
3. เสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
  - 3.1 แนวทางด้านจัดการเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมที่หลากหลาย
  - 3.2 แนวทางด้านจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ
  - 3.3 แนวทางด้านทัศนคติของคนในพื้นที่มีต่อนักท่องเที่ยวสูงอายุ
4. รูปแบบและวิธีการนำแนวทางมาประยุกต์ใช้

จากนั้นสรุปแนวทางแต่ละด้านอีกครั้งและลงท้ายด้วยข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลและอภิปรายการศึกษา

ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

พบว่าชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีทรัพยากรวัฒนธรรมหลากหลายทั้งประเภทจับต้องได้และประเภทจับต้องไม่ได้ อีกทั้งเป็นที่รู้จักของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นอย่างดี และมีความคิดเห็นตรงกันว่าเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ดคือวิถีชีวิตและพุทธศาสนาแบบไทย-มอญ

ผลลัพธ์และความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของแดนชัย ไพรสมนต์ (2557:34) ที่ว่า เกาะเกร็ดยังคงรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งประเภทจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ รวมถึง ญัฐประวีณ (2537:63) ที่ว่า คนมอญเกาะเกร็ดเคร่งครัดในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เห็นได้จากหมู่บ้านของมอญแต่ละแห่งจะมีวัดอยู่ทุกหมู่บ้าน เพราะมอญจะชอบทำบุญ ช่วงเทศกาลสำคัญที่เกี่ยวกับพุทธศาสนามักพบเห็นมอญบ้านลัดเกร็ดมาทำบุญที่วัด และบทสัมภาษณ์ของแคทรียา ไฉยากุล ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ให้กับ ThaiQuote (2564) ที่ว่า “ ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดปรมัยยิกาวาส เป็นเวลากว่า 10 ปี แม่ครัวชาวมอญและชาววังได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการทำอาหารระหว่างกัน ทำให้ที่นี่มีขนมตำรับชาววัง อย่างขนมหันตรา จ่ามงกุฏ และขนมโบราณอีกหลายชนิด ”

คล้ายคลึงกับ สุรัตน์ บัวหิรัญ ชาวไทยเชื้อสายมอญและอดีตข้าราชการท้องถิ่น ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ว่า “ เกาะเกร็ดมีวิถีชีวิตที่หลากหลาย ทั้งคนมอญ มุสลิม ไทย พุทธ อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง และมีเครื่องปั้นดินเผาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คุณภาพไม่เหมือนที่อื่น นักท่องเที่ยวควรเข้ามาสัมผัส ” ในทำนองเดียวกับ พระราชญาณมงคล อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส (มรณภาพ) ผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมศาสนสถานและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ให้สัมภาษณ์เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ว่า “ เกาะเกร็ดจะมีพิพิธภัณฑ์เปิดใหม่อีกหนึ่งแห่งตรงรูปปั้นรัชกาลที่ 5 เกี่ยวกับประวัติของพระองค์ที่มาเยี่ยม ”

นอกจากการมีทรัพยากรวัฒนธรรมจำนวนมากแล้ว ผู้ประกอบการภายในยังมีประสบการณ์ร่วมกับทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดอย่างลึกซึ้ง ยังเป็นเครื่องชี้วัดหนึ่งด้านการตระหนักรู้ถึงตนเองเพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการ โดย พงษ์พันธุ์ ไชยนิล ผู้ประกอบกิจการบ้านดินมอญและตัวแทนคนรุ่นใหม่ของชุมชน ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2564 แสดงมุมมองว่า “ เราต้องสร้างความหมายของเกาะเกร็ดก่อนว่าคืออะไร ฟังมองว่าเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ ไม่ใช่แค่วัตถุวัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้ที่นี่มีคุณค่า สิ่งที่เราควรนำเสนอคือความเป็นมอญแล้วโยงออกไปทุกอย่าง เครื่องปั้นดินเผา อาหาร ศาสนา แล้วต่อยอดออกไป ”

ในส่วนของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กลุ่มผู้ประกอบการมีความคุ้นเคยกับการบริการนักท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบที่เดินทางมาเยือนเกาะเกร็ดเป็นอย่างดี โดยเฉพาะสูงอายุ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ เคยถามคนอายุ 89 - 90 ปี ทำไม่ถึงมา เขาตอบว่าอยากมาเห็นเกาะเกร็ดสักครั้ง คนสูงอายุมักมาไหว้พระกับดูของสะสมในพิพิธภัณฑ์หลังจากเดินตลาด ” – พระราชญาณมงคล อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส (มรณภาพ) สัมภาษณ์เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2564

“ คนสูงอายุชอบมาทานข้าวแช่สูตรโบราณ เนื่องจากที่นี่ไม่เหมือนที่อื่น เป็นสูตรที่ทำแจกเวลาถึงงานบุญ แจกในโรงทาน มีผักบั้ง ถั่วดำ วัตถุดิบหาง่าย ๆ ต่างกับของชาววัง ” - พชรพร หะสิทธิ์ เวช ผู้ประกอบการร้านขนมไทยและข้าวแช่แม่ทองเต็ม สัมภาษณ์เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2564

ขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้พื้นที่ตลาดริมน้ำหมู่ 6 - 7 ให้ความคิดเห็นในเชิงการจัดเส้นทางและกิจกรรมทางท่องเที่ยวว่า ควรขยายพื้นที่การค้าไปนอกเส้นตลาด ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพื้นที่อื่นมากขึ้น และหากผู้สูงอายุมาลองทำขนมที่บ้านหมู่ 2 ตอนและครอบครัวยินดีต้อนรับ (จากการสัมภาษณ์ ฉลวย อายุ 70 ปี ผู้ประกอบกิจการขนมไทย, วันที่ 29 พฤศจิกายน 2563) และนักท่องเที่ยวสูงอายุผู้มาเยือนเกาะเกร็ดบริเวณตลาดริมน้ำหมู่ 6 - 7 ให้เห็นว่า ในระยะ 10 ปี เกาะเกร็ดมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเช่นเดิม ตนไม่เคยไปจุดอื่นนอกจากตลาด และต้องการทราบข้อมูลการเดินทางมากขึ้น รวมถึงเรือข้ามฟากที่สะดวกขึ้น (จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวไม่ประสงค์ออกนาม เพศชาย อายุ 67 ปี, วันที่ 29 พฤศจิกายน 2563) รวมถึง นักท่องเที่ยวที่มีโอกาสได้ไปเยือนบริเวณหมู่ 1 ซึ่งได้รับความนิยมน้อยกว่าบริเวณตลาดริมน้ำหมู่ 6 - 7 แต่มีเส้นทางธรรมชาติและเส้นทางเลี่ยงความพลุกพล่านของตลาด ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุว่า

“ บ้านอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ จึงมาเที่ยวที่เกาะเกร็ดกับครอบครัวบ่อยครั้ง มากับแม่อายุ 80 ปี เส้นทางใหม่หมู่ 1-2 เดินสะดวกและปลอดภัยดี หากมีทางเดินแบบนี้ทั้งเกาะจะดีมาก เรือ (จากท่าเรือวัดสนามเหนือมายังวัดปรมัยยิกาวาส) ควรปรับปรุงให้ข้ามง่ายขึ้น และหากมีรถเข็นให้ยืมจะดีมาก ” (จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ เพศหญิง 60 ปี, 62 ปี และ 80 ปี รวม 3 ท่าน, วันที่ 30 พฤศจิกายน 2563)

จากการศึกษาทั้งสองส่วน จึงสรุปว่าการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีจุดเด่นในเรื่องความรู้ทางทรัพยากรและความหลากหลาย การตระหนักรู้ในตนเองของเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม และการมีแนวคิดพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของตนอยู่เสมอ ในขณะเดียวกัน นักท่องเที่ยวสูงอายุ และผู้ประกอบการรายย่อยต้องการให้มีการจัดการด้านเส้นทางเพื่อกระจายกลุ่มนักท่องเที่ยวจากบริเวณที่ได้รับความนิยมให้

แพร่กระจายไปยังบริเวณอื่น และพัฒนากิจกรรมหรือสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

สำหรับสรุปและอภิปรายผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่

2. เพื่อวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่เหมาะสมกับทรัพยากรวัฒนธรรมและบริบทของพื้นที่

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาที่มีเสียงจากคนในและคนนอกให้มีการจัดการเรื่องของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ดนั้น พบว่าสาเหตุหนึ่งเกิดจากการขาดความตระหนักรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ว่า การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลคืออะไร แต่ถ้าหากให้คำอธิบายถึงคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เช่น งานศึกษาจาก Darcy, S., & Dickson, T., (2009) ที่ว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล หมายถึง การทำให้บุคคลทุกคนได้รับความเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคในสินค้า บริการ และสภาพแวดล้อมที่ออกแบบมาสำหรับนักท่องเที่ยวทุกคน ทั้งผู้สูงอายุ คนพิการ และทารก ที่มีอุปสรรคทางการเดินทาง สอดคล้องกับกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2557) ที่ได้ระบุในเอกสารโครงการชุมชนต้นแบบอารยสถาปัตย์ เกาะเกร็ดอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ว่าได้ก่อสร้างปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกจากทำน้ำปากเกร็ด มายังเกาะเกร็ด รวม 90 จุด อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวยังคงต้องอาศัยการข้ามเรือเพียงทางเดียว จึงอาจเกิดอุปสรรคในกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย (Universal Design Community Model, 2017) ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอธิบายถึงสิ่งสอดคล้องกับความหมายดังกล่าวได้คร่าว ๆ เช่น

“ สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ ที่วัดมีรถเข็น ห้องน้ำ ทางลาดขึ้นโบสถ์ วิหาร แต่อบต.มีงบมาสักพักนึงแล้ว ยังไม่ได้ทำเพิ่ม ” – พระราชญาณมงคล อดีตเจ้าอาวาสวัดปรมย์ยิกาวาส (มรณภาพ) สัมภาษณ์เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2564

อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อมูลจากชาวบ้านในพื้นที่เรื่องขนาดของเส้นทาง ความสะดวกในการเข้าถึง และบริการด้านสาธารณูปโภค

“ ทางเท้าแคบ ลงเรือลำบาก ห้องน้ำไม่ทั่วถึง เส้นทางเดิม ๆ ไปแค่ตลาด ไม่มาที่ทางหมู่ 1 บ้าง ” - สุรัตน์ บัวศิริธู ชาวไทยเชื้อสายมอญและอดีตข้าราชการท้องถิ่น สัมภาษณ์เมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2564 สอดคล้องกับการลงพื้นที่ของผู้ศึกษาเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2563 ยังไม่พบสิ่งอำนวยความสะดวกทำเรือวัดสนามเหนือและวัดปรมย์ยิกาวาสซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้สัญจรหลักของนักท่องเที่ยว

กล่าวอย่างสรุป การจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลมีประเด็นปัญหา 2 เรื่อง คือ

1) การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวสูงอายุเอง กล่าวคือ ทราบเพียงเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพแต่ยังขาดการสร้างความปลอดภัยให้กับเส้นทาง และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่รองรับผู้สูงอายุ ยกตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวรู้จักข้าวแช่ชาววังบริเวณตลาดริมน้ำหมู่ 6, 7 แต่ไม่รู้จักข้าวแช่ชาวบ้านบริเวณหมู่ 1 เป็นต้น ส่งผลถึงการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมแต่จุดที่ได้รับความนิยม และเกิดความความไม่สะดวกในการสัญจร

2) ข้อจำกัดเรื่องการสร้างและบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกาย มีการจัดตั้งงบประมาณแต่พบอุปสรรคเรื่องการขนส่งวัสดุก่อสร้างเนื่องจากเกาะเกร็ดเข้าถึงทางได้เพียงทางน้ำ ส่งผลถึงการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่แออัดบริเวณท่าเรือหลัก การขึ้นลงเรือมีสิ่งกีดขวางต้องก้าวข้ามอย่างระมัดระวังรวมถึงคนที่อาศัยในพื้นที่ต้องเลี่ยงไปใช้การเข้าถึงจากท่าเรืออื่น และเมื่อเดินทางท่องเที่ยวทางถึงพื้นที่เกาะเกร็ดแล้ว จำนวนห้องสุขา เก้าอี้รถเข็น และความกว้างของทางเดิน จึงไม่สามารถรองรับได้อย่างเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาพบจากการสำรวจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด นอกจากการขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล และข้อจำกัดทางกายภาพ อีกสิ่งหนึ่งที่กำลังสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดเองคือ การหลงลืมวัฒนธรรมบางประเภท เช่น การสืบทอดวิธีทำขนมพื้นตราสูตรเฉพาะของเกาะเกร็ด เนื่องจากไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวซึ่งนิยมขนมไทยชาววัง เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ที่พบเห็นได้ทั่วไป เป็นที่นิยมในงานมงคลและมีรูปลักษณะสวยงามน่ารับประทานกว่า ผู้ประกอบการจึงหันไปตามกระแสมีความคิดเห็นว่สิ่งหนึ่งที่ควรกลับหันมาดูแลคือทรัพยากรวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่กำลังจะสูญหายไปตามกระแสสังคมเหล่านี้ ทำได้โดยการสนับสนุนไปพร้อมกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเพิ่มการเข้าถึงของกลุ่มคนให้หลากหลายขึ้นด้วยการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล:

กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1. แนวทางด้านจัดการเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมที่หลากหลาย

เสนอเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่เน้นการกระจายตัวนักท่องเที่ยวออกมาจากจุดยอดนิยม เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งแหล่งที่ได้รับความนิยมมาแต่เดิม เช่น โรงงานผลิตและจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา ร้านจำหน่ายขนมไทยโบราณ และอาหารมอญ ร่วมกับการนำเสนอจุดเยี่ยมชมมุมมองใหม่ เช่น ศาสนสถานสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายที่ตั้งอยู่หลังวัดซึ่งนักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะเพียงบริเวณด้านหน้าเสียส่วนมาก หรือแหล่งวัฒนธรรมตามบ้านเรือนในชุมชนรอบพื้นที่ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักเนื่องจากตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่ของตลาดริมน้ำหมู่ 6, 7 ให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น โดยเป็นเส้นทางสำหรับครึ่งวัน มีรายละเอียด ดังนี้

เริ่มจากข้ามฝั่งจากท่าตลาดประชาอุทิศ (ตั้งอยู่บริเวณใต้สะพานพระราม 4 ฝั่งตลาดปากเกร็ด มีที่จอดรถเพื่อคนทั้งมวล) ไปยังท่าเรือคูทิวเกาะเกร็ด จากนั้นออกเดินตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบริเวณหมู่ 6 และ หมู่ 7 เช่น ตลาดริมน้ำ แต่รวมถึงวัดเสาชงทอง ที่ตั้งของเจดีย์ยมุมไม้สิบสอง สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และวัดไผ่ล้อม ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยของศิลปะมอญแหล่งรวมคนมอญของประเทศในวันสำคัญทางศาสนา ร้านขนมไทยโบราณสูตรชาวงวัง ร้านขนมมอญเอกลักษณ์เฉพาะของเกาะเกร็ด เรียงรายสองข้างทางจนถึงเจดีย์เอียงวัดปรมย์ยิกาวาสบริเวณหัวมุมริมน้ำเจ้าพระยา

สักการะพระเจดีย์เอียงจากนั้นตามเส้นทางต่อมายังพิพิธภัณฑวัดปรมย์ยิกาวาสที่อยู่บริเวณใกล้เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาจากนิทรรศการชั้นกลางและของใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 รวมถึงจารึกพระไตรปิฎกภาษามอญ ตาลปัตร พัดยศ บริเวณชั้นบนหากนักท่องเที่ยวสามารถขึ้นบันไดได้

จากหน้าประตูพิพิธภัณฑ นักท่องเที่ยวสูงอายุสามารถแวะชมการตอกกระดาษทองอังกฤษ ศิลปกรรมประกอบพิธีศพของพระชั้นสูงเชื้อสายมอญจากช่างท้องถิ่นที่ปัจจุบันเหลือเพียงท่านเดียวเท่านั้นได้ ก่อนเข้าเส้นทางหลักของเกาะเกร็ดเพื่อเยี่ยมชมพระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาสด้านหน้า รวมถึงพระนอน และพระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรีบริเวณวิหารด้านหลัง

ผ่านท่าเรือวัดปรมย์ยิกาวาสที่ยังรอคอยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว เพื่อคนทั้งมวลไปตามเส้นทางเข้าหมู่ 1 เพื่อเยี่ยมชมบ้านกลุ่มหัตถกรรมดินเผา ศึกษาขั้นตอนและอุปกรณ์การผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากศูนย์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของเกาะเกร็ด

ก่อนเดินกลับแวะรับประทานข้าวแช่มอญกับเครื่องเคียงแบบชาวบ้าน และทดลองปั้นดินเผาด้วยตนเอง จากนั้นใช้เส้นทางธรรมชาติเลี่ยงการสัญจรแออัดที่สร้างขึ้นใหม่ เชื่อมจากบริเวณหมู่ 1 ด้านหลังวัดปรมย์ยิกาวาสกลับมายังเส้นทางตลาดหมู่ 7

แวะชมผลิตภัณฑ์สมุนไพรและผ่อนคลายร่างกายด้วยการแช่เท้าในน้ำอุ่นผสมสมุนไพรสูตรคลายปวดเมื่อย หรือนวดประคบสมุนไพรประมาณ 30 นาที ก่อนกลับมายังท่าเรือครูทิวบริเวณหมู่ 6 เช่นเดิม รวมระยะทางประมาณ 4.5 กิโลเมตร แล้วข้ามกลับไปยังท่าเรือประชาอุทิศ และโดยสารรถส่วนตัวจากจุดจอดเพื่อคนทั้งมวลได้สะพานพระราม 4 หรือรถโดยสารสาธารณะบริเวณเดียวกันตามความสะดวก

ภาพที่ 46 ภาพรวมเส้นทาง รวมระยะบนเกาะเกร็ด

ดัดแปลงจาก ที่มาภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด เข้าถึงได้จาก <https://www.kohkred-sao.go.th/public/>

สิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรวัฒนธรรมตามเส้นทาง

ภาพที่ 47 ป้ายบอกทางและสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกบริเวณจุดจอดรถใต้สะพานพระราม 4²⁴

ภาพที่ 48 แผ่นทางลาดระหว่างหัวเรือกับท่า
ตลาดประชานูทิศ²⁵

ภาพที่ 49 แผนที่ผังเกาะเกร็ดภาพนูนต่ำพร้อม
อักษรเบรลล์บริเวณท่าเรือครูทิวผังเกาะเกร็ด²⁶

ภาพที่ 50 เรือข้ามฟากที่มีพื้นที่รองรับรถเข็น
ด้านหน้า (หากมีการปรับปรุงแล้ว)²⁷

²⁴ ที่มาภาพ ผู้ศึกษา นภสร เวชพราหมณ์, 28 มิถุนายน 2563

²⁵ แหล่งเดียวกัน

²⁶ แหล่งเดียวกัน

²⁷ ที่มาภาพ ผู้ศึกษา นภสร เวชพราหมณ์, 28 มิถุนายน 2563

ภาพที่ 51 เจดีย์ตามศิลปะมอญ วัดไผ่ล้อม²⁸

ภาพที่ 52 เจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสอง วัดเสาธงทอง²⁹

ภาพที่ 53 ห้องน้ำรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล วัดเสาธงทอง³⁰

ภาพที่ 54 เส้นทางตลาดหมู่ 6 - 7³¹

²⁸ แหล่งเดียวกัน

²⁹ แหล่งเดียวกัน

³⁰ แหล่งเดียวกัน

³¹ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 55 มะตาด พืชมอญท้องถิ่นเกาะเกร็ด
บนรถเข็นตามเส้นทาง³²

ภาพที่ 56 แม่ฉลุย ผู้สืบทอดสูตรขนมไทย
ชาววัง³³

ภาพที่ 57 เจดีย์เอียง วัดปรมัยยิกาวาส³⁴

ภาพที่ 58 ห้องจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์วัด
ปรมัยยิกาวาส³⁵

³² ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

³³ แหล่งเดียวกัน

³⁴ แหล่งเดียวกัน

³⁵ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 59 โลงศพมอญของอดีตเจ้าอาวาส
วัดปรมัยยิกาวาส³⁶

ภาพที่ 60 ยอดฉัตรบนเจดีย์มูเตตาของวัดปรมัย
ยิกาวาส³⁷

ภาพที่ 61 เครื่องมุก ของใช้สมัยรัชกาลที่ 5³⁸

ภาพที่ 62 พระไตรปิฎกและจารึกภาษามอญ³⁹

³⁶ แหล่งเดียวกัน

³⁷ แหล่งเดียวกัน

³⁸ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

³⁹ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 63 เครื่องปั้นดินเผายุคโบราณภายในพิพิธภัณฑวัดปรมย์ยิกาวาส⁴⁰

ภาพที่ 64 นิทรรศการประวัติเครื่องปั้นดินเผาภายในพิพิธภัณฑวัดปรมย์ยิกาวาส⁴¹

เครื่องปั้นดินเผาสะสมภายในพิพิธภัณฑวัดปรมย์ยิกาวาส⁴²

หน้าจอสัมผัสแสดงข้อมูลในพิพิธภัณฑ⁴³

⁴⁰ แหล่งเดียวกัน

⁴¹ แหล่งเดียวกัน

⁴² แหล่งเดียวกัน

⁴³ แหล่งเดียวกัน

งานตอกกระดาษอังกฤษ ศิลปะประกอบพิธีมอญ ⁴⁴

ช่างตอกกระดาษอังกฤษคนสุดท้ายของ
เกาะเกร็ด⁴⁵

ศิลปกรรมมอญภายในวัดปรมัยยิกาวาส⁴⁶

พระไสยยาสน์ภายในวัดปรมัยยิกาวาส⁴⁷

⁴⁴ ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ แสงมีสินสกุล และศรีธัญญา อ่าวสมบัติกุล, 2561

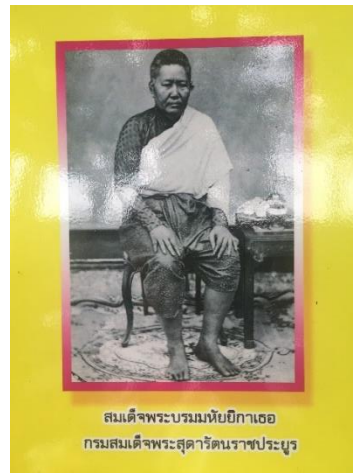
⁴⁵ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

⁴⁶ แหล่งเดียวกัน

⁴⁷ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 65 พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี
ภายในวัดปรมย์ยิกาวาส⁴⁸

ภาพที่ 66 ผู้อภิบาลที่รัชกาลที่ 5
ทรงบูรณะวัดถวายเป็น⁴⁹

ภาพที่ 67 ท่าเรือวัดปรมย์ยิกาวาสที่ยังต้องการ
สิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเพื่อ
คนทั้งมวล⁵⁰

ภาพที่ 68 อุปสรรคในการสัญจรของผู้สูงอายุคือ
ความแออัดและราวกันที่ต้องปีนข้าม⁵¹

⁴⁸ แหล่งเดียวกัน

⁴⁹ แหล่งเดียวกัน

⁵⁰ ที่มาภาพ รัชต์ภาคย์ แสงมีสินสกุล และศรีธัญญา อ่าวสมบัติกุล, 2561

⁵¹ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

ภาพที่ 69 เรือที่มีพื้นที่รองรับรถเข็นแต่ไม่ได้รับการใช้งาน⁵²

ภาพที่ 70 ท่าเรือวัดเสาชางทองที่มีการรองรับแต่ยังไม่ใช้ท่าเรือหลัก⁵³

ภาพที่ 71 เตาเผาเครื่องปั้นโบราณภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1 พื้นที่ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากขาดผู้สืบทอด⁵⁴

ภาพที่ 72 เตาเผายุคปัจจุบัน ภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1 ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากขาดผู้สืบทอด⁵⁵

⁵² แหล่งเดียวกัน

⁵³ แหล่งเดียวกัน

⁵⁴ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

⁵⁵ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 73 เครื่องปั้นดินเผายุคโบราณของเกาะ
เกิร์ตภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1⁵⁶

ภาพที่ 74 ฐานรองเครื่องปั้นดินเผาสายเฉพาะ
เกาะเกิร์ตภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1⁵⁷

ภาพที่ 75 ห้องจัดแสดงภายในศูนย์หัตถกรรมหมู่ 1⁵⁸

⁵⁶ แหล่งเดียวกัน

⁵⁷ แหล่งเดียวกัน

⁵⁸ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 76 บรรยากาศภายในร้านข้าวแซ่ใน
หมู่ 1⁵⁹

ภาพที่ 77 เครื่องเคียงข้าวแซ่สูตรชาวบ้านจาก
วัดตุติบท้องถื่นเช่น ถั่ว ผักบุง แตกต่างจากสูตรชาว
วัง⁶⁰

ภาพที่ 78 ขนมทองเอกสูตรชาววังจากร้านที่
ย้ายจากตลาด กลับมาบริเวณบ้านในพื้นที่หมู่

1⁶¹

ภาพที่ 79 ขนมเสน่ห์จันทน์สูตรชาววังจากร้าน
เดียวกัน⁶²

⁵⁹ ที่มาภาพ นภสร เวชพรารักษ์ 7 พฤศจิกายน 2563

⁶⁰ แหล่งเดียวกัน

⁶¹ แหล่งเดียวกัน

⁶² แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 80 เส้นทางเลี้ยวจุดปลูกพ่อกวนเพื่อ
กลับไปยังท่าเรือแต่ยังต้องการงบประมาณเพื่อสร้าง
เพิ่มเติม⁶³

ภาพที่ 81 เส้นทางถูกออกแบบให้มีวัสดุและสีสีน
คล้ายเครื่องปั้นดินเผา มีราวจับและร่องกันลื่น⁶⁴

ภาพที่ 82 เรือนมะขาม จุดบริการนวดและแช่
เท้าด้วยสมุนไพร⁶⁵

ภาพที่ 83 จุดแช่เท้าด้วยสมุนไพรสูตรคลายปวด
เมื่อย⁶⁶

⁶³ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์ 7 พฤศจิกายน 2563

⁶⁴ แหล่งเดียวกัน

⁶⁵ แหล่งเดียวกัน

⁶⁶ แหล่งเดียวกัน

ภาพที่ 84 ชาวบ้านสูงอายุผู้ประกอบการข้าว
แช่สูตรชาววัง⁶⁷

ภาพที่ 85 นักท่องเที่ยวสูงอายุและครอบครัว⁶⁸

ภาพที่ 86 พุดคุยกับชาวบ้านหมู่ 7⁶⁹

ภาพที่ 87 คุณสุรัตน์ บัวหิรัญ ผู้ให้สัมภาษณ์
จากหมู่ 1⁷⁰

⁶⁷ แหล่งเดียวกัน

⁶⁸ แหล่งเดียวกัน

⁶⁹ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 30 พฤศจิกายน 2563

⁷⁰ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 28 มิถุนายน 2563

ภาพที่ 88 ครอบครัวนักท่องเที่ยวสูงอายุบริเวณ
หมู่ 1⁷¹

ภาพที่ 89 นักท่องเที่ยวที่มีอุปสรรคทางร่างกาย
(ขา)⁷²

หลังจากกำหนดเส้นทาง จากนั้นนำเสนอความคิดดังกล่าวสู่องค์การบริหารส่วนตำบล เกาะเกร็ด เพื่อจัดทำประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชนรับทราบ รวมถึงอีกหนึ่งช่องทางคือ การเสนอต่อบริษัทนำเที่ยวที่มีฐานลูกค้าผู้สูงอายุ ตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เช่น นัตตี้ แอดเวนเจอร์ (Natty's adventure) และ เอดลี่ (Adly)

2. ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล
เสนอให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ดำเนินการแก้ไขปัญหาการขนส่งวัสดุก่อสร้าง เพื่อเริ่มดำเนินโครงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในส่วนที่ทำได้ เบื้องต้นก่อน เช่น แผ่นทางลาดขึ้นลงเรือ ทางเชื่อมระหว่างรอยต่อ ทางลาดลงโป๊ะเรือ และที่นั่ง อย่างน้อยท่าเรือหลักทั้ง 5 ท่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ ท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมย์ยิกาวาส ซึ่งมีการจัดการด้วยระบบสัมปทานของวัดปรมย์ยิกาวาส แต่ปัจจุบันอยู่ระหว่างข้อพิพาททางกฎหมาย จึงไม่สามารถทำการปรับปรุงได้ หากระหว่างรอให้ถึงระยะเวลาที่เหมาะสม มีการเรียกร้องข้อเสนอให้ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง อาจนำมาซึ่งการปฏิบัติที่บรรลุผล

ประเด็นดังกล่าวรวมถึงการตรวจสอบสภาพสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล หากพบการชำรุดหรือตั้งอยู่ไม่ตรงจุดประสงค์ ไม่มีการใช้งานแล้วปล่อยให้เสื่อมสภาพไปอย่างสูญเปล่า อาจเสนอการวางแผนที่ตรงจุด การทำข้อตกลงร่วมกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชนก่อนเริ่มโครงการ ฯ นำไปสู่การดำเนินงานต่อไป

⁷¹ ที่มาภาพ นภสร เวชพรหมณ์, 29 พฤศจิกายน 2563

⁷² ที่มาภาพ นภสร เวชพรหมณ์, 8 พฤศจิกายน 2563

และรวมถึงการประชาสัมพันธ์สิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม ให้ทราบในกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้ใช้งานหลัก เช่น ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ให้ทราบและใช้งานจริง อาจเชิญชวนผ่านการกระจายเสียงจากชุมชนที่มีอยู่เดิมหรือปรับวิธีสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ของการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด เช่น กลุ่มประชาสัมพันธ์ทางเฟซบุ๊ก (ที่กล่าวถึงข้างต้น) รวมถึงเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงกลุ่มดังกล่าว เพื่อรวบรวมผู้รับสารให้อยู่ในสื่อเดียวกัน

3. ด้านทัศนคติของคนในพื้นที่ต่อนักท่องเที่ยวสูงอายุ

สร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ พฤติกรรมการท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เนิบช้า และวิธีการดูแลกลุ่มลูกค้าสูงอายุเพื่อสร้างความสะดวกสบายและความประทับใจพร้อมกลับมาเยือนเกาะเกร็ดอีกครั้งเมื่อสถานการณ์โรคโควิด-19 คลี่คลายลง รวมทั้งเชิญตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ทั้ง นัตตี้ แอดเวนเจอร์ (Natty's adventure) และ เอดลี่ (Adly) เข้ามาให้ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับการดูแลนักท่องเที่ยวสูงอายุแก่ผู้ประกอบการ รวมถึงการผูกมิตรกับนักท่องเที่ยวในกรณีที่คุณค่าคือผู้สูงอายุเอง เป็นการสร้างคุณค่าแก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จากที่ดีอยู่แล้วแต่เดิมให้มีเสน่ห์มากขึ้น

วิธีการและรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล:

กรณีศึกษาเกาะเกร็ด ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ องค์กรการบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวสูงอายุ รวมถึงชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้ประกอบกิจการท่องเที่ยว เพื่อรับฟังและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล จากงานศึกษา
2. จัดอบรมโดยวิทยากรรับเชิญจากตัวแทนบริษัทนำเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล นัตตี้ แอดเวนเจอร์ (Natty's adventure) และ เอดลี่ (Adly) ให้กับชาวบ้านเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนกับชาวบ้าน และสร้างความเข้าใจ วิธีการดูแลผู้สูงอายุในแง่มุมที่แตกต่างในฐานะนักจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง

3. สนับสนุนมาตรการรักษาความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโควิด-19 ตั้งแต่ภายใน คือระหว่างชาวบ้านในชุมชน และจากภายนอกคือการตรวจสอบตั้งแต่การเข้าถึงพื้นที่ของนักท่องเที่ยว ระหว่างจุดท่องเที่ยว รวมทั้งตามแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมเช่น โบราณสถาน วัด โรงปั้นดินเผาที่มีการสัมผัสสูง ให้ปรับตัวตามสถานการณ์อยู่เสมอ สอดคล้องกับข้อพิจารณาหนึ่งของนักท่องเที่ยวสูงอายุคือเรื่องของการดูแลสุขภาพอนามัย ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้ารับวัคซีนป้องกันโรค และลงทะเบียนเข้าร่วมมาตรการรักษาความสะอาดและปลอดภัยหลักของประเทศ สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวไทย รวมถึงเมื่อเปิดประเทศรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ แบบนี้จะออกนอกประเทศเดินกินไปไหนคะ มีกล่าวถึงโควิดบ้างส่วนข้อเสนอแนะ ถ้าต้องเกริ่นสามารถนำมาประกอบได้
4. เผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลออกมาในรูปแบบของ ภาพเคลื่อนไหว (video) เพื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดที่แตกต่างจากตลาดริมน้ำเดิม โดยเผยแพร่เส้นทางผ่านกลุ่มประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดในสื่อสังคมออนไลน์ (เฟสบุ๊ก) ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่เผยแพร่ข้อมูลทาง วัฒนธรรม ประชาสัมพันธ์ร้านค้า รวมถึงตอบข้อสงสัยจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเดินทาง ช่วงเวลาทำการของเกาะเกร็ด มีผู้เข้าใช้อยู่เป็นประจำ ⁷³ และกลุ่มสังคมออนไลน์คล้ายคลึงกันอื่น ๆ ของเกาะเกร็ด ที่อาจร่วมมือประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มการเข้าถึงด้านข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยวยิ่งขึ้น ตอบรับวิถีชีวิตยุคออนไลน์ที่ควรเรียนรู้
5. สนับสนุนการซื้อขายสินค้าทางออนไลน์ เพื่อสร้างรายได้ให้ร้านค้าเหล่านั้นยังคงดำเนินกิจกรรมอยู่จนกระทั่งเปิดให้เยี่ยมชมอีกครั้ง โดยใช้ Village inside ช่องทางที่ทาง องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดนำเข้ามารองรับปัญหาการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ใน ลักษณะของเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการในเกาะเกร็ดและนักท่องเที่ยวสูงอายุ ซึ่งนิยมใช้แอปพลิเคชันนี้อยู่แต่เดิม ผ่าน

⁷³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ดูแลกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2564

ภาพที่ 90 วิธีการดำเนินงาน

บทสรุป

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีครั้งนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือในลักษณะของเครือข่ายหลายภาคส่วน ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยว ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางราชการท้องถิ่น รวมถึงชาวบ้านผู้ประกอบการอาชีพอื่น และนักท่องเที่ยวสูงอายุเอง เนื่องจากประเด็นปัญหาที่พบนั้นมีเรื่องของการจัดเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใน (อาศัยการสื่อสาร) และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพที่พอทำได้ (อาศัยงบประมาณและการลงมือปฏิบัติ) การนำไปปรับใช้จริงไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดความร่วมมือดังกล่าว ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกาะเกร็ดมีทรัพยากรวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตไทย-มอญอันล้ำค่าแต่เดิม เสริมด้วยแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่เข้ามาขยายขีดความสามารถในการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว และการรองรับของเจ้าของพื้นที่ ทั้งหมดนี้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงยุคปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงได้อย่างไร้ขอบข่าย และรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุในอนาคตอันใกล้ ให้กลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์และเวลาดังเช่นผู้สูงอายุ เข้าถึงเกาะเกร็ดได้สะดวกยิ่งขึ้น กระจายกลุ่มไปตามเส้นทางที่ทั่วถึงพร้อมกิจกรรมที่เหมาะสม สร้างความประทับใจและกลับมาเยือนอีกบ่อยครั้ง

แต่อย่างที่ทราบกันดีว่า แหล่งท่องเที่ยวทั่วโลกกำลังเผชิญความท้าทายจากวิกฤตหลากหลายชนิดในเวลาเดียวกัน ทั้งโรคระบาด ผลกระทบทางการเดินทาง เชื่อมโยงไปถึงเศรษฐกิจที่ชะลอตัวเป็นเวลานานชนิดที่ไม่เคยพบมาก่อน การวางแผนเพื่อรองรับสังคมที่เปิดกว้างเพื่อคนทั้งมวลในอนาคต และคงคุณค่าอัตลักษณ์เดิมให้มากที่สุดจึงเป็นเรื่องสำคัญ

หากมองย้อนไปในประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญที่มีการต่อสู้และอพยพย้ายถิ่นมาหลายครั้ง สิ่งหนึ่งที่ชาวไทยเชื้อสายมอญแทรกซึมไปถึงชนชาติอื่นในชุมชนเกาะเกร็ดมีคือความอดทนและการ

ควบคุมสภาวะทางจิตใจให้สงบนิ่ง จากการลงพื้นที่เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้ศึกษาสามารถสัมผัสได้ถึง ความแข็งแกร่งจากประสบการณ์ที่สะสมมานานของคนเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ศึกษาจึงเชื่อมั่นว่าการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเกร็ดจะกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง ในแนวทางที่มีคุณภาพและสร้างความตระหนักถึงทรัพยากรวัฒนธรรมมากขึ้น เปิดกว้างกับกลุ่มคนที่หลากหลายยิ่งขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกทางการเดินทางจะได้รับการปรับปรุงและประชาสัมพันธ์ให้ใช้งานอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น กลุ่มลูกค้าสูงอายุจะสามารถเข้ามาขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชุมชนทั้งจากการท่องเที่ยวอย่างเนิบช้าและการเรียนรู้การใช้ช่องทางติดต่อสื่อสารทางออนไลน์กับเจ้าของทรัพยากร วัฒนธรรมในช่วงเวลาที่มีการเดินทางถูกจำกัด รวมไปถึงคนในชุมชนเองมีโอกาสนำมาเรียนรู้และปรับตัวตามสถานการณ์ด้วยเช่นกัน สิ่งเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้หากมีการวางแผนที่ดี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การก้าวผ่านวิกฤตเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเกร็ดที่ดีขึ้น เริ่มจากการวางแผนทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล เจาะกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นลำดับแรก

ข้อเสนอแนะ

การจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดกับสถานการณ์โควิด-19

ความเป็นมาของโรคโควิด-19 (COVID-19) เกิดจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) ซึ่งเป็นไวรัสในสัตว์ มีหลายสายพันธุ์ โดยปกติไม่ก่อโรคในคน แต่เมื่อกลายพันธุ์จึงเป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในคน ในขณะที่ยังไม่รู้จักและไม่มีภูมิคุ้มกันทางพันธุกรรมจึงเกิดเป็นโรคระบาด โควิด-19 เป็นโรคติดต่อที่ระบบทางเดินหายใจ มีสมมติฐานว่าไวรัสกลายพันธุ์อาจจะมีแหล่งเริ่มต้นที่ค้างคาว ติดเชื้อผ่านสัตว์ตัวกลางและคนไปรับเชื้อมาแพร่ระหว่างคนสู่คน ปัจจุบันโรคโควิด-19 ได้ระบาดหนักไปทั่วโลก เริ่มพบผู้ป่วยครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) ที่เมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของ ประเทศจีน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนหนาแน่น จึงเกิดการระบาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็ว ต่อมาประเทศจีน แถลงเมื่อ 31 ธันวาคม พ.ศ.2562 ว่าได้เกิดโรคระบาดนี้ในประเทศ ขณะนั้นประเทศยังจีนสามารถควบคุมการระบาดได้ แต่โดยธรรมชาติของโรคติดต่อแล้วจะยังมีแหล่งของเชื้อนี้อยู่ ส่วนผู้ที่ติดเชื้อที่รับเชื้อในประเทศไทยรายแรก มีการรายงานเมื่อ 31 มกราคม 2563 โดยรับเชื้อจากคนที่ติดเชื้อที่มาจากประเทศจีน⁷⁴

โรคโควิด-19 เป็นโรคติดต่อที่ระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินหายใจเริ่มจากจมูกลงไปถึง หลอดลมในปอด แบ่งเป็น ทางเดินหายใจส่วนบน (จมูก โพรงรอบจมูกหรือไซนัส กล่องเสียง) และ ทางเดินหายใจส่วนล่าง (หลอดลม และ ปอด) การ ติดเชื้อที่ทางเดินหายใจส่วนบนจะก่อโรครุนแรง

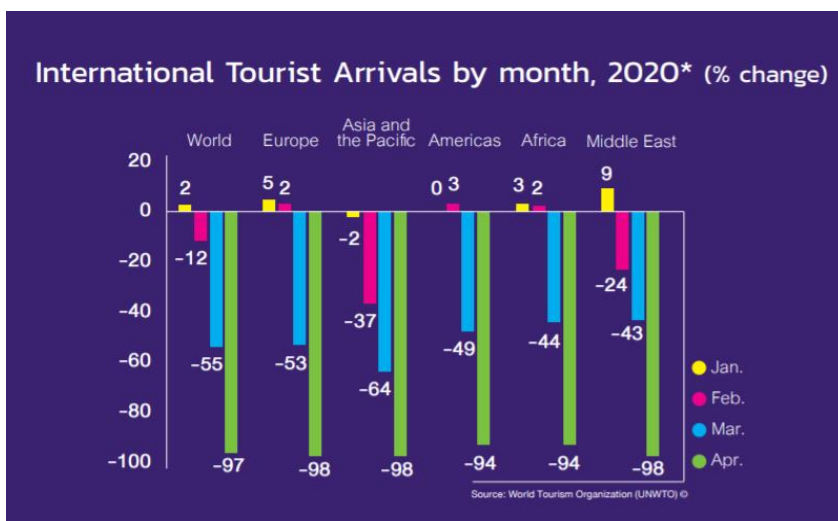
⁷⁴ สยมพร ศิริณาวิน. โควิด-19 ความรู้สู่ปัญญา พัฒนาการปฏิบัติ. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.2563: 11

น้อยกว่าการติดเชื้อ ทางเดินหายใจส่วนล่าง ความเจ็บป่วยเป็นผลจากที่ไวรัสเข้าไปแบ่งตัวในเซลล์เยื่อ
บุ ทางเดินหายใจ ทำลายเซลล์ และเกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากร่างกายอาการป่วยโดยทั่วไป ผู้ป่วยจะมี
อาการคล้ายไข้หวัดใหญ่ คือมีอาการ “ไข้ และ ไอ” ส่วนใหญ่เริ่มจาก ไอแห้งๆ ตามด้วย ไข้ ผู้ป่วย
ส่วนน้อย มีน้ำมูก เจ็บคอ หรือ จาม จมูกรับกลิ่นไม่ได้ (anosmia) แต่ไม่มีเสียงแหบหรือหาย

ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวโลก

จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ระบุถึงสถานการณ์
การท่องเที่ยวโลกว่า จากผลกระทบของโควิด-19 ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายปีพ.ศ. 2562 ส่งผลให้
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลกเติบโตลดลงในไตรมาสแรกของปี 2563 ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่าง
ประเทศลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปีพ.ศ. 2562 และต่อเนื่องมาจนถึงเดือนเมษายน 2563 ที่
ลดลงมากขึ้นอีกถึงร้อยละ 97 เมื่อเทียบกับเดือนเดียวกัน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการที่ทุกประเทศที่เป็น
แหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 100) ต่างใช้มาตรการจำกัดการเดินทางระหว่างกันเพื่อป้องกันการแพร่
ระบาดของโควิด-19 โดยธุรกิจ การบินและธุรกิจโรงแรมเป็นธุรกิจที่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้รับ
ผลกระทบในลำดับต้นจนทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างดำเนินมาตรการทุกด้าน โดยเฉพาะ
มาตรการด้านการเงินและการคลัง และการจ้างงานเพื่อบรรเทา ผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการ
ท่องเที่ยวจากต่างชาติ สำหรับกรณี “ไทยเที่ยวไทย” นั้น จำนวนผู้เยี่ยมชมคนไทยที่เดินทาง
ท่องเที่ยวภายในประเทศลดลงร้อยละ 30.77 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา ส่งผลให้
มูลค่าการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศในไตรมาสแรก ของปีพ.ศ.
2563 ลดลงอย่างเห็นได้ชัด (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

ภาพที่ 91 ภาพแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคของโลกที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด⁷⁵

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของไทยการดำเนินการตามมาตรการของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งเพื่อเป็นการป้องกันการลุกลามขยายตัวของการแพร่ระบาดของการบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น และมาตรการเตรียมความพร้อมและฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเมื่อสิ้นสุดโควิด-19 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวสำหรับวิถีปกติใหม่ (New Normal) และวิถีปกติระยะถัดไป (Next Normal) ตลอดจนข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์การปรับตัวของภาคการท่องเที่ยวของไทยตอบรับกับวิถีปกติในรูปแบบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต⁷⁶

ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด

มีการคาดการณ์ว่าโรคระบาดนี้อาจจะใช้ระยะเวลาในการคลี่คลายสถานการณ์ไปยาวนาน (EIU, 2020) ดังนั้นหากสถานการณ์กลับมาเป็นปกติอีกครั้งสิ่งสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการเพื่อกระตุ้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยสำคัญของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยคือการขับเคลื่อนและฟื้นฟูศักยภาพภาพด้านการท่องเที่ยวให้กลับมามีศักยภาพและสามารถรองรับความต้องการเดินทางมาเยือนของนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจและรู้สึกปลอดภัยโดยเฉพาะการ

⁷⁵ ที่มาภาพ World Tourism Organisation (UNWTO)

⁷⁶ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. รายงานภาวะเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยว ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - กันยายน 2563. หน้า 4 เข้าถึงได้จาก <https://www.mots.go.th/download/TourismEconomicReport/4-1TourismEconomicVol4.pdf>

ท่องเที่ยวโดยชุมชน⁷⁷ รวมถึงการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดเช่นกัน หลังจากสถานการณ์ระบาดหนักในประเทศไทยรวมถึงจังหวัดนนทบุรี พื้นที่ตั้งของชุมชนเกาะเกร็ด ศูนย์ข้อมูล COVID-19 จังหวัดนนทบุรีได้สั่งการให้ปิดพื้นที่การท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเกร็ดมาเป็นระยะตามการระบาดภายในประเทศ จากเดิมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทำการเพียงวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดราชการ ซึ่งถือเป็นจำนวนน้อยต่อสัปดาห์ การปิดทำการของเกาะเกร็ดจึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนขาดรายได้ และต้องหันไปประกอบอาชีพอื่นนอกชุมชนแทนเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว (ที่มาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน วันที่ 28 มิถุนายน 2563)

ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ดได้มีมาตรการจัดการออกมาเป็นระยะ เช่น มาตรการทางสุขภาพมีการสำรวจรับขึ้นทะเบียนผู้ที่ต้องการฉีดวัคซีนป้องกันไวรัสโควิด-19 และสนับสนุนการใช้นนทบุรีพร้อม แหล่งรวมข้อมูลการลงทะเบียนรับวัคซีนของจังหวัดนนทบุรีแบบออนไลน์⁷⁸ ประชาสัมพันธ์คำแนะนำในการเตรียมตัวก่อนรับวัคซีนป้องกันไวรัสโควิด-19 ของคนในพื้นที่ ส่งเสริมการสวมหน้ากากอนามัยและใช้แอลกอฮอล์เจลฆ่าเชื้อโรคด้วยการแจกจ่ายตามบ้านเรือนของประชาชนบนเกาะเกร็ด รวมถึงถุงยังชีพที่รวมเครื่องบริโภค ดำเนินการพ่นยาฆ่าเชื้อในพื้นที่เสี่ยงกรณีที่มีการพบเชื้อในเทศบาลตำบลเกาะเกร็ด เพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อโรค

ในส่วนของมาตรการด้านการท่องเที่ยว ได้มีโครงการร่วมกับกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม อบรมการใช้งานระบบ Village Insight พื้นที่แนะนำสินค้าและบริการออนไลน์ ให้กับตัวแทนผู้ประกอบการในชุมชนเกาะเกร็ดได้ใช้งาน โครงการดังกล่าวประสานงานกับชุมชนทั่วประเทศ รวม 37 แห่ง เพื่อรวบรวมและสนับสนุนการลงสินค้าและบริการ ตลอดจนถึงขั้นตอนการซื้อสินค้าและชำระเงินผ่านระบบออนไลน์

จากการค้นคว้าของผู้ศึกษาพบว่าจำนวนร้านที่เข้าร่วมของชุมชนเกาะเกร็ดภายในระบบแบ่งออกเป็น กิจกรรม 6 รายการ สถานที่ท่องเที่ยวแนะนำ 10 รายการ ร้านอาหาร 9 รายการ ที่พัก 8 รายการสินค้าแนะนำ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ขนมหวาน จำนวน 3 ร้านค้า จึงถือเป็นส่วนน้อยของร้านค้าจริงบนเกาะเกร็ด แต่มีข้อดีคือการเริ่มต้นจัดการพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าทางออนไลน์ของชุมชนแล้วขั้นต้น เพียงแต่ต้องการความร่วมมือจากกลุ่มชาวบ้านให้เข้ามาสมัครและเรียนรู้การใช้งานและในส่วนของนักท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องมีการลงทะเบียนในระบบก่อนเข้าใช้และระบุข้อมูลการชำระเงิน ที่

⁷⁷ ธิปฎพนธ์ ยิ้มประเสริฐ. การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและจิตวิทยาการท่องเที่ยว: แนวทางขับเคลื่อนและฟื้นฟูการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (โควิด-19). วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรกฎาคม-ธันวาคม 2563. หน้า 408 - 409

⁷⁸ ที่มา สื่อสังคมออนไลน์องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/kohkredsao/>

อยู่ในการจัดส่งเสมือนการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์รูปแบบอื่นทุกครั้ง⁷⁹ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงและใช้งาน Village inside อาจยังเป็นอุปสรรคต่อผู้สูงอายุทั้งผู้ค้าและนักท่องเที่ยวที่ยังไม่คุ้นชินกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มากนัก อาจยังต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ระบบใหม่ที่มีมากกว่าคนวัยหนุ่มสาวทั่วไป

จึงสรุปได้ว่าสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อความสุขภาพและการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของคนในพื้นที่ทั้งทางตรง คือ สุขภาพกายและใจที่อยู่ในความเสี่ยง และทางอ้อมคือการสูญเสียรายได้จากการปิดพื้นที่และไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดในอนาคตจึงควรคำนึงถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพทั้งจากคนในชุมชนเอง และมาตรการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจากภายนอกด้วยเช่นกัน แม้ทางออกหนึ่งคือการซื้อขายสินค้าแบบออนไลน์เพื่อต่อลมหายใจของคนในชุมชนยังไม่ตอบโจทย์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเกาะเกร็ดมากนัก เนื่องจากโจทย์หลักของการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดยังคงเป็นการสัมผัสชุมชนด้วยตนเอง ช่องทางออนไลน์สามารถตอบสนองได้เพียงการซื้อขายสินค้าชั่วคราวเท่านั้น จึงควรมีแนวทางรองรับเรื่องการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

⁷⁹ ที่มา โครงการ Village inside ชุมชนเกาะเกร็ด เข้าถึงเมื่อ 22 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก <http://villageinsight.org/Village/22>

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เน้นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพและการส่งเสริมศักยภาพของผู้ประกอบการเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุเมื่อมาเยือนแหล่งวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญในเกาะเกร็ด จากนั้นทำความเข้าใจปัญหาและมุ่งเสนอแนวทางการแก้ไข โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการออกภาคสนามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อประยุกต์กับจุดเด่นของเกาะเกร็ดคือ วัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญ และแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เพื่อปรับใช้การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางไปยังพื้นที่และระหว่างการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุซึ่งคือนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักและเป็นการรองรับสังคมสูงอายุในอนาคตอันใกล้

สรุปผลการศึกษา

การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาสุขภาพทางร่างกาย ช่วยลดความวิตกกังวลทางจิตใจ และสามารถเข้าถึงได้โดยกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย รวมถึงผู้สูงอายุซึ่งกำลังจะเพิ่มจำนวนขึ้นและสังคมไทยกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงอายุในอนาคตอันใกล้ การท่องเที่ยวโดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกและศักยภาพของคนในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย เรียกโดยรวมว่าการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล จึงเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับอนาคตของประเทศ อย่างไรก็ตาม การจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างแพร่หลาย รวมถึงการปฏิบัติอย่างถูกหลักและการประชาสัมพันธ์ให้มีการใช้งานอย่างทั่วถึง ที่ผ่านมามีการจัดทำโครงการสำรวจพื้นที่และโครงการตัวอย่างสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยวระยะสั้น เช่น จุดชมน้ำตก เส้นทางศึกษาธรรมชาติและอุทยานแห่งชาติ รวมถึงพื้นที่ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือแหล่งพหุวัฒนธรรม มีทั้งชาวไทย ไทยจีน ไทยมุสลิม รวมถึงชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งอพยพเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยต้นรัตนโกสินทร์จนกระทั่งนำวัฒนธรรมมอญที่ติดตัวมา เช่น การผลิตและใช้เครื่องปั้นดินเผา การประกอบอาหารมอญ ขนมมอญโบราณ เข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ รวมถึงการสืบต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงสร้างศาสนสถานตามแบบมอญอันเป็นเอกลักษณ์ไว้มากมาย ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทยเชื้อสายมอญกลายเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ของเกาะเกร็ด เรียกได้ว่าเมื่อมาเกาะเกร็ด นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดการสัมผัสวัฒนธรรมมอญผ่าน อย่างน้อยหนึ่งสิ่ง เช่น การเที่ยวชมโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน เครื่องปั้นดินเผา หรือแม้กระทั่งผ่าน อาหารการกินแบบมอญ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงและการอำนวยความสะดวกในการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด ซึ่งเข้าถึงได้เฉพาะทางเรื่อนั้นยังมีข้อจำกัดคือ การรักษาสภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกในการข้ามเรือให้สามารถใช้งานได้ระยะยาวและพร้อมอยู่เสมอ การจัดทำเส้นทางเยี่ยมชมโดยรอบให้กระจายความแออัดจากเพียงกลุ่มตลาดจำหน่ายสินค้าให้มาพื้นที่รอบนอกมากขึ้น รวมถึงทัศนคติและการอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุของกลุ่มคนท้องถิ่นซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพท่องเที่ยวโดยตรง การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลในพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ศึกษาต้องการทำความเข้าใจเพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงตามบริบทของสถานที่

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการ คือการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย เช่น อดีตตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชุมชน ผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านวัฒนธรรม ผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ ผู้ประกอบการจากภายนอก รวมถึงผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเพื่อคนทั้งมวล เพื่อทราบถึงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการเข้าถึง ความสะดวก และเสียงตอบรับของนักท่องเที่ยวที่แต่ละฝ่ายได้รับฟังมา รวมถึงการสัมภาษณ์กึ่งทางการแบบเจาะจงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มาเยี่ยมชมพื้นที่ และกำลังจะข้ามฝั่งมายังเพื่อท่องเที่ยวในเกาะเกร็ด เนื่องจากผู้สูงอายุ ซึ่งมีข้อกำหนดเรื่องศักยภาพทางร่างกาย คือกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการจัดการทางการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลและสามารถแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกของพื้นที่ได้จากประสบการณ์ตรง ส่วนประเด็นสำคัญในการเก็บข้อมูลคือการเข้าถึง การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน กิจกรรมและเส้นทางเพื่อรองรับกลุ่มผู้สูงอายุ จากนั้นนำผลสำรวจทั้งหมดมาสรุปและวิเคราะห์ แบ่งออกเป็นประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ดังนี้

1. ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากการวิจัยพบว่า เกาะเกร็ดมีทรัพยากรวัฒนธรรมหลากหลายประเภท ได้แก่ ประเภทจับต้องได้ เช่น โบราณสถาน วัดปรมัยยิกาวาส ตลาดสินค้าริมน้ำ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา ประเภทจับต้องไม่ได้ เช่น สุตรข้าวแช่ขาววัง สุตรขนมไทยโบราณ สุตรอาหารมอญโบราณ วิธีการปั้นเครื่องปั้นดินเผา วิธีการแกะสลักเครื่องปั้นดินเผา

อีกทั้งยังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรม เช่น เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาวัดเสารงทอง พิพิธภัณฑสถานของสะสมสมัยรัชกาลที่ 5 คัมภีร์ใบลานจารึกภาษามอญบนงาช้าง และเครื่องยศของชนชั้นสูงในพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี ศูนย์หัตถกรรมหนึ่งตำบลหนึ่ง

ผลิตภัณฑ์ จุดสาดหินขั้นตอนการเตรียมดินเผา รวมถึงทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ เช่น สูตรข้าวแช่ชาวบ้าน ซึ่งแตกต่างจากข้าวแช่ชาววัง วิธีการปั้นเครื่องปั้นดินเผาแบบประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย สูตรการผลิตยาสมุนไพรคลายปวดเมื่อย หรือนวดประคบ เป็นต้น ซึ่งทรัพยากรวัฒนธรรมไทย-มอญเหล่านี้ล้วนเป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่พบได้เฉพาะที่เกาะเกร็ด และอาศัยการใช้เวลาสัมผัสประสบการณ์เท่านั้น

2. ด้านการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

คำว่า “การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล” ยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้ประกอบกิจการภายในพื้นที่ รวมถึงนักท่องเที่ยวสูงอายุที่เข้ามาเยี่ยมชม เนื่องจากเป็นคำแปลกใหม่สำหรับคนไทยและสิ่งจับต้องได้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลยังมีให้เห็นเพียงบางพื้นที่เท่านั้น แต่หากให้คำอธิบายถึงคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่ว่า คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการเข้าถึงและการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มทุกช่วงวัยและสภาพร่างกาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และการสร้างความเข้าใจจากคนในพื้นที่ ซึ่งคำนิยามจากข้อค้นพบดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับงานศึกษาทางสถาปัตยกรรมศาสตร์เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพและโครงการนำร่องเรื่องการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่เกาะเกร็ดจากภาคการศึกษาที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม งานศึกษาค้างนี้จะเพิ่มเติมในส่วนของกิจกรรม ศักยภาพและความเข้าใจของคนในพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงกับการจัดการทางการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล

ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเข้าใจและสามารถอธิบายได้ว่าเกาะเกร็ดมีการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลอย่างไรบ้าง พบเห็นสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทใดบ้าง เช่น ห้องน้ำที่รองรับรถเข็น เสียงประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด ทางลาด และเรือข้ามฟากที่รองรับรถเข็นหรือจักรยาน บริเวณท่าเรือตลาดประชาอุทิศ มายังท่าเรือคูทิวบริเวณตลาดริมน้ำหมู่ 6 และ หมู่ 7 ซึ่งผู้ใช้งานส่วนมากคือคนภายในพื้นที่เองมากกว่านักท่องเที่ยวซึ่งนิยมท่าเรือวัดสนามเหนือ – วัดปรมย์ยิกาวาส ในส่วนของประสบการณ์ร่วมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผู้ประกอบกิจการในพื้นที่ส่วนมากคุ้นเคยกับการมีนักท่องเที่ยวสูงอายุเข้ามาใช้บริการและมีข้อคิดเห็นว่าการควรปรับปรุงทางเท้า การโดยสารทางเรือ เพื่อการเข้าถึงของคนหลากหลายประเภท ให้มีจำนวนเพียงพอและตรงกับจุดที่ได้รับความนิยม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบบริเวณที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกแต่เดิมให้มีการใช้งานอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น

อีกหนึ่งประเด็นที่พบจากการสัมภาษณ์คือ ในพื้นที่ของเกาะเกร็ด ซึ่งบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ยังมีข้อขัดแย้งภายในพื้นที่ เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มตัวแทนผู้ลงสมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละสมัย ขาดความสามัคคีในการร่วมงานหากกลุ่มที่ได้รับเสียงข้างมากไม่ใช้กลุ่มของตนเอง ส่งผลถึงงานพัฒนาพื้นที่และสิ่งก่อสร้างต่างๆไม่กระจายตัวอย่างทั่วถึง ส่งผล

ถึงการรองรับและการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวที่ไม่ทั่วถึง พบได้จากข้อมูล การให้สัมภาษณ์ที่กล่าวถึงฝ่ายบริหารและฝ่ายตรงข้ามในเชิงเสียดสี

จากผลการศึกษาที่ค้นพบจึงสามารถวิเคราะห์ถึงโอกาสของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลบน พื้นที่เกาะเกร็ดได้ว่า ศักยภาพในเชิงพื้นที่ทั้งแหล่งวัฒนธรรม ศาสนสถาน ประเพณีนั้นมีอย่างสมบูรณ์ และได้รับการสืบทอดอย่างเคร่งครัด กลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญมีความรักและห่วงใยในวัฒนธรรม ของตนเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขคือ ความสามัคคีระหว่างตัวแทนฝ่ายบริหารและกลุ่ม ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน แม้เกาะเกร็ดคือพื้นที่พหุวัฒนธรรม รวมกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติและ ศาสนา เมื่อมีประเพณีต่าง ๆ ผู้คนเข้ามาช่วยเหลือกัน แต่ในบางครั้งเมื่อจัดทำโครงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก หรือ การขอความร่วมมือในการปรับปรุงพื้นที่และการทำงานร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน ยังขาดความสามัคคีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือจำนวนนักท่องเที่ยว และการกระจายกลุ่มนักท่องเที่ยว ให้ทั่วถึง รวมถึงกระจายรายได้ของชุมชนให้ออกจากกระจุกตัวในพื้นที่ตลาดมายังพื้นที่ตามบ้านแต่ละ หลังมากขึ้น อีกส่วนหนึ่งที่ควรเพิ่มเติมคือการประชาสัมพันธ์เส้นทางที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกบน พื้นที่เกาะเกร็ดให้มีการใช้งานอย่างแพร่หลายมากขึ้นในกลุ่มคนที่จำเป็น เช่น ผู้สูงอายุ ซึ่งคือ นักท่องเที่ยวกลุ่มหลักที่พบบนพื้นที่ กล่าวโดยสรุปว่า หากความสามัคคีในการทำงานและการจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับผู้มีข้อจำกัดทางด้านร่างกายของเกาะเกร็ดได้รับการปรับปรุง โอกาส ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีจะสามารถ เติบโตได้ดีขึ้น และเกาะเกร็ดจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบได้ดียิ่งขึ้น รวมถึง นักท่องเที่ยวต่างชาติในอนาคต

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งแหล่งที่ ได้รับความนิยมาแต่เดิม เช่น วัดปรมย์ยิกาวาส เจดีย์เอียงริมน้ำ โรงงานผลิตและจำหน่าย เครื่องปั้นดินเผา ร้านจำหน่ายขนมไทยโบราณ และอาหารมอญ ร่วมกับการนำเสนอจุดเยี่ยมชมแหล่ง ใหม่ เช่น ศาสนสถานที่ตั้งอยู่หลังวัดซึ่งนักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะเพียงบริเวณด้านหน้าเสียส่วนมาก หรือ แหล่งวัฒนธรรมตามบ้านเรือนในชุมชนรอบพื้นที่ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักเนื่องจากตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่ ของตลาดริมน้ำหมู่ 6 และหมู่ 7 ให้ได้รับโอกาสเผยแพร่และสืบสานทรัพยากรให้คงอยู่ต่อไป ใน ลักษณะของเส้นทางท่องเที่ยว ดังนี้

เริ่มข้ามฝั่งจากท่าตลาดประชาอุทิศ เทศบาลนครปากเกร็ด ไปยังท่าเรือครูทิว ตำบลเกาะเกร็ด ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล จากนั้นออกเดินทางตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบริเวณหมู่ 6 และ หมู่ 7 เช่น วัดเสาชงทอง ที่ตั้งของเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และวัดไผ่ล้อม ที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยของศิลปะมอญ รวมถึงร้านขนมไทยและมอญโบราณสูตรชาววัง เอกลักษณะเฉพาะถิ่นตามทางเดิน จากนั้นสักการะพระเจดีย์เอียงริมน้ำยอดนิคม จากนั้นตามเส้นทางมายังพิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาสที่อยู่บริเวณใกล้เจดีย์เอียง เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาและของใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 รวมถึงจารึกพระไตรปิฎกภาษามอญ ตาลปัตร พัดยศ จากนิทรรศการชั้นบน หน้าประตูพิพิธภัณฑน์ักท่องเที่ยวสูงอายุสามารถแวะชมการตอกกระดาษทอง ศิลปกรรมประกอบพิธีศพของพระชั้นสูงเชื้อสายมอญจากช่างท้องถิ่นที่ปัจจุบันเหลือเพียงท่านเดียวเท่านั้น ก่อนเข้าเส้นทางหลักของเกาะเกร็ดเพื่อเยี่ยมชมพระอุโบสถวัดปรมัยยิกาวาสด้านหน้า รวมถึงพระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรีที่ซ่อนอยู่บริเวณวิหารด้านหลังผ่านท่าเรือวัดปรมัยยิกาวาสที่ยังรอการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลไปตามเส้นทางเข้าหมู่ 1 เพื่อเยี่ยมชมบ้านกลุ่มหัตถกรรมดินเผา ศึกษาขั้นตอนและอุปกรณ์การเตรียมดิน ปั้นดิน และเตาเผาโบราณจากศูนย์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของเกาะเกร็ด จากนั้นเรียนรู้วิธีทำเครื่องปั้นดินเผากับชาวบ้านและทดลองด้วยตนเอง ก่อนเดินทางกลับแวะรับประทานอาหารข้ามมอญกับเครื่องเคียงแบบชาวบ้านที่มีผัดผักบุ้งและถั่วดำ วัดฤทธิไภคบ้าน แตกต่างจากสูตรชาววัง จากนั้นใช้เส้นทางธรรมชาติเลียบการสัญจรแอดที่สร้างขึ้นใหม่ เชื่อมจากบริเวณหมู่ 1 ด้านหลังวัดปรมัยยิกาวาสกลับมายังเส้นทางตลาริมน้ำ แวะชมผลิตภัณฑ์สมุนไพรสูตรโบราณและผ่อนคลายร่างกายด้วยการแช่เท้าในน้ำอุ่นผสมสมุนไพรสูตรคลายปวดเมื่อย หรือนวดประคบสมุนไพรประมาณ 30 นาที ก่อนกลับมายังท่าเรือครูทิวเช่นเดิม รวมระยะทางประมาณ 4.5 กิโลเมตร แล้วข้ามกลับไปยังท่าเรือประชาอุทิศ ฝั่งเทศบาลนครปากเกร็ด ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ยังไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวสูงอายุเท่าไรนัก กลับมายังจุดจอดรถส่วนตัว หรือทำรถประจำทางได้อย่างปลอดภัย

1. นำเสนอการจัดเส้นทางดังกล่าวกับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ประชาสัมพันธ์ในชุมชนเกาะเกร็ดเพื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในรับทราบ รวมถึงอีกหนึ่งช่องทางคือการเสนอต่อบริษัทนำเที่ยวที่มีฐานลูกค้าคือผู้สูงอายุ ที่ได้กล่าวถึงในส่วนข้างต้น เช่น เอดลี (Adly) และ นัตตี้ แอดเวนเจอร์ (Natty's adventure) รวมทั้งเชิญตัวแทนจากทั้ง 2 บริษัทเข้ามาให้ความรู้เบื้องต้นกับชาวบ้านเกี่ยวกับการดูแลนักท่องเที่ยวสูงอายุ รวมถึงการผูกมิตรกับนักท่องเที่ยวในกรณีที่มีค่าคือผู้สูงอายุเอง เป็นการสร้างคุณค่าแก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนเกาะเกร็ดให้มีเสน่ห์มากขึ้น

2. เพิ่มการประชาสัมพันธ์สิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักอารยสถาปัตย์ที่มีอยู่เดิมให้ทราบในกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผู้ใช้งานหลักดังเช่น ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาให้

ทราบและใช้งานจริง อาจเชิญชวนผ่านการกระจายเสียงจากวัดปรมัยยิกาวาสที่มีอยู่เดิมและปรับวิธีสื่อสารให้ตรงกับผู้รับสื่อมากขึ้น

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีครั้งนี้ อาศัยความร่วมมือในลักษณะของเครือข่ายหลายภาคส่วน ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ประกอบกิจการท่องเที่ยว ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางราชการท้องถิ่น รวมถึงชาวบ้าน ผู้ประกอบอาชีพอื่น และนักท่องเที่ยวสูงอายุเอง เนื่องจากประเด็นปัญหาที่พบนั้นมีเรื่องของการจัดเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใน (อาศัยการสื่อสาร) และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพที่พอทำได้ (อาศัยงบประมาณและการลงมือปฏิบัติ) การนำแนวทางไปปรับใช้จริงไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดความร่วมมือดังกล่าว ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกาะเกร็ดมีทรัพยากรวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตไทย-มอญอันล้ำค่าแต่เดิม เสริมด้วยแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลที่เข้ามาขยายขีดความสามารถในการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวและการรองรับของเจ้าของพื้นที่ ทั้งหมดนี้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงยุคปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงได้อย่างไร้ขอบข่าย และรองรับการเข้าสู่สังคมสูงอายุในอนาคตอันใกล้ ให้กลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์และเวลาดังเช่นผู้สูงอายุ เข้าถึงเกาะเกร็ดได้สะดวกยิ่งขึ้น กระจายกลุ่มไปตามเส้นทางที่ทั่วถึงพร้อมกิจกรรมที่เหมาะสม สร้างความประทับใจและกลับมาเยือนอีกบ่อยครั้ง สร้างการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

รายการอ้างอิง

- กนกธร ชัยสุขสังข์. (2556). การเพิ่มมูลค่าของธุรกิจร้านค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: เกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 9(1), 42.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). คู่มือการดำเนินโครงการชุมชนต้นแบบที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของทุกคน.
- กฤษณพงศ์ ภูกลาง. (2554). การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมย่านคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. บัณฑิตวิทยาลัย. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โครงการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์. (2559). ไทยเที่ยวเท่ เกาะเกร็ดเจ็ดยี่เอียงเคียงน้ำ สืบสานงานศิลป์ ถิ่นไทยรามัญ.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). โครงการวิถีทัศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐพัชร์ มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2.
- ดร.ชนิ เอมพันธุ์. (2550). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- แดนชัย ไพรสมณต์. (2557). การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. การค้นคว้าอิสระตามหลักสูตรปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรมภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธฤชวรรณ มาตกุล. (2556). แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีสาน กรณีศึกษาวัดศิลาอาสน์(ภูพระ)จังหวัดชัยภูมิ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิศาล บุญผูก. (2553). ท้องถิ่นปากเกร็ด. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- ราณี อีสัยกุล. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเอกสารการสอนชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

วรรณพร ไกรยะบุตร, สุภัตรา เผือกดี, นฤมล ทองด้วง, โภคิน รูปมะเลา, และ พงษ์พิพัฒน์ เสน่ห์ดี.

(2564). **ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** วารสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ ราชภัฏเลยวิชาการ ความท้าทายทางการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสังคมท้องถิ่นวิถีใหม่. หน้า 65.

ศิวธิดา ภูมิวรรณ. (2559). **แนวทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด นครพนม.** สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 13 (1), 184-201.

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). **โครงการแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.**

สุกัญญา พวกสนิท. (2563). **พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีการศึกษา 16

สุวัช วาณิชวีรพห. (2562). **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี.** วารสารจันทร์เกษมสาร, 25(1), 31-44.

สุรินธร ชาญสมร. (2559). **ความร่วมมือในแบบเครือข่ายกับโครงการสร้างชุมชนแห่งการอยู่ร่วมกัน และเข้าถึงได้ในอาเซียน กรณีศึกษา ชุมชนต้นแบบเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สาขาวิชาการเมืองการปกครองสำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2560). **ชุดความรู้เรื่อง สถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (Accessible for All).** หน้า 28

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. (2561). **งานส่งเสริมการท่องเที่ยว สำนักงานปลัด. แผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด ประจำปี พ.ศ. 2562 – 2565.** หน้า 16 – 17.

อรลัชชา ศิวรักษ์, พจนา สนวนศรี, ชนินทร อยู่เพชร, แก้วตา ม่วงเกษม, มาลินวิษา ศักติยากร, วิริยะ เตชะรุ่งโรจน์, วิมลสิริ เหมทานนท์ และอาภาพร เอี่ยมอุบล. (2559). **คู่มือสำหรับฝึกอบรมชุมชนท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: กรมท่องเที่ยว. วนิดาการพิมพ์.

อรสา เงินฉาย. (2550). **การศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อารีญา บุญทวี, ดา เนื่องจำนงค์, และ วชิรพงศ์ มณีนันท์วัฒน. (2558). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพ
ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวอาเภอลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา.**

วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, 20(1), 67-85.

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา ศึกษาเฉพาะ
กรณี ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, 2560

Bob Mckercher & Hilary, du cros. (2002). **Cultural Tourism: The Partnership Between
Tourism and Cultural Heritage Management. 2002.** Routledge publishing.
Page 4 – 10.

Elisa Alén, Trinidad Domínguez and Nieves Losada. (2012). **New Opportunities for the
Tourism Market: Senior Tourism and Accessible Tourism.** University of Vigo,
Spain P.140

Greg Richards. (2001). Creating a New Tourism? In tourism I culture: Debats del Congres
de Turisme Cultural.

IvicaLinderová, PetrJaneček. (2017). **Accessibility for tourism in Czech Republic
CURRENT STATE IN THE CZECH BUSINESS AND NON-BUSINESS
ENVIRONMENT.** P.169

National Science Foundation. (2018). **Universal Design Guidelines for Public Programs
in Science Museums.** P.11

World Tourism Organization (UNWTO). (2016). **Accessible Tourism for All: An
Opportunity within Our Reach.** P.15

World Tourism Organization (UNWTO). (2016). **Manual on Accessible Tourism for All:
Principles, Tools and Best Practices – Module I: Accessible Tourism –
Definition and Context.** UNWTO, Madrid.

ภาคผนวก

เส้นทางสัญจรที่พลุกพล่านบริเวณตลาดหมู่ 6,7⁸⁰ เส้นทางสัญจรที่พลุกพล่านบริเวณตลาดหมู่ 6,7⁸¹

เส้นทางขนาด 2 เลน บริเวณหมู่ 1 - 3
สามารถใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงจุดพลุกพล่านได้⁸² ชาวบ้านสูงอายุเดินทางด้วยจักรยานสามล้อ
บนทางเชื่อมหมู่บ้านบนเกาะเกร็ด⁸³

⁸⁰ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 7 พฤศจิกายน 2563

⁸¹ แหล่งเดียวกัน

⁸² ที่มาภาพ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด, 12 มิถุนายน 2564

⁸³ แหล่งเดียวกัน

ร้านจักรยานให้เช่ารอบเกาะเกร็ด⁸⁴

ชาวบ้านสูงอายุขณะทำบุญ ณ วัดปรมัยยิกาวาส
ที่ยังคงมีการสวดมนต์ภาษามอญ⁸⁵

ชาวบ้านสูงอายุขณะทำบุญ ณ วัดปรมัยยิกาวาส
ที่ยังคงมีการสวดมนต์ภาษามอญ⁸⁶

ร่องรอยศิลปะมอญวัดไผ่ล้อม หมู่ 6⁸⁷

ร่องรอยศิลปะมอญวัดไผ่ล้อม หมู่ 6⁸⁸

⁸⁴ แหล่งเดียวกัน

⁸⁵ ที่มาภาพ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด, 13 มิถุนายน 2563

⁸⁶ แหล่งเดียวกัน

⁸⁷ ที่มาภาพ นภสร เวชพราหมณ์, 11 กรกฎาคม 2563

⁸⁸ แหล่งเดียวกัน

ตัวอย่างแบบสอบถาม (ใช้ชื่อวิทยานิพนธ์เดิม)

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

สืบค้น สืบค้น และนำเสนอแนวทางที่สอดคล้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมเดิมของพื้นที่ เพื่อนำมาปฏิบัติจริงและเพิ่มคุณค่าให้กับชุมชนเกาะเกร็ด ให้ทรงคุณค่า เป็นที่รู้จัก และสามารถเข้าถึงได้โดยกลุ่มคนทุกรูปแบบ ในที่นี้เจาะจงไปยังกลุ่มผู้สูงอายุเป็นลำดับแรก เพื่อตอบสนองสังคมสูงอายุในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลในประเทศไทย
2. ศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดในเชิงเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว
3. เสนอแนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด

ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือ

*Required

1. ชื่อ-นามสกุล *

---

2. ที่อยู่บนเกาะเกร็ด

Mark only one oval.

- หมู่ 1
- หมู่ 2
- หมู่ 3
- หมู่ 4
- หมู่ 5
- หมู่ 6
- หมู่ 7
- มาจากภายนอก

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3. เพศสภาพ *

Mark only one oval.

- หญิง
- ชาย
- เพศทางเลือก

4. อายุ *

Mark only one oval.

- ต่ำกว่า 20 ปี
- 21 - 40 ปี
- 41 - 64 ปี
- 65 ปี ขึ้นไป

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกียด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

5. อาชีพ *

Mark only one oval.

- ผู้ขายอาหาร ขนม และเครื่องดื่ม
- ค้าขายอื่นๆ (เสื้อผ้า สมุนไพร ของที่ระลึก หาบเร่ แผงลอย ของชำ ฯลฯ)
- กิจการเครื่องปั้นดินเผา
- ศิลปินด้านอื่นๆ
- พระภิกษุ สามเณร เจ้าหน้าที่วัด
- ครู อาจารย์
- ข้าราชการท้องถิ่น
- ผู้นำชมแหล่งเรียนรู้ (พิพิธภัณฑ์ งานศิลปะ วัฒนธรรม ชุมชน ฟาร์มเกษตร)
- ผู้ซ่อมมอเตอร์ไซค์รับจ้าง
- กิจการเรือเล็กชมคลอง เรือข้ามฟาก
- กิจการให้เช่าจักรยาน
- ที่พัก
- งานบริการ (หมอนวด พนักงานร้านอาหาร)
- ชาวบ้านทั่วไป
- Other: _____

Section 2

สำรวจการรับรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมบนเกาะเกียด

6. คุณคิดว่าเกาะเกียดเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่น่าสนใจหรือไม่ ? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
ไม่น่าสนใจ	☐	☐	☐	☐	☐	น่าสนใจมาก

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

7. จากคำตอบข้างต้น เพราะเหตุใด ? *

_____

8. แหล่งวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดที่คุณคุ้นเคย *

Tick all that apply.

- โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น เจดีย์ วัด มัสยิด พระพุทธรูป
- พิพิธภัณฑ์
- ตลาดริมน้ำ
- ข้าวแช่สูตรชาววัง
- ข้าวแช่สูตรชาวบ้านเกาะเกร็ด
- ขนมไทยโบราณ
- อาหารมอญโบราณ ขนมหันตรา
- ศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
- เครื่องปั้นดินเผาลายวิจิตร
- เครื่องปั้นดินเผาแบบประยุกต์
- สมุนไพรไทย นวดแผนโบราณ
- ผ้าบาติก
- งานดอกกระดาษทอง
- ประเพณีมอญ เช่น สงกรานต์ ตักบาตรทางเรือ ขบวนแห่

Other: _____

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

9. แหล่งวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดที่คุณเคยมีประสบการณ์ร่วม *

Tick all that apply.

- โบราณสถาน โบราณวัตถุ เจดีย์ วัด มัสยิด พระพุทธรูป
- พิพิธภัณฑ์
- ตลาดริมน้ำ
- ข้าวแช่สูตรชาววัง
- ข้าวแช่สูตรชาวบ้านเกาะเกร็ด
- ขนมไทยโบราณ
- อาหารมอญโบราณ ขนมหันตรา
- ศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
- เครื่องปั้นดินเผาลายวิจิตร
- เครื่องปั้นดินเผาแบบประยุกต์
- สมุนไพรไทย นวดแผนโบราณ
- ผ้าบาติก
- งานดอกกระดาษทอง
- ประเพณีมอญ เช่น สงกรานต์ ตักบาตรทางเรือ ขบวนแห่

Other: _____

10. แหล่งวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง ถ้ามี

_____

Section 3

สำรวจความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ด

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

11. คุณคิดว่าเกาะเกร็ดมีจุดท่องเที่ยวหลักคืออะไร

Tick all that apply.

- วัฒนธรรมอาหาร ขนม เครื่องดื่ม ไทยโบราณ
- วัฒนธรรมอาหาร ขนม เครื่องดื่ม มอญโบราณ
- เคาเครื่องปั้นดินเผาสมัยโบราณ
- โบราณสถาน วัด เจดีย์ โบสถ์
- ศูนย์เรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ บ้านศิลปิน
- เส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติสำหรับจักรยาน
- ร้านกาแฟ ร้านอาหาร บาร์ ริมน้ำ

Other: _____

12. คุณคิดว่าเกาะเกร็ดมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวประเภทใด *

Tick all that apply.

- ครอบครัว
- คู่รัก
- กลุ่มเพื่อน
- ผู้สูงอายุ
- นักเรียน นักศึกษา
- ผู้สนใจศึกษาวัฒนธรรม
- ผู้พิการที่มีกำลังทรัพย์

Other: _____

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

13. จุดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดที่คุณอยากให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเพิ่มขึ้น *

Tick all that apply.

- เจดีย์เอียง
- วัดปรมัยยิกาวาส โบสถ์พระนอน
- พิพิธภัณฑ์วัดปรมัยยิกาวาส
- วัดไผ่ล้อม
- เจดีย์มอญวัดไผ่ล้อม
- วัดฉิมพลีสุทธาวาส
- วัดเสาธงทอง
- เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองวัดเสาธงทอง
- ตลาดริมน้ำ
- ร้านข้าวแช่สูตรชาววัง
- ร้านข้าวแช่สูตรชาวบ้าน
- ร้านขนมไทยโบราณ
- ร้านขนมมอญโบราณ
- ร้านทอดมันหน่อกล้วย
- ร้านอาหารพื้นบ้าน
- ร้านสมุนไพรไทย นวดแผนโบราณ
- โรงเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้าน
- ศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาหมู่ 1
- ศูนย์ผ้าบาติก

Other: _____

14. จุดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบนเกาะเกร็ดอื่นๆ ที่อยากให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม

Section 4

สำรวจความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เจาะกลุ่มผู้สูงอายุ

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

15. คุณรู้จักการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลหรือไม่ ? *

Mark only one oval.

- รู้จัก
- ไม่รู้จัก

16. หากรู้จัก โปรดลงขยายความโดยย่อ

_____

17. คุณเคยเห็นสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดชนิดใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) *

Tick all that apply.

- ราวจับบนทางลงท่าเรือ
- แผ่นทางลาดเทียบหัวเรือ
- แผ่นที่แบบอักษรเบรลล์
- เรือข้ามฟากที่รองรับรถเข็น
- เรือนำเที่ยวที่รองรับรถเข็น
- แผ่นปิดร่องระบายน้ำรองรับรถเข็น
- ที่นั่งสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ
- ห้องน้ำรองรับรถเข็น
- ทางลาด
- ป้ายบอกทาง สัญลักษณ์ตามจุดต่างๆ
- เสียงประชาสัมพันธ์สิ่งอำนวยความสะดวก
- ไม่เคยเห็นเลย

Other: _____

18. คุณพบเห็นสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ บนเกาะเกร็ด บริเวณใด ? ชนิดใดบ้าง ?

_____

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

19. แต่ละสัปดาห์คุณมีลูกค้าที่อยู่ในวัยสูงอายุ (มากกว่า 60 ปี) จำนวนมากน้อยเพียงใด ? *

Mark only one oval.

1   2   3   4   5

ไม่มีเลย   เป็นลูกค้ากลุ่มหลัก มีมากกว่า 10 คน

20. หากมีประสบการณ์ตรง โปรดยกตัวอย่างเหตุการณ์

---

21. คุณรู้สึกหรือเคยได้ยินถึงปัญหาของสิ่งอำนวยความสะดวกบนเกาะเกร็ดสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล จากลูกค้าผู้สูงอายุ ในเรื่องใดบ้าง ?

Mark only one oval.

- การเข้าถึงตัวเกาะทางเรือ
- การสัญจรบนทางเท้า
- การระบายอากาศ
- ชันบันได
- ห้องน้ำ
- ราวจับ
- บ้ายอกทาง
- ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว
- เส้นทางท่องเที่ยว
- กิจกรรมท่องเที่ยว

6/2/2021

แนวทางการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

22. ปัญหาที่พบคือ

Section 5:

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวลบนเกาะเกร็ด

23. คุณคิดว่าเกาะเกร็ดสามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ลักษณะใดบ้าง *

---

24. คุณคิดว่าเกาะเกร็ดสามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อคนทั้งมวล เจาะกลุ่มผู้สูงอายุ ได้อย่างไรบ้าง *

---

25. คุณคิดว่าเกาะเกร็ดควรพัฒนาสิ่งรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เจาะกลุ่มผู้สูงอายุ จุดไหนบ้าง *

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวนภสร เวชพราหมณ์
วัน เดือน ปี เกิด	9 สิงหาคม พ.ศ. 2536
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	5/58 T4 เมืองทองธานี ตำบลบ้านใหม่ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
ผลงานตีพิมพ์	แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล: กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้รับการตีพิมพ์ในงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 18 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน Ways To Cultural Tourism Management for All: Case Study of Koh Kret, Pak Kret, Nonthaburi, published by the 18th National Kasetsart University Kamphaeng Saen Conference

